

У нумары:

Хай ведаюць пра нас!

Культурная прысутнасць Беларусі за мяжой.

Стар. 4

Новыя абрысы айчыннай фантастыкі

Адзін з самых важных і вартых кірункаў у беларускай літаратуры.

Стар. 7

Тэатральная нечаканасць

Мастацкае жыццё можа не толькі здзівіць, але і ўразіць.

Стар. 10

... І дастатковая ступень інтэлектуалізму

Аўтар спрабуе «асвяжыць» уяўленне чытача пра беларускую класіку.

Стар. 12

Сяргей Балахонаў: «Я пішу, не азіраючыся на модныя кірункі»

Што чакаць ад гомельскага постмадэрніста ў будучым?

Стар. 13

ІДЗЕ ПАДПІСКА на II паўгоддзе 2010 года

Для індыўідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 10600 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 14000 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індыўідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 6500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 10500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Калаж Віктара Калініна

Ад захаплення — да малітвы...

Да 24 ліпеня ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі працуе выстаўка «Святыя заступнікі ў праваслаўным ікананісе XVI—XIX стагоддзяў». Экспазіцыя аб'яднала творы сакральнага жывапісу, якія знаходзяцца ў нашай галоўнай скарбніцы выяўленчага мастацтва, і абразы з фондаў Яраслаўскага мастацкага музея. Сустрэча са старажытнымі рукатворнымі цудамі — гэта хвалюючыя хвіліны шчырасці. Як паклон...

Вернісаж, які адбыўся амаль два месяцы таму, прымеркавалі да 75-годдзя Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыярша Экзарха ўсяе Беларусі ды яго 32-гадовага служэння на землях беларускіх. Невыпадкава з гэтай урачыстай нагодай звязалі менавіта супольную мінска-яраслаўскую выстаўку святых выяў: сямейнымі каранямі ўладыка Філарэт (Кірыла Варфаламеевіч Вахрамееў), як вядома, звязаны з Яраслаўлем. Тут з пакалення ў пакаленне захоўваецца памяць пра яго прадзеда Івана Вахрамеева (1843 — 1908), бо Іван Аляксандравіч на пасадзе кіраўніка горада шмат зрабіў для ўратавання найбагацейшай духоўнай, мастацкай і культурнай спадчыны Яраслаўля.

У экспазіцыю ўвайшлі абразы нябесных заступнікаў, якія ад пачатку хрысціянізацыі найбольш шануюцца праваслаўнымі вернікамі. Яраслаўскі ма-

стацкі музей прадставіў 33 узоры ікананісу, прысвечаныя архіепіскапам Міколу Мірлікійскаму ды Іяну Залатавусту. Частка гэтых твораў паходзіць з храмаў Яраслаўля і, дарэчы, была вядомая Івану Вахрамееву.

Наогул жа, у тамтэйшым мастацкім музеі захоўваецца каля дзвюх тысяч работ ікананістаў XIII — пачатку XX стагоддзя. Спецыялісты вылучаюць у гэтай калекцыі унікальныя старажытныя помнікі, а таксама абразы XVII стагоддзя — сапраўдную адметнасць таго перыяду, з якім быў звязаны ўздым і росквіт зямлі яраслаўскай. На той час Яраслаўль лічыўся другім пасля Масквы горадам Рускай дзяржавы па колькасці насельніцтва і трэцім па заможнасці, багацці. Вылучалася і яраслаўская школа ікананістаў: работы мясцовых майстроў пазнаваліся па манументальнасці вобразаў, вытанчанасці выяў і арна-

ментаў, па яркасці палітры, колеравых кантрастах, схільнасці да дэталёвага апаведа праз малюнку, па мностве клеймаў...

У такой характэрнай манеры выканання і абразы, прывезеныя на выстаўку ў Мінск.

З гісторыі хрысціянства вядома, што ўсходнія славяне асабліва шанавалі свяціцеля Мікалая, епіскапа Мір Лікійскіх (IV стагоддзе). Нікому іншаму са святых не прысвечана столькі храмаў. Таксама глыбока шануецца ў праваслаўі свяціцель Іян Залатавуст (каля 350 — 407), вялікі прапаведнік, стваральнік чыну літургіі, якую і сёння правяць у храмах. На гэтыя прыярытэты і зарыентаваны змест яраслаўскай падборкі. У ёй як найбольш старажытныя і набліжаныя да цудатворнага вобраза Міколы Зарайскага вылучаюцца выявы свяціцеля Мікалая з чатырнаццаці клеймамі жыцця (сярэзіна XVI ст.) ды Іяна Залатавуста (першая палова XVI ст.).

А сярод беларускіх абразоў, што дапаўняюць экспазіцыю, ёсць каштоўнасць, датаваная 30-мі гадамі XVIII стагоддзя, з Успенскага сабора Жыровіцкага манастыра — «Парокі Ісяя ды Ерэмія», якая ў 2009 годзе ў ліку сямі святых выяў была перададзена ў збор НММ Беларусі пры

актыўным садзейнічанні Мітрапаліта Філарэта.

Падчас адкрыцця гэтай выстаўкі адбылася сугучная ёй падзея: прэзентацыя кнігі «Храмы і манастыры Беларусі XIX века в составе Российской империи. Пересоздание наследия» (выдавецтва «Прогресс-Традиция», пры падтрымцы Расійскага гуманітарнага навуковага фонду, Масква, 2010). Аўтар кнігі — Інэса Слюнькова (на здымку), доктар архітэктуры, член-карэспандэнт Расійскай акадэміі архітэктуры і будаўнічых навук, галоўны навуковы супрацоўнік НДІ тэорыі і гісторыі выяўленчых мастацтваў Расійскай акадэміі мастацтваў. Інэса Мікалаеўна, грунтоўчыся на архіўных і рэдкіх літаратурных крыніцах, прысвяціла гэтую працу царкоўнай гісторыі і архітэктуры Беларусі перыяду ўваходжання яе ў склад Расійскай імперыі. Кніга складаецца з чарады нарысаў, якія раскрываюць супярэчнасці крамабудаўніцтва беларускага краю ва ўмовах дзяржаўнай цэнтралізацыі і рэгулявання імперскім урадам культавага будаўніцтва на месцах, у гарадах і вясковых пасяленнях. Прадстаўленая кніга Інэсы Слюньковай складае адзіны праект з яе ж выдадзенай у 2002 годзе манаграфіяй «Монастыри восточной и западной традиций. Наследие архитектуры Беларуси». Праект прысвечаны гісторыі ўзаемадзеяння культур Беларусі, Літвы, Украіны і Расіі ў сістэме ўплыву заходняга свету на сутыку заходняй і ўсходняй хрысціянскіх традыцый.

Прысутныя на адкрыцці выстаўкі, безумоўна, зацікавіліся новым выданнем, якое, сярод іншага, змяшчае праекты і пабудовы храмаў пэўнага перыяду, не вядомыя раней матэрыялы пра першыя спробы рэстаўрацыі помнікаў доўгага, рэдкіх графічных дакументы XIX стагоддзя, паказальнік 549 манастыроў, што існавалі на тэрыторыі Беларусі ды памежных земляў...

«Святыя заступнікі ў праваслаўным ікананісе XVI—XIX стагоддзяў» — ужо трэці супольны праект мастацкіх музеяў Беларусі і старажытнага прыволжскага горада. І арганізатары выстаўкі ўпэўненыя, што найбагацейшыя калекцыі Яраслаўля і фонды Нацыянальнага мастацкага музея нашай краіны даюць магчымасць для працягу такога плённага супрацоўніцтва. А пакуль кожны з нас можа спрычыніцца да старадаўніх маляваных святых, якія выклікаюць асаблівае, ціхае захапленне, настройваюць на малітоўны лад, узносяць душу да веры ў жыццё вышняе і вечнае.

Лана ІВАНОВА
Фота Кастуся Дробава

Пункцірам

• Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў з 80-годдзем народнага мастака СССР Ільма Глазунова. "Вы ўнеслі вялікі ўклад у сусветную культуру як адзін з найвялікшых мастакоў сучаснасці, які адыграў значную ролю ў захаванні, узбагачэнні і творчым развіцці традыцый рэалістычнага мастацтва. Вашы творы ўзбагацілі скарбніцу славянскай духоўнасці", — гаворыцца ў віншаванні.

• Спектакль Брэсцкага тэатра лялек "Месяц Сальеры" заваяваў Гран-пры на XIV Сусветным фестывалі тэатраў лялек, які адбыўся ў Празе. У конкурсе ўдзельнічалі 38 тэатральных калектываў з 24 краін Еўропы, Азіі і Амерыкі. Беларусі скарагодць гэты фестываль ужо ў другі раз: у 2006 годзе брастаўчане атрымалі Гран-пры за спектакль "Халстамер".

• Каля Сафійскага сабора ў Полацку адбыўся фестываль сярэднявечнай культуры "Рубон", прымеркаваны да 1148-годдзя горада. Рыцарскія турніры, спаборніцтвы лучнікаў і вершнікаў, старажытныя славянскія гульні і танцы, кірмаш рамеснікаў ды шмат іншага пабачылі госці фестывала, які праходзіць ужо ў трэці раз і з кожным годам становіцца ўсё больш насычаным.

• Прыватны арткінатэатр хутка адчыніцца ў Мінску. У ім будзе дэманстравана сусветны прэм'еры ў фармаце 3D, а таксама артхауз. Асаблівасцю кінатэатра стане тое, што паказы ў ім будуць адбывацца крутласучатна.

• У Палацы мастацтваў завяршаецца Тыздзень іранскай культуры. Гэтымі днямі тут можна пабачыць унікальныя майстэрствы: танец з драўлянымі кіямі, дываны, жывапіс, традыцыйную пантаніму.

• Ураджэнец Баранавічаў Сяргей Лазніца, які апошнія 9 гадоў жыве ў Нямеччыне, атрымаў галоўную ўзнагароду на расійскім кінафестывалі «Кінатаўр» за свой першы ігравы фільм "Шчасце маё".

• У галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі праходзіць II Мінская міжнародная біенале сучаснага жывапісу «COLORFEST». Сёлага ўдзел у мерапрыемстве бяруць мастакі з Беларусі, Украіны, Эстоніі, Латвіі, Літвы, Італіі, Расіі і інш. Яны прадставілі больш як 140 работ у рознай тэхніцы выканання.

• У межах Першага фестывалю беларускамоўнай рэкламы і прамоцыі Adnak! абвешчаны конкурс на найлепшы пераклад слоганаў замежных брэндаў на беларускую мову. Удзельнічаць могуць усе жадаючыя. Умовы конкурсу даступныя на сайце adnak.by.

• З 22 чэрвеня па 3 ліпеня ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва будзе працаваць выстава "Беларускі авангард 1980 — 1990-х гг.". Творы адабраныя з калекцыі Андрэя Плясавана, якая збіралася з 1975 года і налічвае больш як 1000 экспанатаў. У экспазіцыю ўвайшлі працы У. Акулава, А. Клінава, І. Кашкурэвіча, Л. Русавай ды іншых вядомых мастакоў-авангардыстаў.

• Выйшаў мультымедыйны праект пад назвай "Шляхамі Вілейшчыны". На дыску сабраны інфармацыя пра турыстычныя аб'екты — сядзібы, храмы, гарадзішчы, культывыя і памятныя камяні раёна, а таксама прадстаўлены звесткі пра гістарычных асоб края.

• 20 чэрвеня адзначаецца Сусветны Дзень бежанцаў, з гэтай нагоды ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі адкрылася выстава 100 дзіцячых малюнкаў "Пад адным сонцам". Гэтыя працы, не адрозныя па сваёй мастацкай вартасці, адностралвалі стаўленне школьнікаў да праблемы бежанства.

Саша ДОРСКАЯ

Прынятыя ў Саюз пісьменнікаў Беларусі

АКУЛІК
Аляксандр Канстанцінавіч Публіцыст

Нарадзіўся 4 чэрвеня 1939 года ў вёсцы Баранавічы Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці. Скончыў аддзяленне журналістыкі філфака БДУ. Працаваў у рэспубліканскіх газетах і часопісах, быў першым намеснікам галоўнага рэдактара газеты "Рэспубліка". Цяпер вядучы навуковы супрацоўнік аддзела міждзяржаўных адносін НАН Беларусі, дацэнт Інстытута журналістыкі БДУ. Аўтар шматлікіх нарысаў, апублікаваных у часопісах Беларусі і калектывных зборніках. Выдаў шэсць кніг: "Колосыя і роднікі" (1981), "Энергичнее, товарищ парторг" (1986), "За чеканной строкой Устава" (1989), "Старшыняў хлеб" (1984), "Капля вечности. Книга I" (2004), "Капля вечности. Книга II" (2005).

ЗАЛЕСКАЯ
Тамара Георгіеўна Паэтэса

Нарадзілася 22 чэрвеня 1953 года ў г. Яльцы Ліпецкай вобласці Расіі. Скончыла філалагічны факультэт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта і аспірантуру пры гэтай навучальнай установе. Працавала ў БДУ на філалагічным факультэце, потым на кафедры рускай мовы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

Вядомая шырокай аўдыторыі як аўтар песенных тэкстаў. Вершы паэтэсы друкаваліся ў перыядычных выданнях і зборніках ("Мы храним тебя, Беларусь", "Отечеству служим"). У 2009 годзе пабачыў свет зборнік вершаў і песень Т. Залескай "Белые сады".

КІСЯЛЁЎ
Сяргей Андрэевіч Паэт

Нарадзіўся 27 лютага 1950 года ў вёсцы Маркава Бабаеўскага раёна Валдагодскай вобласці Расіі. Скончыў спецаддзяленне філалагічнага факультэта Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў выкладчыкам рускай мовы як замежнай у Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі (Горкі, Магілёўская вобласць). Скончыў аспірантуру пры БДУ. На працягу 7 гадоў быў загадчыкам кафедры рускай мовы БДСГА. Дацэнт кафедры педагогікі, псіхалогіі і сацыялогіі БДСГА.

Аўтар кніг паэзіі "Дорога домой" (2003), "Родник" (2004), "Светлый вечер" (2007), "Одинокий путь" (2010).

«Белая Вежа» асталоцеца ў Мінску

Размова не пра помнік архітэктуры ў горадзе Камянец, а пра друкаваны орган Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы — літаратурна-мастацкі часопіс "Белая Вежа". Плануецца, што першы нумар пабачыць свет у бліжэйшы час. Падробазней пра выданне распавёў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, сустаршыня Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Мікалай Чаргінец.

— Мікалай Іванавіч, чаму для часопіса абралі менавіта такую назву?

— Рабочая назва гэтага часопіса была "Собор". Але мы ўбачылі, што толькі ў Расіі 12 выданняў з такой назвай. Таму прышлі да выносу, што лепш назваць часопіс "Белая Вежа". Спачатку выданне будзе рускамоўным, але

плануем па меры пашырэння чытацкай аўдыторыі частку рабіць і на беларускай мове. Бо ў Расіі пражывае шмат беларусаў, якія хацелі б чытаць на роднай мове.

— Хто будзе галоўным рэдактарам выдання?

— Галоўным рэдактарам абралі Васіля Шырکو, пісьменніка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі

Беларусь. Ён нам ужо прапанаваў макет першага нумара. Створана рэдакцыйная калегія, у склад якой увайшлі як прадстаўнікі Расіі, так і Беларусі. У прыватнасці, Валерыі Ганічаў, старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі. З нашага боку — не менш вядомыя літаратары. Рэдакцыя будзе знаходзіцца ў Мінску.

— Якая плануецца перыядычнасць часопіса?

— Перыядычнасць і тыраж залежаць ад пошугу. Спачатку будзем выдаваць раз на два месяцы. Калі справа пойдзе, то паставім пытанне аб павелічэнні аб'ёму выдання і частаце выпуску. Мы гатовыя за-

бяспечваць матэрыяламі два нумары ў месяц.

— Што будзе друкавацца ў "Белай Вежы"?

— Падабраны і вершы, і проза, і літаратурная крытыка, і інфармацыя. З уступным словам у першым нумары мы яшчэ не вызначыліся. Плануем надаваць вялікую ўвагу творчасці моладзі. У кожным нумары будучы прадстаўлены 1—2 пацаткоўцы. Усё залежыць ад аб'ёму. Абавязкова будучы інтэрв'ю і раздзел гумару. Зацікаўленасць да выдання якая: ад расійскіх пісьменнікаў ужо атрымалі шмат просьбаў выдаць іх творы.

Магчыма, ужо ў канцы чэрвеня мы ўбачым першы выпуск "Белай Вежы".

Аляксандр КУЛЁШ

«Круглы стол»

Фонд імя Фрыдрыхэ Эберта — найстарэйшы нямецкі фонд, які мае на Беларусі афіцыйнае прадстаўніцтва. Палітра яго дзейнасці — СМІ, прафсаюзы, эканоміка, мясцовае самакіраванне, сацыяльная сфера ды іншыя. Фонд актыўна запрашае ў нашу краіну экспэртаў з Германіі. Днямі ў Мінску прайшоў "круглы стол" "Аб'яднаная Еўропа і еўрапейскія структуры", на які была запрошана сп. Карын Іонс — дэпутат Еўрапарламента цягам 15 гадоў: з 1994 па 2009 гг. Карын — яшчэ і журналіст, нейкі час была кіраўніком бюро па культурных сувязях Германіі і Францыі.

Агульныя каштоўнасці

Спадарыня Іонс распавяла пра канструкцыю Еўрасаюза, у які цяпер уваходзіць 27 дзяржаў, што размаўляюць на 23 мовах. Аднак не уніфікацыя, а культурная рознасць — мэта дзейнасці аб'яднаных структур. Сацыяльныя сістэмы павінны захаваць нацыянальны характар, прымаючы да ўвагі, што існуюць агульныя каштоўнасці, якія аб'яднае Еўрасаюз. Гэта клопат пра здароўе насельніцтва, абарона асабистых дадзеных пра чалавека і яго жыццё (абарона інфармацыі), права на альтэрнатыўную ваенную службу ды іншыя. Надзвычай актуальна цяпер гучаць праблемы забруджвання навакольнага асяроддзя,

бяспекі прадуктаў харчавання. Дэпутаты Еўрапарламента намагаюцца, каб дырэктывы Еўрасаюза з'яўляліся і законамі. 70 працэнтаў нацыянальных законадаўстваў, па словах Карын Іонс, з'яўляюцца рэалізацыяй еўрапейскага права.

Агульны рынак з 27 дзяржаў азначае і неабходнасць роўных ды справядлівых умоў для канкурэнцыі. Да таго ж, гэты 27 культур і ментальнасцей.

На пытанне карэспандэнта "ЛіМ", як сп. Іонс ацэньвае ўзровень узаемадзеяння дзяржаў, у тым ліку і Беларусі, у інфармацыйнай ды культурнай прасторы, яна адказала: "Трэба падкрэсліць, што культуры ў

развіцці дэмакратыі маюць вялікую ролю. Культура даносіць дэмакратыю праз мастацтва, таму вельмі важна мець супрацоўніцтва ў гэтай сферы. Гэта першы мой візіт, і я магу сказаць, што вынікі сустрэч і дыялогаў паказалі: нават такі прыезд зможа даць штуршок да ўзаемадзеяння. Але трэба пагаварыць са спецыялістамі, каб даведацца аб праектах, якія тут рэалізуюцца. Спадзяюся, што гэта будзе двухбаковы плённы працэс, вы будзеце нешта атрымліваць ад нас, ад еўрапейскай культуры, гэтаксама як і мы ад вашай".

Ірына ТУЛУПАВА
Фота Кастуся Дробава

Фестывалі

«Берагіня» запрашае на фэст

"Там подых даўніны глыбокай, а побач сённяшнія дні". Гэта радкі з верша пенсіянера, самабытнага паэта з вёскі Рассвет Акцябрскага раёна Васіля Русага, якія той прысвядзіў фестывалю фальклорнага мастацтва "Берагіня". У раённым цэнтры Акцябрскі першы фэст ладзіцца ў 1998 годзе і сёлага праводзіцца шосты раз — з 24 па 27 чэрвеня.

"Эксклюзіў у цэнтры Еўропы" — адна з неафіцыйных назваў фестывалю, які ўзнік на падмурку жывой аўтэнтычнай культуры беларусаў. Як зазначыла загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Акцябрскай РЦБС Іта Грынкевіч, фэст дынамічна развіваецца, з кожным новым крокам уключае ў свае імпрэзы ўсё новыя віды і жанры матэрыяльнай і немаатэрыяльнай спадчыны і прыцягвае да сябе ўсё больш моладзі. "Берагіня" з'яўляецца скарбніцай народнага духу, народнай мудрасці і адзіным фестывалем у Беларусі, які сканцэнтраваны на традыцыйнай культуры і пераемнасці яе каштоўнасцей вусным шляхам і метадам імітацыі. Зберагчы народныя традыцыі, паказаць іх унікальнасць не толькі для беларускай, але і сусветнай культуры — прызначэнне і місія "Берагіні".

Сярод асноўных мэт фестывалю — вывучэнне, аднаўленне і захаванне мясцовых (лакальных) традыцыйных культур; фарміраванне каштоўнасцей арыенціраў беларускага грамадства ў кірунку асэнсавання значнасці традыцыйнага мастацтва ў сістэме сучаснай беларускай і сусветнай культуры; сумесная дзейнасць устаноў адукацыі, культуры, а таксама сям'і па ўсебаковым выхаванні падрастанчага пакалення сродкамі народнай спадчыны беларусаў; пашырэнне геаграфіі далучэння дзяцей, падлеткаў і моладзі да гісторыка-культурных каранёў сваёй Бацькаўшчыны...

Галоўны элемент фестывалю "Берагіня" — элемент спраўдасці, тут заўсёды жывуць дзейныя, святыя, як гэта было ў народнай культуры. Фэстываль — месца жыцця адвечнай песні, танца, карагода, скокаў, гульні (асабліва абрадавых) і прымеркаваных да абрадаў), засваенне твораў вуснай народнай прозы з адметнасцю кожнага рэгіёна, кожнай вёскі.

Віктар ЗАЯЦ

Хойнікі-2010

Створым свята разам!

Паважаныя сябры!

Штогод у першую нядзелю верасня наша краіна адзначае нацыянальнае свята «Дзень беларускага пісьменства». У гэты дзень мы аддаём даніну павагі нашым продкам, якія стварылі фундамент адукацыі і пісьменства, усім, хто на працягу стагоддзяў шанаваў і нёс у свет цудоўную беларускую мову, хто ўпрыгожыў айчынную і сусветную культуру сваімі бессмяротнымі творами.

Сталіцай XVII Дня беларускага пісьменства ў 2010 годзе стануць Хойнікі. Гэты непаўторны край узгадаваў не толькі народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа, які на ўвесь свет праславіў родную зямлю сваёй "Палескай хронікай", тут таксама нарадзіліся і выраслі празаік Барыс Сачанка, паэт Мікола Мятліцкі, паэтэса Ала Капальца і інш.

Каб Дзень беларускага пісьменства прайшоў на самым высокім узроўні, запрашаем усіх неабякавых людзей прыняць удзел у яго падрыхтоўцы. Вялікіх затрат патрабуе добраўпарадкаванне Хойнікаў: неабходна рэканструяваць дзіцячую бібліятэку, Дом культуры, гарадскі парк, былую панскую сядзібу, дзе неўзабаве будзе адкрыты краязнаўчы музей. У горадзе з'явіцца культурныя кампазіцыі герояў твораў Івана Мележа. Асабіста мы запрашаем прыняць удзел у дабрачыннай акцыі тых жыхароў Хойнікішчыны, якіх лёс раскідаў па розных кутках нашай краіны.

У вас ёсць шанец пакінуць сваё імя ў сучаснай гісторыі нашага краю. Свае грашовыя ахвяраванні можна дасылаць на разліковы рахунак 3641430000057 у філіяле 326 АСБ "Беларусбанк" МФО 151501685, г. Хойнікі, вул. К. Маркса, 4 УНН-400057081, ОКПО-04063463.

Нацыянальны арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні Дня беларускага пісьменства.

Літ-абсягі

Плюшавыя мядзведзі — “праваднікі ў краіну дзяцінства”, як назвала іх вядучая імпрэзы пісьменніца Алена Масла, — былі паўнаважымі ўдзельнікамі сустрэчы. Тут прысутнічаў і сапраўдны ветэран цацачнага руху — 60-гадовы мядзведзь, прынесены супрацоўніцай бібліятэкі. Пасол Швецыі ў Беларусі Стэфан Эрыксан, які напісаў прадмову да кнігі, таксама захапіў з сабой даўняга плюшавага сябра сваёй старэйшай дачкі. Ён адзначыў, што Пасольства Швецыі ў Беларусі і надалей плануе апекавацца такімі выдавецкімі праектамі.

Юя Вісландэр распавяла, што пісаць для дзяцей яны з мужам Томасам пачалі больш як 35 гадоў таму. Сюжэты для сваіх апавяданняў, песень а таксама радыё- і тэлешоў для малых чэрпаў з гісторыяў, якія выдумлялі іх дзеці. “Усе мае кнігі — пра гульні, якім дарослыя не надаюць вялікага значэння, але дзеці шмат чаму на іх вучацца. Хачу падзякаваць усім, хто дапамог ажыццявіць гэты праект у Беларусі, але галоўнае — маім героям: Малому і асабліва Мядз-

У гасцях — шведскі Мядзведзік

Швецыя, вядомая на ўсё свет сваімі казкамі, імкліва набліжаецца да беларускага чытача. Услед за перакладамі “Малога і Карлсана-з-даху” і “Піпі Доўгапанчохи” Астрыд Ліндгрэн, а таксама апавесці “Маленькія тролі і вялікая паводка” шведскамоўнай пісьменніцы Туве Янсан, па-беларуску ў перастварэнні Надзеі Кандрусевіч загучаў твор Юі і Томаса Вісландэраў “Малы і Мядзведзік”. Кніга выйшла нядаўна ў РВУ “Літаратура і Мастацтва”. На прэзентацыі ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прысутнічала сама аўтарка — спадарыня Юя.

ведзіку, які з’яўляецца сімвалам дзіцячай фантазіі”. Адказваючы на пытанні, аўтарка адзначыла, што па адукацыі яна філолаг шведскай мовы, але самымі важнымі яе настаўнікамі заўсёды былі дзеці, ад якіх яна атрымала галоўныя жыццёвыя веды. Яна таксама распавяла пра некаторыя асаблівасці шведскага дзіцячага кнігавыдання: “У нас немагчыма прадаваць толькі кнігу, да яе абавязкова павінны дадавацца пазлы, цацкі, гульні

— тое, што прадугледжана маркетывам. Таму мне прыемна, што ў Беларусі з такой увагай паставіліся менавіта да майго тэксту, а не да кнігі як тавара”. Яна дадала: “Ілюстратары ў Швецыі займаюць такую ж высокую пазіцыю, як і аўтары кнігі. Беларускае выданне “Малога і Мядзведзіка” аздоблена тымі ж малюнкамі, што і шведскі арыгінал”.

Сямейная пара Вісландэраў таксама праславілася сваімі кні-

гамі пра карову Маці Му, якія былі перакладзеныя на 30 моў свету. Пасля смерці мужа Юя на некаторы час перастала пісаць. Але ў 2003 годзе зноў вярнулася да любімых казачных герояў і сёння прыдумляе новыя прыгоды для сваёй славагай каровы. Застаецца спадзявацца, што і яны з часам прыйдуць у Беларусь.

Саша ДОРСКАЯ

На здымку: Юя Вісландэр (злева).

3-пад пяра

У *Славянскай* спецыялізаванай бібліятэцы г. Гомеля адбылася чарговая паэтычная вечарына. Кіраўнік школы “Малады літаратар” паэтэса Ніна Шклярава арганізавала сустрэчу з вядомым паэтам і мецэнатам Іванам Бісевым. Атрымаўшы сваёасаблівы майстар-клас, дзе Іван Васільевіч паўёў гутарку аб прызначэнні паэтычнага слова ў нашым жыцці. “Музыка слова” — так назваў ён сустрэчу. Ніна Шклярава абвясціла, што на базе школы “Малады літаратар” паэтам Іванам Бісевым пры фінансавым забеспячэнні фірмы “Гомелькато-сервіс” сёлета заснавана серыя “Аз” — першая кніга паэта. Першымі ластаўкамі гэтай серыі сталі зборнік вершаў на рускай мове “Обереги” Іны Спасіной і сумесная кніга “Не наступайте птице на крыло” Дар’і Дарошкі і Уладзіміра Чараухіна.

Ала ДАРАШЭНКА

У *Прэс-цэнтры* Дома прэсы адкрылася дзіцячая выстава дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва “Чараўніцтва сваімі рукамі” народнага калектыву “Творчая скарбонка” сярэдняй школы № 200 горада Мінска пры падтрымцы газеты “Зорка”. Дзіцячы калектыв “Творчая скарбонка” створаны ў 1988 годзе. Яго праца накіравана на прыягненне навучэнцаў да народнага мастацтва Беларусі. Гэта вырабы з саломкі, керамікі, роспіс па дрэве, шклу. Навучэнцы калектыву прымаюць актыўны ўдзел у раённых, гарадскіх, рэспубліканскіх, міжнародных выставах, дзе заўсёды займаюць прызавыя месцы. У працэсе навучання дзеці творча развіваюцца: знаёмяцца з гісторыяй і відамі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Беларусі, яго нацыянальнымі рысамі, асаблівасцямі традыцый народнага мастацтва. Кіраўнік калектыву — член Беларускага саюза майстроў народнай творчасці, педагог вяўленчага мастацтва СШ № 200 Галіна Удавава.

Уладзімір ПАДАЛЯК

У сувязі з днём нараджэння А. С. Пушкіна Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі арганізавала паэтычнае свята каля помніка класіку рускай і сусветнай літаратуры. Аб значэнні і вартасцях творчасці знакамітага творцы ў нашы дні ўзнёсла распавядаў сакратар Праўлення СПБ, старшыня сталічнага аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў. Пра свае адносіны да вялікага Пушкіна, яго паэзіі і прозы выказаліся пісьменнікі Наталля Касцючэнка і Святлана Кражава. Прагучалі вершы паэтаў Наталлі Капы, Таццяны Лейкі, Лізаветы Палеес, Алы Чорнай, Міхася Пазнякова ў выкананні аўтараў. Некалькі песень на свае вершы праспявала пад гітару маладая пісьменніца Алена Свечнікава. Паэтычнае свята ў гонар А. С. Пушкіна будзе цяпер праходзіць каля помніка ў дзень нараджэння паэта кожны год.

Павел КУЗЬМІЧ

Больш як на 500 экзemplараў папоўніўся кніжны фонд Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы. Тут прайшла прэзентацыя літоўскай літаратуры. Падчас цікавай сустрэчы дэпутат сейма Літвы Гонктарыс Сангайла, кіраўнік аднаго з дэпартаменту МЗС краіны Арвідас Даўнавічус, консул Літоўскай Рэспублікі ў Гродне Даля Міцкене і намеснік старшыні таварыства “Вільня” з літоўскай сталіцы Ніэле Бальчунене падаравалі бібліятэцы стосы кніг на літоўскай мове. Тым самым спраўдзілася задума актыўнага суполкі лідскай літоўцаў “Рута” мець у агульным доступе родную літаратуру. Дарэчы, фонд гэты будзе папаўняцца. У кулуарах вечарыны выказалася такая думка: варта і нам, беларусам, паклапаціцца, каб мець падобныя фонды беларускай літаратуры ў Свянцяхах, Шальчынінкі, Эйшышках, Друскеніках.

Алесь ЖАЛКОЎСКИ

Арт-лінія

Паказ папулярнага спектакля “Прыгоды брэменскіх музыкантаў”, прымеркаваны да Міжнароднага дня абароны дзяцей, і прэм’ера “Энцін-шоу” склаліся ў дабрачынную акцыю тэатра, куды былі запрошаны юныя глядачы з дзіцячых дамоў, сацыяльных цэнтраў і прытулкаў, асацыяцый шматдзетных сем’яў. Творчая сустрэча з расійскім гасцем ладзілася ў атачэнні музычных нумароў з “культывых” мультфільмаў.

Паэт, драматург. Член Саюза пісьменнікаў і Саюза кінематографістаў Расіі. Аўтар песенных тэкстаў, знаёмых не аднаму пакаленню: “Антошка”, “Крылатая арэлі”, “Лясны алень”, “Вот оно какое, наше лето”, “Прекрасное далёко”, “Расскажи, Снегурочка...”, “Ничего на свете лучше нету”, “Бу-ра-ці-на!”, “Кто на новенького?”, “Говорят, мы — бяки-буки...” — увогуле, больш як 500 вершаў да “хітоў”, напісаных ім разам з Г.Гладковым, А. Рыбнікавым, У. Шаінскім, Д. Тухманавым, іншымі знамымі кампазітарамі. Як суразмоўца Ю. Энцін — дасціпны, таварыскі, пгчодры на добрыя эмоцыі. Мінская версія “Брэменскіх...” уразіла гасця ўзроўнем выканання: “Я ўпершыню убачыў мюзікл не на Брадвэй: жывое гучанне аркестра

Энцін... круглы год!

На казачным востраве Чунга-Чанга, як у песеньцы пяццяца, — круглы год лета. А “Чунга-Чанга” разам са многімі іншымі папулярнымі савацкімі (расійскімі) песнямі на тэксты Юрыя Энціна — круглы год вакол нас. Яны гучаць у мастацкіх кінастужках, “мульціках”, радыёканцэртах, тэлеперадачах... І — у Беларускім дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры, дзе рэжысёр Настасся Грыненка, дырыжор Мікалай Макарэвіч, балетмайстар Дзмітрый Якубовіч ды сцэнограф Андрэй Меранкоў ажыццявілі арыгінальныя спектаклі “Бураціна.by” і “Прыгоды брэменскіх музыкантаў” з вершамі Ю. Энціна. Нядаўна да гэтых мюзіклаў, адрасаваных і дзецям, і дарослым глядачам, дадалася “Энцін-шоу” ў пастаноўцы той жа творчай групы і з удзелам самога Юрыя Сяргеевіча.

з дырыжорам, жывыя спевы артыстаў, якія пры гэтым актыўна рухаюцца, танцуюць і не збіваюць дыханне! Думаў, што такое ёсць толькі ў Амерыцы, дзе летась мне давялося паглядзець сапраўдны брадвэйскі мюзікл”. У Расіі яго непрыемна ўражвае сённяшняе стаўленне да дзіцячых песень: “Няма ніводнай тэлеперадачы, куды я мог бы прынесці не знаёмыя публіцы песні, запісаныя ў свой час у выкананні М.Баскава, М. Баярскага, Л. Галубкінай, Н. Гундаравай, Л. Гурчанкі, М. Карачанцава, Ф. Кіркова, А. Пятронкі, Я. Шыфрына... Краіна СССР была маім пра-

дзіосерам, не трэба было ніякіх асаблівых знаёмстваў, каб прынесенае табою загучала ў эфіры. Сёння ў нас няма дзіцячай музычнай індустрыі, кіно і анімацыі — прадзіосіраваць творчасць для дзяцей камерцыйна нявыгадна. Да таго ж, песні-аднадзёнкі пачалі пісаць усе: кіраўнікі дзіцячых музычных калектываў, мамы і таты юных “зорак”. А на нейкім дзіцячым тэлеканкурсе 11-гадоваы хлопчык перамог, выканаўшы песню зрачычнага зместу... Праўда, Віця Белан, вядомы ўсім як Дзіма Білан, 12 гадоў таму з песняй “Чунга-Чанга” перамог на ўсерасійскім конкурсе дзіця-

чай творчасці...”. Ці не таму нарадзіўся Творчы цэнтр Ю. Энціна, арганізуюцца фестывалі, асацыяцыі па адраджэнні і распаўсюджванні песень на яго вершы?..

Нядаўна Ю. Энцін сабраў творы для 2-3-гадовых дзяцей і атрымаўся цыкл песень, прысвечаных чатыром сезонам: сапраўдны круглы год!

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: Юрый Энцін расказвае...

Фота Віктара Кавалёва

Повязі

У Гродне прайшоў І фестываль паэзіі беларускага памежжа з Польшчы, Брэстчыны і Гродзеншчыны. Цэнтральным мерапрыемствам стала свята паэзіі “Бацькаўшчына светлая мая”, зладкаванае ў Гродзенскай абласной бібліятэцы імя Я. Карскага. Яно было прымеркавана да VIII Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур і сабрала літаратараў розных краін.

Ідэя вялікага паэтычнага фестывалю нарадзілася падчас адной з папярэдніх сустрэч у Беластоку, дзе створаны і дзейнічае культурны цэнтр Беларусі ў Польшчы. Творцы, чые кантакты не парываюцца, вырашылі штогод праводзіць сустрэчы-справаздачы.

На паэтычнае свята ў Гродна завіталі прафесар Беластоцкага універсітэта, член Саюза польскіх пісьменнікаў, аўтар шматлікіх паэтычных зборнікаў Ян Чыквін, паэт, перакладчык, грамадскі дзеяч, член Саюза польскіх пісьменнікаў Віктар Швед, паэт, празаік, які піша на дыялекце роднай вёскі Віктар Сахвюк, паэт, аўтар некалькіх

Паэтычны трохкутнік

зборнікаў вершаў Юрый Буйнюк, празаік, паэт, журналіст Міраслава Лукша, кіраўнік культурнага цэнтра Беларусі пры пасольстве Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча Аляксандр Карачун, намеснік кіраўніка культурнага цэнтра Беларусі ў Беластоку Эдуард Швайко, сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Сяргей Трахімёнак. Сярод шматлікай дэлегацыі брастаўчан — старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Анатоль Крэйдзіч, таксама Алесь Каско, Анатоль Шушко, Алесь Паплаўскі, Георгій Тамашэвіч ды іншыя.

Паэты сустрэліся з моладдзю і чытачамі ў аўдыторыях, у краязнаўчых і літаратурных музеях. У бібліятэцы гаварылі не толькі пра сваё любімае і роднае слова — яны чыталі творы пра тое, што іх хвалюе, пра жыццё ва ўсіх яго правах.

Віктар Швед прачытаў вершы для дзяцей. А на выставе, арганізаванай Гродзенскай абласной бібліятэкай, прэзентаваў шэраг яго выданняў, у ліку якіх — зборнік “Вершы Наталіны”. Чыталі свае вершы прадстаўнікі Украіны, Расіі, Маадовы, Азербайджана, Галандыі. І напоўніцу з вуснаў амаль усіх удзельнікаў гучала беларускае слова.

У Гродне Ян Чыквін падкрэсліў: колькі б ні было такіх сустрэч, для пісьменнікаў ніколі іх не будзе зашмат. Калі глядзець з пункта гледжання нашай культуры, літаратуры, мы ўсе знаходзімся ў атмасферы, якую ствараем. Добра было б, каб яна пашыралася. І прачытаў вершы, якія асацыяваліся з назваў сустрэчы — “Бацькаўшчына светлая мая” — як паэтычны зварот да сьнегу і дачок, якія любяць бацькоў і айчыну.

Фестываль паэзіі — традыцыйнае мерапрыемства Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур. Як зазначыла рэжысёр і сцэнарыст свята, старшыня Гродзенскай абласной арганізацыі СПБ Людміла Кебіч, гэта сапраўдны форум літаратараў беларускага памежжа.

Такім чынам, у Беластоку адбылася рабочая сустрэча прадстаўнікоў “паэтычнага трохкутніка”, гродзенская праходзіла падчас Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур, наперадзе, у 2011 годзе, — берасцейская. А ў 2012-м літаратараў збіраюцца на фестываль у Беласток.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымку: польскія кнігі на беларускай зямлі.

Фота аўтара

**Культурная прысутнасць
Беларусі за мяжой**

Хай ведаюць пра нас!

На сённяшні дзень актуальнай з'яўляецца праблема прысутнасці беларускай культуры за межамі нашай краіны. З мэтай абмеркавання магчымых шляхоў вырашэння пытанняў гэтай сферы Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі арганізавала "круглы стол" па тэме: "Папулярныя беларускай культуры за мяжой: праблемы і іх вырашэнне".

Як паведаміла Ніна Іванова, старшыня Беларускага таварыства дружбы, абмеркаванні гэтай праблемы ўжо праходзіла ў прэзідыуме таварыства, на студэнцкім "маладым круглым stole", у публікацыях на старонках газеты "Звязда". Сама праблема — аб'ёмная, патрабуе не толькі тэарэтычных разважанняў, але і прапанов "практыкаў".

Думку падтрымаў Уладзімір Гілеп, старшыня Беларускага фонду культуры. Ён адзначыў, што Беларусь валодае вялікім культурным патэнцыялам, і мы ўжо маем амаль 20-гадовы вопыт працы за межамі краіны.

Тадэуш Стружэцкі, намеснік міністра культуры Беларусі, падкрэсліў, што праблему трэба вырашаць усім разам: дзяржаве, грамадскім арганізацыям, прыватным асобам. Але дзяржава павінна ўзяць на сябе каардынуючыя ролі. На сённяшні дзень сістэма рэгулявання міжкультурнай дзейнасці існуе, стымулююцца гастролі прафесійных калектываў, але ў галіне ўнутранага і міжнароднага культурнага турызму мы маем нескарыстаны патэнцыял. Беларуская культура павінна быць і ў міжнародных базах сусветнай культурнай спадчыны. Сёння мы маем толькі два афіцыйныя культурныя цэнтры: у Польшчы і на Украіне. Міністэрства культуры плануе аднавіць дзейнасць Інстытута беларускай культуры, стварыць яго падраздзяленні. Аднак дзейнасць грамадскіх арганізацый паказвае: і на асабістых кантактах, сувязях з калегамі ў іншых краінах свету можна зрабіць шмат.

Падчас "круглага стала" прагучалі меркаванні пісьменніка Анатоля Бутэвіча, галоўнага рэдактара часопіса "Польмя" Міколы Мятліцкага, доктара філалагічных навук Адама Мальдзіса, старшыні нацыянальнай камісіі па справах ЮНЕСКА Уладзіміра Шчаснага, члена Беларускага саюза музычных дзеячаў Валерыя Уколава, старшыні Саюза мастакоў Беларусі Уладзіміра Савіча, дэкана факультэта культуралогіі і сацыякультурнай дзейнасці Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Мікалая Каралёва. Была выказана думка, што беларускія мастакі і сёння маюць магчымасць размаўляць з іншымі народамі свету на агульнай мове, мове мастацтва. Для кадравага ж забеспячэння культурных адносін Беларусі з іншымі краінамі ў 2005 годзе ў Беларускім дзяржаўным ўніверсітэце культуры і мастацтваў быў адкрыты набор студэнтаў спецыялізацыі "менеджмент міжнародных культурных сувязей".

Марына ВЕСЯЛУХА

Візітоўка раёна — бібліятэка

**Воранаўская цэнтральная раённая бібліятэка —
равесніца Вялікай Перамогі — у верасні 2010 года адзначыць 65-годдзе**

Знаходзячыся ў Воранаве, я пераканаўся, што ўсе жыхары раёна ганарацца сваёй скарбніцай ведаў. Бібліятэка займае важнае месца ў сацыякультурным, творчым, духоўным развіцці рэгіёна, з'яўляецца метадычным цэнтрам для 28 сельскіх бібліятэк.

...Пасля наведвання Гродзенскай абласной бібліятэкі імя Я. Карскага наступным днём зранку паехаў у Воранаву. Прамога аўтобуса з Гродна ў той дзень не было, таму даехаў да Ліды, дзе мяне чакаў супрацоўнік бібліятэкі вадзіцель Іван Бярцэвіч. Пакуль ехалі, не пераставаў здзіўляцца прыгажосці Воранаўскага краю.

— У нас хораша: шмаг лясоў, рэк, жывёл. Але галоўны гонар — бібліятэка! — сказаў вадзіцель.

Мяне сустрэлі вельмі гасцінна, кожны з бібліятэкараў хацеў расказаць і паказаць нешта цікавае. Здаецца, зразумеў, у чым поспех бібліятэкі, — гэта яе таленавіты калектыв, дзе працуюць сапраўдныя падзвіжнікі.

— Амаль адразу пасля вайны, у верасні 1945-га, для бібліятэкі быў выдзелены невялічкі пакой. Дзякуючы дабрачынным ахвяраванням мясцовых жыхароў гарадка і раёна першы фонд склаў каля 700 кніг, — расказавае загадчыца аддзела маркетынгу Вольга Юрго. — З году ў год павялічваліся фонды, расла колькасць наведвальнікаў. Крыху пазней у раёне былі адкрыты 7 сельскіх бібліятэк і 6 хат-чыгальняў.

Намеснік дырэктара бібліятэкі Валынціна Вайшвіла працуе тут ужо 40 гадоў. Яна ўгадвае: "Спачатку бібліятэка мела тры невялічкія пакоі:

сховішча, абанементавы кабінет дырэктара. Мяне прызначылі загадчыцай чыгальнай залы, якой... не было. Каля памяшкання, дзе знаходзіўся абанементавы кабінет, стаяла тры сталы — гэта і была чыгальня... Кнігі і іншыя матэрыялы звычайна выдаваліся на дом, бо працаваў у такой цеснаце было немагчыма. А ў 1973 годзе раённая бібліятэка пераехала ў новы будынак, у якім і знаходзіцца сёння. Гэта было сапраўды свята — бібліятэка, можна сказаць, ажыла".

Яе плённая праца накіравана на інфармацыйна-дакументальнае забеспячэнне запытаў чыгачоў, эстэтычнае выхаванне моладзі, адраджэнне і развіццё нацыянальнай беларускай культуры і гістарычнай спадчыны.

Дзякуючы начальніку аддзела культуры Воранаўскага райвыканкама Сяргею Камянку і старшыні райвыканкама Александру Астроўскаму, бібліятэка імкліва развіваецца. Кожны год папаўняюцца фонды, павялічваецца колькасць наведвальнікаў, зроблены капітальны рамонт будынка бібліятэкі.

Агульны фонд Воранаўскай цэнтральнай бібліятэкі складае 45 тысяч адзінак, а чыгачоў — больш за тры з паловай тысячы. Калі ўлічваць, што насельніцтва гарадка каля 6 тысяч, то

гэта вельмі нядрэнная лічба. Адметна тое, што пасля рамонту колькасць наведвальнікаў павялічылася амаль удвая. Штодзень бібліятэку наведваюць каля 40 чалавек.

Воранаўская бібліятэчная сістэма, якую ўзначальвае Таццяна Сувінская, складаецца з 28 філіялаў (звыш 25 тысяч чыгачоў аб'ядноўвае сістэма, яе агульны фонд складае 382 858 асобнікаў). Чыгачы пяці сельскіх бібліятэк маюць магчымасць карыстацца электронным каталагам.

— Цікава, а якой літаратуры аддаюць перавагу на Воранаўшчыне?

— Добра запатрабавана сярод чыгачоў класіка і фантастыка, — падкрэслівае загадчыца аддзела абслугоўвання Алена Вітукевіч. — Бібліятэка выконвае план платных паслуг: Узяць кнігу на дом каштуе 360 рублёў. Гэта зусім нязначныя грошы, тым больш, што цікавую кнігу прачытаць за дзень — не праблема. Добрым попытам карыстаецца ўся літаратура пра наш куточак, нашу "малую радзіму".

— У Воранаве ёсць і свая мясцовая знакамітасць — паэт Валынцін Емяльянаў, — расказвае галоўны бібліяграф ЦБС Таццяна Шчыгла. — Ён прыехаў з Расіі пасля вайны. Працаваў разам з жонкай настаўнікам у школе. Зараз Валынцін Емяльянаў — пенсіянер, інвалід па зроку, але гэта не перашкаджае яму пісаць цудоўныя лірычныя вершы пра Воранаўшчыну.

Адметнасць раённай бібліятэкі і ў тым, што яна займаецца выдавецкай дзейнасцю. Выходзяць невялічкія зборы твораў, песень, мясцовых дыялектаў, нарысаў, вершаў, мясцовых легендаў. Яны выдаюцца невялікімі тыражамі і распаўсюджваюцца сярод жыхароў гарадка, бібліятэк раёна. Гэта добры падарунак і для гасцей Воранаўшчыны. За апошнія гады выдадзена звыш 12 кніг.

Як адзначае загадчыца аддзела Воранаўскага дзіцячага філіяла Алена Кашко, дзеці, падлеткі і юнакі пасля школы звычайна бегуць у бібліятэку. Фонд філіяла доволі багаты — 22 тысячы экзэмпляраў. Тут працуюць разнастайныя літаратурныя, мастацкія гурткі, праводзяцца конкурсы на лепшае апавяданне, праходзяць сустрэчы з ветэранамі, прысвячэнні ў чыгачы.

Уладзімір ПАДАЛЯК
Фота аўтара
Калаж Віктара Калініна

Мост між народамі

Літаратурная дэльта

У Маскве ў рамках VII з'езда Саюза перакладчыкаў Расіі адбыўся семінар перакладчыкаў "Краіны СНД і Балты: адзіная міжкультурная прастора". У яго працы прымаў удзел паэт і перакладчык, супрацоўнік часопіса "Нёман" Юрый Сапажкоў. Ніжэй — яго кароткія нататкі пра гэтую падзею.

"Переводчик, на что ты переводишь жизнь свою?" — вісеў надпіс на дошцы адной з аўдыторый маскоўскага Новага Расійскага ўніверсітэта. У адказ на пытанне з падкавыкай госці ўсміхаліся, але міжволі задумваліся: а на самай справе — на што? З фармальнага пункта гледжання нібыта ўсё ясна: перакладчык, як зазначыў класік, — паштовы конь асветы. Маладзейшыя прапанавалі іншую метафару: перакладчыцкая дзейнасць — гэта мост праз прастору, якая падзяляе народы. Але ў абодвух выпадках гуманістычны складнік літаратурнага перакладу ў наяўнасці. Пры ўмове, што гаворка ідзе аб нараджэнні на іншай мове высокамастацкага твора, які не саступае арыгіналу. Калі пераклад не скажоны, калі ў ім няма таго, чаго ніколі не было ў арыгінале.

Пра ўсё гэта і разважалі ўдзельнікі семінара. Калісьці прозвішчы многіх з іх сустракаліся на старонках часопісаў, альманахаў, у іншых перыядычных выданнях, што выходзілі на тэрыторыі Савецкага Саюза. Перакладчыкі бачыліся ў Маскве, прыязджаючы на розныя мерапрыемствы па лініі Саюза пісьменнікаў СССР. Зараз жа, прызнаюся, убачыць разам прадстаўнікоў амаль усіх былых саюзных рэспублік было больш чым дзіўна. Быццам нічога не каштавала перакладчыкам набывць візы, даражэзныя авіябілеты, перасячы межы пад недаверлівымі поглядамі мытнікаў і камфартабельна пасяліцца ў гасцініцы "Дэльта", дзе стандартны нумар каштуе 100 долараў!

Згадваю аб дарагоўлі праекту (ледзь не забыўся дадаць пра бясплатнае харчаванне ўдзельнікаў семінара), каб назваць нарэшце яго арганізатара: Міжнародны Фонд гуманітарнага супрацоўніцтва краін-удзельніц СНД.

Словам, дзякуючы расійскім русліўцам нацыянальных літаратур, адбылася двухдзённая школа тэорыі і практыкі мастацкага перакладу. Калі вылучыць галоўныя яе вынікі, то ён, мабыць, складаецца з ўсеагульным прызнанні прынішчу безумоўнай тоенасці слоўнага перакладання з мовы на мову з захаваннем духу таго народа, да якога належыць аўтар арыгінала. Доктар філалагічных навук Алена Зейферт падкрэсліла, што ў працэсе стварэння новага тэксту адбываецца сустрэча мастакоў-асоб, што перакладчык — фігура зусім не другасная, не падначаленая аўтару твора. Уладзімір Сарышвілі выказаў перасцярогу, што празмерная прысутнасць у тэксце "я" перакладчыка робіць яго ўсяго толькі імправізатарам. Гаворачы аб стане прыгожага пісьменства ў постсавецкіх краінах, Нэлі Мельц (Эстонія) і Георгій Жураўлёў (Літва) са шкадаваннем адзначылі нераўнапраўнасць рускай і нацыянальнай літаратур. І ніхто не сцвердзіў відавочнае: для развіцця любой нацыянальнай літаратуры неабходны пераклады лепшага, што ствараецца ў сусветнай літаратуры, у тым ліку рускай.

На ўсведамленне людзьмі гэтай ісціны і "переводит жизнь" закаханы ў сваю справу перакладчык. І яшчэ мне здалосся, што назва гасцініцы, дзе мы спыніліся, — сімвалічная. У нашым выпадку дэльта — гэта тэрыторыя літаратуры, якую стварае сетка рукавоў і прытокаў вялікай ракі, імя якой — перакладчыцкі працэс. Вось сустрэліся з калегамі па пэры, абмяняліся думкамі, потым адрасамі, і з'явілася надзея, што сетка гэтая будзе пашырацца.

Юрый САПАЖКОЎ

Памяць

Тэма — вечная, святая

Адметнай сталася прэзентацыя кніг выдавецтва "Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі" ў кнігарні "Кнігі&кніжачкі". Былі прадстаўлены "Энцыклапедыя Пераддзёў", спеўнік "В душе и в сердце", зборнік твораў "Памяць сэрца".

Падчас прэзентацыі згадаліся тры галоўныя даты агульнаграмадскага жыцця, якія сталі лейтматывам сустрэчы, а менавіта: наданне Мінску статусу "Горада-героя" (1974 г.), 65-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў (якое адзначалася ў мінулым, 2009 годзе) і, нарэшце, сёлетняя слаўная дата — 65-годдзе Вялікай Перамогі. Прэзентаваныя кнігі непасрэдна адлюстроўваюць падзеі Вялікай Айчыннай вайны, паказваюць дагэтуль невядомыя яе старонкі.

"Энцыклапедыя Пераддзёў" ўтрымлівае біяграфіі Герояў Савецкага Саюза, выбітных ваенных дзеячаў, звесткі аб палках і ваісковых злучэннях. Ілюстрацыйны матэрыял прадстаўлены выявамі карцін, прысвечаных вайне, значных помнікаў, устаноўленых на нашай зямлі.

У зборнік "В душе и в сердце" ўвайшлі найбольш вядомыя песні ваенных часоў. А кніга "Памяць сэрца" змяшчае ў сабе творы пра вайну беларускіх і рускіх пісьменнікаў, а таксама апавяданні прадстаўнікоў сучаснага пакалення. На прэзентацыі прысутнічалі выдаўцы і кнігараслаўсоджвальнікі, аўтары і рэдактары кніг. У шматлікіх выступленнях адзначалася актуальнасць і гістарычная каштоўнасць падобных выданняў. У прыватнасці, галоўны рэдактар выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" Уладзімір Саламаха, чые творы таксама увайшлі ў зборнік "Памяць сэрца", распавёў пра асаблівасці працы над кнігай, пісьменнік Навум Гальпяровіч прачытаў вершы ваеннай тэматыкі, паэт, ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Мацвееўка расказаў гісторыю свайго жыцця і пра тое, як паўплывала на лёс пісьменніка вайна.

Падчас прэзентацыі была наладжана віктарына для чыгачоў. Прызямі сталі вышэйназваныя выданні. Два наведвальнікі кнігарні вярнуліся дадому з новай прэзентаванай ім "Энцыклапедыяй Пераддзёў".

Наталля НІКІЦІНА

Крыніца натхнення — Сярэднявечча

Цікаваць да рыцарскага руху на Беларусі ўзнікла ў пачатку 1990-х. З той пары ў грамадстве адбылося шмат змен, не абмінулі яны і сучаснае рыцарства. Канстанціна Дударова, сёння прафесійнага рэканструктара даспехаў, музыку, скульптара, можна сме-ла назваць "летапісцам" гэтай з'явы. Ён, стаўшы сябрам клуба ў 15 год, быў сведкам усіх этапаў развіцця руху і сучаснага рыцарскага ўзбраення — ад прымі-тыўных драўляных вырабаў да сапраўднай прафесій-най рэканструкцыі.

— **З чаго пачыналася ва-ша "рыцарская кар'ера"?**

— У Мінскім дзяржаўным палацы дзяцей і моладзі ў 1993 годзе з'явіўся рыцарскі клуб "Рыцары Вялікага княства Літоўскага" пад кіраўніцтвам Арыны Вячоркі. Гэта было аб'яднанне падлеткаў гадоў 10 — 15-ці. Асноўнай мэтай суполкі лічылася вывучэнне гісторыі Беларусі і паездкі па месцах, якія маюць гісторыка-культурнае значэнне. Можна сказаць, клуб меў толькі агульна-пазнаваўчы ўзровень. Праз некаторы час да працы далучыўся Дзмітрый Нясцюк, адзін з заснавальнікаў беларускага рыцарскага руху. Ён працаваў на студыі "Беларусьфільм" і ведаў, як грамадства зрабіць бутафорыю. Менавіта ён і пачаў нас вучыць правільна рабіць

сябрам клуба. Я запытаўся, чым яго прывабіла суполка, якая займаецца рэканструкцыяй тампліераў, гэта ўсё ж такі каталіцкі ордэн. Ён адка-заў: гэта яму блізка па духу, цікава, і нічога страшнага ці дзіўнага сам у гэтым не бачыў. У самым пачатку нашай дзей-насці праводзілася даволі шмат мерапрыемстваў, і амаль пасля кожнага з іх быў прыток новых сяброў. Зараз спецыфіка клуба больш вузкая: рэканструкцыя даспехаў канца XIII — пачатку XIV стст., ёю зацікавіць непа-рыхтаванага чалавека цяжка.

— **У рыцарскім руху вы ўжо даўно, ці назіраеце зме-ны, што адбываюцца ў гэ-тай з'яве?**

— За час існавання рыцар-скі рух вельмі змяніўся, ён схіляецца больш у бок рэкан-

Калі ўжо пачалі займацца рэ-канструкцыяй мэтанакіравана, з'явіўся больш вольны доступ да сеткі Інтэрнет, сталі збіраць прафесійныя матэрыялы, па-чалі рабіць стальных шлемы, кальчугі. А паколькі я ў той час вучыўся ў Беларускай дзяр-жаўнай акадэміі мастацтваў, шмат увагі аддаваў мастацкаму складніку даспеха, яго знешня-му выглядзе. Спачатку даспехі былі бляшанымі, потым сталь-нымі. Я спецыяльна вывучаў усе пытанні экіпіроўкі, нават у самым пачатку, у 1995 го-дзе, у сваім клубе быў самым "закаваным" рыцарам: меў з ацынкоўкі жалезныя ногі, лат-ныя рукі, кальчугу і шлем на-палову з пластмасы, напалову з жалеза. Паступова асабіў ча-канку, зрабіў акцэнт на даспе-хі XV — XVI стст, той час, калі назіраўся росквіт даспешнага майстэрства. Рабіў даспехі са-бе і паралельна выконваў ней-кія просьбы сяброў.

— **Рэканструктарская дзей-насць уплывала на вучобу ў Акадэміі мастацтваў?**

— У акадэміі я займаўся скульптурай, але тэматыка ўсіх мастацкіх работ была так ці інакш звязана з Сярэдня-веччам, рыцарствам. Гэта бы-ла і жыццёвая аснова, і крыні-ца натхнення.

— **Як атрымалася так, што рэканструкцыя, па сут-насці хобі, стала вашым асноўным заняткам?**

— У 2005 годзе Віктар Шаў-цоў, мой знаёмы з іншага ры-царскага клуба, інжынер па зварцы, тэхнолаг, прапанаваў працаваць разам. Мы арга-нізавалі творчую майстэрню "Стальная спадчына". Я, чала-век з мастацкім пачаткам, стаў займацца эстэтычным аспек-там працы, Віктар — тэхніч-ным. З намі працуе і Аляк-сандр Чудоўскі, майстар на ўсе рукі, які адзін з першых у Беларусі зрабіў сапраўдны жалезны даспех. Мы сталі выконваць заказы шырокага профілю. Працуем з музеямі, напрыклад, з Мірскім замкам, з прыватнымі заказчыкамі.

— **Ваша цікаваць да гіста-рычнай рэканструкцыі змя-нілася з часам? Чаму менаві-та Сярэднявечча?**

— Насамрэч, мяне, як і лю-бога хлопчыка, з дзяцінства прываблівае ваенная гісторыя. У кожным гістарычным перы-ядзе можна знайсці непаўтор-ныя, адметныя рысы — і ў Ан-тычнасці, і ў час напалеонаў-скіх войнаў. Мяне цікавяць парусныя караблі, што ства-раліся ў Новы час, захапляе мастацтва ўсіх перыядаў. Але Сярэднявечча вылучаецца з іншых эпох рыцарствам. Гэта дзейнасць мне блізкая і таму, што менавіта ў вырабе даспе-хаў я змог выкарыстаць свае веды і ўменні, рэалізаваць магчымасці. Рэканструкцыя, рамантыка, дух Сярэднявечча — мой жыццёвы стрыжань, ён нязменна прысутнічае ва ўсім, чым я займаюся. І кнігі мне цікава чытаць, і быць удзель-нікам сярэднявечных фестыв-валаў, і рукамі штосыці рабіць — у любым выглядзе мяне гэта прываблівае, мае сваё значэн-не. Так атрымліваецца, што, калі чалавек займаецца пэўнай справай доўга і мэтанакіравана, трэба або павышаць узровень, або заканчваць працу ў гэтым кірунку. Трэба самому даваць сабе заданні, імкнуцца пера-адольваць цяжкасці, не баяцца вучыцца чамусьці новаму.

Гутарыла
Марына ВЕСЯЛУХА

На здымку: Канстанцін Дудароў.

Тэатральны відарыс

У адпаведнасці з архіўнымі матэрыяламі, ужо з 1880 года ў Бары-саве дзейнічала "Аб'яднанне аматараў элегантных мастацтваў", разам з папулярнымі тады вадавіліямі ў рэпертуары драмкалекты-ва былі п'есы Мікалая Гоголя, Аляксандра Грыбаедава, Аляксан-дра Астроўскага. Прадаўжальнікам традыцыі гэтага аматарскага калектыва з'яўляецца народны тэатр "Відарыс", які не так даўно адсвяткаваў юбілей: 50 год з дня надання яму статусу народнага і 5 год з часу атрымання звання "Заслужаны аматарскі калектыв Рэспублікі Беларусь".

Каб павіншаваць калектыв са святам, у тэатральнай зале Палаца культуры імя Максіма Горкага гора-да Барысава, сабраліся "выпускнікі" тэатра — маладыя людзі, чый творчы шлях пачынаўся ў "Відарысе", яго ранейшыя актёры, ганаровыя го-сці. Начальнік упраўлення культуры Мінаблвыканкама Анатоль Акуш-віч, галоўны рэжысёр Мінскага аб-ласнога цэнтра народнай творчасці Ала Ганецкая, дацэнты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Зінаіда Пасюціна і Лары-са Бондарова, народная артыстка Бе-ларусі Марыя Захарэвіч, прадстаўнікі мясцовых улад выказалі ўдзельнікам тэатра словы шчырага захаплення, удзячнасці за шматгадовую паспяхо-вую працу, пажадалі творчых поспе-хаў, натхнення і спрыяння нябёсаў.

На святкаванні быў паказаны прэм'ерны спектакль "Каласнікі" па п'есе Аляксандра Шчуцкага. Сам аўтар п'есы, які зараз працуе ў Рус-кім дзяржаўным драматычным тэат-ры Літвы, прысутнічаў на свяце. Ён падкрэсліў майстэрства і самааддачу актёраў пры стварэнні вобразаў, вы-сокі ўзровень рэжысуры Уладзіміра Буйко, выказаў удзячнасць галоўна-му рэжысёру за тое, што яго смелае рашэнне не супярэчыла аўтарскай задуме.

Усе ўхвальныя словы ў аднас калектыва былі выказаныя справядліва, бо дзейнасць сучаснага аматарскага тэатра Барысава грунтуецца на шмат-гадовай традыцыі. Яшчэ ў сярэдзіне 1920-х, калі існавалі тэатралізаваныя вусныя чытанні "Сіняя блуза" (па назве гуртка журналістыкі Маскоў-скага дзяржаўнага ўніверсітэта), калектыв барысаўскіх сіняблузнікаў уваходзіў у лік найбольш цікавых на Беларусі. Вясной 1933 года тут быў створаны Трам (тэатр працоўнай моладзі), які потым стаў Барысаўскім калгасна-саўгасным тэатрам. Над калектывам узляў шэфства Першы дзяржаўны беларускі тэатр БДТ-1 (цяпер На-цыянальнага тэатра імя Янкі Купалы). Першую сталую прафесійную трупу Барысаўскага тэатра стварылі актёры, якія на працягу года вучыліся тэатральнаму майстэрству ў БДТ-1. У 1938 годзе тэатр перавялі ў За-слаўе, затым у Пінск і Магілёў, але аснову трупы доўгі час складалі ба-рысаўчане.

У пасляваенныя гады, калі быў ад-ноўлены Дом культуры, у яго сценах пачалі з'яўляцца калектывы мастац-кай самадзейнасці, у тым ліку дра-матычны гурток. Сапраўдным яго поспехам стала пастаноўка п'есы "Машэка". Менавіта дзякуючы гэ-таму спектаклю ў 1959 годзе бары-саўскаму самадзейнаму калектыву, аднаму з першых на Беларусі, было нададзена званне народнага тэатра.

Потым былі гастролі па Беларусі, поспех асобных спектакляў (паста-ноўка п'есы А. Салынскага "Бара-баншчыца" была паказана аж 147 разоў), выступленне ў Маскве на сцэне Крамлёўскага палаца...

У 1986 годзе калектыву ўзначаліў Уладзімір Буйко, які і сёння з'яўля-

ецца яго галоўным рэжысёрам. З таго часу калектыв узмацніўся, тэатр атрымаў пастаянную сцэну і залу ў Палацы культуры імя Максіма Гор-кага. З 1991 года народны тэатр мае назву "Відарыс" — іграю тое, што бачу, што адчуваю — так тлумачыць сімвалізм назвы самі актёры. І сёння "Відарыс" — супольнасць таленаві-тых прафесійных актёраў і аматараў, людзей апантаных і творчых. Калек-тыв тэатра — 35 чалавек — людзі, якія звязалі сваё жыццё з тэатрам і аддаюць яму вольны ад працы час. Шмат для каго з іх хобі стала пра-фесіяй.

Уладзімір Буйко, чалавек, які ка-лісьці ў тэатр прыйшоў з завода, дзе працаваў інжынерам-тэхнолагам, затым скончыў рэжысёрскае ад-дзяленне Беларускага дзяржаўнага інстытута культуры і мастацтваў, з упэўненасцю кажа: "Відарыс" — гэта мае жыццё, тут вырас я сам, выраслі мае дзеці. Гэта тое, чым я жыву". Ён адзначае, што ў ліку актёраў — лю-дзі розных прафесій: настаўнікі, ін-жынеры, рабочыя. Яны прыходзяць у тэатр па розных прычынах, якія часта нават складана выглумачыць. Ён падкрэслівае, што не аддае перавагу спектаклям пэўнага накірунку, з за-давальненнем рытуе пастаноўкі п'ес як беларускіх, так і замежных драма-тургаў. Дзеліцца і творчымі планами: "Зараз для абласнога фестывалю "Бя-рэзінская рампя" рытуем прэм'еру спектакля "Нельская вежа" па п'есе Аляксандра Дзюма".

Для многіх маладых людзей "Віда-рыс" стаў падмуркам, на якім утва-рылася новая жыццёвая філасофія, пасля таго, як здавалася б, усе ары-енціры былі страчаны. Гэты ж тэзіс суадносіцца і са старэйшым пака-леннем актёраў. Юрый Панамароў — сапраўдны старажыл тэатра, ён прымае ўдзел у яго працы з 1957 года, з таго часу, калі яшчэ існаваў драма-тычны калектыв. Па адукацыі юрыст, Юрый Аляксандравіч некалькі год не займаўся актёрскай дзейнасцю, але з выходам на пенсію зноў удзельнічае ў пастаноўках. Для яго "Відарыс" — дом, сям'я, задавальненне, праца. Ён заўважыў, што і маладое пакаленне актёраў — людзі добрыя, апантаныя тэатральнай дзейнасцю, па духу яны зусім не адрозніваюцца ад сталага па-калення актёраў.

Добра, што ў тэатры "Відарыс" іс-нуе ўнутраная традыцыя пераемнасці пакаленняў. Радуе і тое, што лобімай пастаноўкай калектыва з'яўляецца спектакль "Прышэсце", створаны на аснове рамана Уладзіміра Караткеві-ча "Хрыстос прыязміўся ў Гародні". А гэта значыць, на шляху да новых, мадэрновых вышшын, у працэсе творчых пошукаў і эксперыментаў традыцыі беларускай класікі будуць захаваныя.

Марына ВЕСЯЛУХА

На здымку: рэжысёр тэатра "Відарыс" Уладзімір Буйко ў вобра-зе манаха з пастаноўкі "У Вероне — карнавал".

Фота аўтара

касцюмы. У хуткім часе Дзміт-рый стаў кіраўніком рыцар-скага клуба, які атрымаў назву "Ордэн Сэрца Дракона", і 15 ліпеня 1995 года ў Палацы дзя-цей і моладзі адбыўся першы рыцарскі турнір, прысвечаны гадавіне Грунвальдскай бітвы. Мне пашчасціла стаць яго пе-раможцам. У 1998 годзе мы з'ездзілі ў Расію, дзе рыцарскі рух пачаўся крыху раней, і "за-пазычылі" адтуль рэканструк-цыю. У 1999 годзе ўжо колька-сна большы клуб атрымаў назву "Ордэн Паўночнага хра-ма", мы сталі рэканструяваць тампліераў. Пачалі ездзіць на міжнародныя фестывалі. У 2000 годзе ўпершыню трапілі на Грунвальд. Пры інсцэніроў-цы бітваў, нягледзячы на гі-старычную неадпаведнасць (у пачатку XV ст. тампліераў ужо не існавала), даводзілася граць тэўтонцаў, бо мы мелі касцю-мы з крыжамі. З таго часу паграбаванні да ўдзелу ў ры-царскіх турнірах сталі больш жорсткімі: зараз для ўдзелу ў фестывалі на Грунвальдскім полі патрэбна мець касцюм і даспех непасрэдна канца XIV — пачатку XV стагоддзяў.

— **Якія людзі звычай-на прыходзяць у рыцарскі клуб?**

— Вельмі розныя, з розных слаёў грамадства. У асноўным юнакі і дзяўчаты ва ўзросце ад 15 — 16-ці да 25-ці год, не толькі студэнты, але і тыя, хто ўжо працуе. Неяк нават пра-васлаўны свяшчэннік стаў

струкцыі. З'явіліся і новыя ад-галінаванні, напрыклад, рух "Livinghistory" (ажыўленне гісторыі): яго прыхільнікі жы-вуць ва ўмовах, адпаведных розным гістарычным эпохам. З іншага боку, зараз з'явіліся рэканструктары, якія глыбока вывучаюць справу, але не ўсіх іх можна назваць сярэднявеч-нымі па духу. У іх утварыла-ся свая мова, жаргон, склала-ся тусоўка, але самае важнае — дух эпохі — даволі часта адсутнічае.

— **Рэканструкцыю можна назваць відам мастацтва?**

— Калі звяртаць увагу на вышыўку, аздабленне касцю-ма, мастацкую апрацоўку ме-талу, канечне, гэта мастацтва. Але сам рух гістарычнай рэ-канструкцыі не толькі мас-тацтва, але і культурная з'ява. Шмат людзей, зацікаўленых гісторыяй, такім чынам рэалі-зуюць сваё alter ego, у той жа час зберагаючы і аднаўляючы спадчыну, што засталася нам ад продкаў. На маю думку, гэта вельмі важна.

— **Можна прасачыць эва-люцыю "баявога касцюма", якая адбывалася разам з развіццём рыцарскага руху?**

— Спачатку мы біліся на драўляных мячах, мелі алю-мініевыя кальчугі, бляшаныя даспехі, карацей, бутафорыя была ва ўсім. Да таго ж, кры-ніц інфармацыі было мала, усё збіралася па фільмах і кнігах. Але жаданне і цікавасць, за-хапленне Сярэднявеччам былі моцнымі, і энергіі было шмат.

Хто разгадае «тайну» гісторыі?

Гэту кнігу варта не толькі пагартыць, але і прачытаць, — уважліва, павольна, удумліва. У новай кнізе Славаміра Антановіча — дакументальныя нарысы “Ушедшие в бессмертие” (Мінск, “Мастацкая літаратура”, 2010) — паказаны вельмі складаны адрэзак часу і сотні вядомых і невядомых імён. Палітычныя, дзяржаўныя, ваенныя дзеячы, вучоныя, пісьменнікі... Сёння іх яшчэ называюць ахвярамі палітычных рэпрэсій 30-х гадоў.

Пра гэта шмат напісана пісьменнікамі, журналістамі, гісторыкамі. Чытач цікавіцца: хто і навошта арганізоўваў рэпрэсіі ў рэспубліцы і ці маглі іх пазбегнуць.

Славамір Антановіч не навочок у гэтай заблытанай праблематыцы, як аўтар кнігі “Прыгавораныя да расстрэлу”, ён не збочвае са свайго высакароднага шляху — дакапацца да праўды. Ён сабраў рэдкія дакументальныя сведчанні судовых працэсаў і саміх шматлікіх ахвяр, іх ліставанне — каштоўнейшы матэрыял, без якога немагчымы навуковы аналіз і высвятленне прычын палітычных рэпрэсій.

Дзевятнаццаць раздзелаў кнігі С. Антановіча, напісаных на аснове архіўных дакументаў КДБ і шматлікіх літаратурных крыніц успрымаюцца як трагічны раман ці неверагодна пакутлівыя карціны жыцця, убачаныя ў страшным сне. Разгледзім тэму “справы”, якія асабліва ўражваюць і выклікаюць глыбокі роздум.

У нашы дні, у год 65-годдзя Вялікай Перамогі, шмат разважаюць аб трагічным пачатку вайны. Усіх бянтэжыць чэрвень сорак першага. Так гэта ці не, але кажучы, што адразу развалілася Заходняя ваенная акруга. Яе камандуючы, генерал арміі Дзмітрый Паўлаў, быў выкліканы ў Маскву. Славамір Антановіч піша: “7 ліпеня 1941 года генерала Дзмітрыя Паўлава павялі на першы допыт. То быў не спецыяльны бокс, у якім звычайна дапытвалі арыштваных, а чыйсыці кабінет, які часова пуставаў. Следчы, немалады ўжо чалавек са знамянамі адрознення старшага батальённага камісара, сядзеў за масіўным пісьмовым сталом, перабіраючы нейкія паперы:

— Сядайце, грамадзянін Паўлаў.
Короткім жэстам рукі паказаў на крэсла побач:
— Мне даручана весці следства па вашай справе, — і размашыста напісаў на шчыльнай кардоннай вокладцы: “Справа № Р-24000”. Унізе дапоўніў: “Па абвінавачванні ...у здзяйсненні злачынстваў, прадугледжаных артыкуламі...”

Аўтар намаляваў пачатак, здаецца, вельмі празрыстай “справы”, якая ўзнікла ў выніку цяжкага злачынства — здрады Радзімы. Апісаўшы адзін рэальны факт, ён адразу паставіў шмат нявырашаных пытанняў, на якія сучасная грамадасць ужо наўрад ці зможа адказаць. Звернем увагу толькі на два. Чаму судовыя органы пагадзіліся з тым,

што ў тых страшэнных абставінах генерал Паўлаў сапраўды здзейсніў злачынства? Тут, здаецца, усё ясна: ён не садзейнічаў немцам прабівацца ўглыб краіны. А няўжо І. В. Сталін узрадаваўся, што з’явілася магчымасць забіць яшчэ аднаго генерала? Думаецца, Сталіну нялёгка далася гэтае рызыкаванае рашэнне: пакаранне смерцю генерала, як вызначальнае для далейшага ходу вайны. Бо наш хаос і неарганізаванасць нярэдка былі знаходкай для праціўніка. У нарысе “Беларуская справа”, у якім гаворыцца пра махлярства наркома дзяржбюжэсі БССР Лаўрэнція Цанавы, між іншым, у дужках: “Праз месяц камандуючага Заходняй акругай генерала арміі Д. Паўлава расстраляюць “са згоды” П. Панамарэнкі і Л. Цанавы”. Выходзіць, што нашы, рэспубліканскія начальнікі аблегчылі Сталіну задачу. Дык хто ж загубіў генерала: Сталін, Цанавя, Панамарэнка ці трагічныя гістарычныя абставіны?.. Гісторыя не дае пэўных адказаў, а толькі адлюстроўвае ход часу.

Шмат новага і нечаканага даведаемся мы з кнігі пра тых дзяржаўных дзеячаў Беларусі як Сяргея Прытыцкі, Вера Харужая, Максім Ляўкоў, Мікалай Галадзе, Аляксандр Чарвякоў ды іншых. Вельмі змястоўна і тактоўна напісана пра старшыню Саўнаркома БССР Мікалая Галадзе і старшыню ЦВК БССР Аляксандра Чарвякова. І хаця пра іх мы многа ведаем, у нарысах знаходзім тое, што захапляе і ўражвае. Людзі часам пытаюцца: ці ведалі ахвяры палітычных рэпрэсій пра тых, хто падпісваў іх да турмы. Аўтар змясціў найкаштоўнейшую звестку: “За два дні да гэтага (арышту) Берман накіраваў наркому ўнутраных спраў БССР Мікалаю Яжову матэрыялы, канфіскаваныя ў час вобыску ў Галадзе: “Пра людзей, якія мяне цкавалі”. Абгаварыўшы таварышы па службе, напісаць данос — прыкмета маральнай недасканаласці людзей, зайздроснікаў і іншадумцаў, шкурнікаў. У кнізе зноў знаходзім надзвычай цікавы факт пра оперуўпаўнаважанага Рулёва, якому было даручана ахоўваць арыштваната Галадзе ў памяшканні НКВС, і пад “аховай” якога старшыня Саўнаркома выкінуўся з ака 5-га паверха. Той жа Берман паведамляе ў Маскву Яжову: “...У выніку вобыску ў доме Рулёва знайшлі ў даволі значнай колькасці золата, у выглядзе манет і вырабаў, пасярэбраныя крыжы...”. Робіцца выснова, што

ў забойстве М. Галадзеда віноўныя не толькі маскоўскі Крэмль, але яшчэ больш — мясцовыя кіраўнікі і прымкнуўшы да іх цемрашаль.

Добра дасведчаны аўтар з глыбокім аналізам апісаў ход XVI з’езду КП(б)Б. Хто на ім больш за ўсё цкаваў Аляксандра Чарвякова? Хто, не чакаючы агентаў Масквы, першым убывчыў у ім вялікую небяспеку для рэспублікі? Свае, яго палітнікі, савецка-партыйныя дзеячы. На іх думку, Чарвякоў дрэнна арганізаваў барацьбу супраць “ворагаў народа”, і яны пераўтварылі з’езд у арэну палітычнай кары. Не вытрымала сэрца бязлітаснай хлусні, і старшыня ЦВК узяўся за пісталет. У пасмяротным лісце Аляксандр Рыгоровіч напісаў: “Я ведаю, што здзяйсню жудаснае злачынства, але прашу ніколі не змешвай мяне з ворагамі народа”. Нарыс — задужа вузкі жанр пра жыццё, узлёт і трагедыю Чарвякова, і спроба ўпрыгожыць яго дакументальнасцю мастацкім абрамленнем, нічога не вырашае. Няўжо ніхто з таленавітых беларускіх пісьменнікаў не напіша пра гэтага чалавека мастацкі твор, які заняў бы пачэснае месца ў нашай нацыянальнай літаратуры? Думаю, такія пісьменнікі знойдуцца.

У кнізе С. Антановіча з болей у душы гаворыцца пра маладых пісьменнікаў 20 — 30-х гадоў, многія з якіх адначасова былі і актыўнымі грамадска-палітычнымі дзеячамі. У вялікім нарысе “Герой рэйкавай вайны”, прысвечаным Панцеляймону Панамарэнку, нейкія моманты іх нялепшага жыцця адлюстраваны ў дакументах (вытрымкі з газет, стэнаграмы, пратаколы, шыфратэлеграмы). Можна пазнаёміцца з рэдкімі матэрыяламі, якія датычыцца Я. Купалы, Я. Коласа, М. Лынькова, А. Куляшова, П. Броўкі, К. Чорнага, П. Глебкі, К. Крапівы і іншых, без якіх мы не ўявім нашу гісторыю. А вось лісты Міхася Лынькова сакратару ЦК КП(б)Б П. К. Панамарэнку, на жаль, не сталі тымі дакументамі, дзе высвятляецца праўда. Упамінаецца малады пісьменнік Янка Скрыган, які потым марнаваўся ў высылках 20 год. Вярнуўшыся ў Мінск, ён напісаў успаміны “Горкая далечынь”, у якіх выказаў вельмі слушныя думкі аб “нелюдзях”, якія пераўтваралі звычайнага чалавека ў злачынцу.

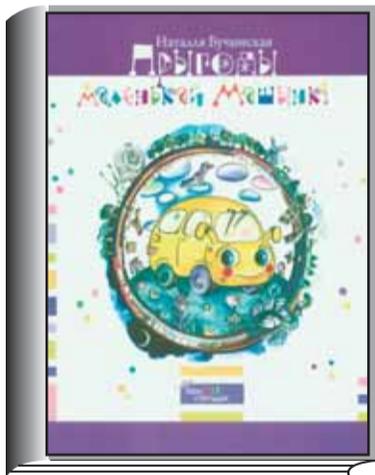
У сваёй сацыяльна значнай кнізе С. Антановіч паказаў, як шмат рабілася ў краіне зла, як марна гінулі народныя таленты. Такай была эпоха, такой была воля людзей, якія кіраваліся мэтай свайго часу і сваімі рознымі, часам эгаістычнымі памкненнямі. І кніга напамінае пра тое, каб заганнае, ірацыянальнае ў палітыцы не паўтарылася, каб чалавек заўсёды адчуваў другога чалавека як духоўнага сабрата і невычэрпную крыніцу жыцця.

Аднак хтосьці не дае нам жыць спакойна, у згодзе, уземапавазе. Мы ўсё выкрываем, ваюем між сабой, пакутаем, а годнасці і шчасця не дадаецца. Час загойвае нашы раны, а мы іх зноў адкрываем. Прыйшоў новы час, і будзем спадзявацца “прыдзе новы — а мудры — гісторык” і хай ён дапоўніць, абавульніць сабраанае, а мы будзем аптымістычна будаваць больш дасканалае грамадства, раскрываючы свае таленты дабрыні і чалавечыя любства. Прыклад таму — дакументальная кніга С. Антановіча “Ушедшие в бессмертие”, у якой таксама разгадаюцца “тайны” гісторыі тых часоў.

Эдуард КАРНІЛОВІЧ

Маленькая Машынка і... вялікае жыццё

Пагадзіцеся: усё ж не так і часта надараецца, каб, узяўшы ў рукі кнігу для дзяцей, чытаў яе, быццам яшчэ знаходзіцца ў тым узросце, калі ўсяму хочацца здзіўляцца. Кніга ж казак Наталлі Бучынскай “Прыгоды маленькай Машынкi”, выпушчаная выдавецтвам “Мастацкая літаратура” ў бібліятэчцы “Казкі XXI стагоддзя”, акураг і з’яўляецца такім прыемным выключэннем. Праўда, калі быць дакладным, дык гэта ўсё ж аповесць-казка, хоць сама аўтар і не пазначыла гэтага.

Што “Прыгоды маленькай Машынкi” — аповесць, сумнення няма, бо ўсе 19 раздзелаў, прадстаўленых у зборніку, па сутнасці сюжэтная звязаная між сабой. Дзясягаецца гэта дзякуючы таму, што ў кожным з твораў прысутнічае галоўная гераіня, якую завучылі... Так, правільна — Машынка. Зноў жа — персанаж арыгінальны, неподобны да тых, што сустракаюцца ў кнігах іншых пісьменнікаў, і, несумненна, сучасны. Узяты, як кажучы, з самага жыцця.

У дадзеным выпадку — жыцця маленькай Машынкi, пра што, дарэчы, і гадвае ў сваім слоўе-ўступе Н. Бучынская. Пра тое ж, як задумвалася кніжка, Н. Бучынская расказвае наступнае: “З тае пары, як у мяне нарадзіліся два сыночкі, гэтая гульня (у машынкi. — А. М.) стала самай папулярнай у нашай сям’і. З раніцы да вечара машынкi ездзілі, гулі, буксавалі, уразаліся ў мэблі, палітусы, а бывала, і ў татаву нагу, калі не паспее адскочыць. Дзеці не хацелі развітвацца з любімай гульняй нават у ложку. Яны прасілі: “Мама, раскажы казку пра машынку!”

Хіба ж магла пасля ўсяго гэтага мама не пайсці насустрач любай малечы? — “Каб казка з’явілася, мне давалося ўявіць сабе, што машынка жывая і як яна пачуваецца ў розных жыццёвых сітуацыях. І ведаеце,

мяне гэта захапіла. Я стала больш пільна прыглядацца да машыны — і гісторыі самі пацяклі да мяне ручайком”.

Што атрымалася, відаць з гэтых казачных аповедаў. Як у папулярнай песні, “с голубого ручейка начинається река”, так у творах Н. Бучынскай гісторыя да гісторыі і — паступова нараджаецца займальная і дасціпная аповесць-казка. Але тое, пра што расказвае пісьменніца, хоць і народжана фантазіяй, не адарвана ад рэальнасці, у якой жывуць хлопчыкі і дзяўчынкі. Яна ж, як вядома, такая, што ў іх уяўленні ўсё тое, што акружае іх, адушаўленае, жывое.

Прыгоды жывой Машынкi — гэта па сутнасці тое, што магло адбыцца з сапраўднай машынай. З той толькі розніцай, што сапраўдная машына не здатная перадаць свой стан, выказаць адносіны да таго ці іншага здарэння. Маленькая ж Машынка ўсё гэта можа рабіць, бо яна — з казкі, а ў казцы ўсё магчыма.

Калі чытаеш пра тое, як маленькую Машынку “зусім нядаўна сабралі на заводзе, паставілі рухавік, залілі бензін, і магутная машына адвезла малую ў вялізны гараж”, прадчуваеш, што менавіта з гэтага моманту ўсё і пачнецца. Што ў такім разе казачка пра маленькіх чытачоў ці слухачоў, хоць, думаецца, аповесць-казка ўсё

тым нельга адмаўляць, што кожны твор, адрасаваны дзецім, па-свойму дыдактычны. Калі ж тое, што прамаўляе аўтар, лёгка ўязваецца з сюжэтам, дзеці падобнай нацяжкі не адчуваюць. Н. Бучынская ўмее гэта рабіць, таму кожнае павучанне вынікае з паводзін Машынкi ці тых, з кім ёй даводзіцца кантактаваць.

Пазнаючы навакольны свет, маленькая Машынка па сутнасці пазнае і самую сябе. Іначай кажучы, яна вучыцца таму, як трэба паводзіць сябе ў тых ці іншых абставінах. Што можна рабіць, а чаго нельга... Калі абавязкова выяўляць сваю пазіцыю, а ў якіх выпадках лепей ад гэтага ўстрымацца.

Наталля Бучынская карыстаецца не толькі ўласна аўтарскім аповедам. Вялікая ўвага надаецца і дыялогу. Дыялог жа, як вядома, не проста актыўнае дзіцячю думку, ён, да ўсяго іншага, робіць дзяцей непасрэднымі ўдзельнікамі таго, што адбываецца.

Скажам, пазнаёмлілася наша гераіня са старым аўтобусам (“Пра дзіўнага пасажыра”), што працуе на адным з гарадскіх маршрутаў, які прызнаецца: “Ведаеш, малеча, я ж не першы год па сваім маршруце катаюся. Шмат чаго пабачыў, шмат каго перавозіў, але сённяшні выпадак асаблівы...” А гаворка ідзе пра тое, як у аўтобус нечакана ўляцеў верабей: “Я ў лостэрка задняга бачання паглядаю. Пасажыры мае пасміхаюцца, за вераб’ём цікуюць. А ён усім выглядам сваім нібы даводзіць: “Я нікога не чапаю, і вы мяне не чапайце”. Праехаў два прыпынкі, а пасля спакойна так — пыхр да дзвярэй. Дык ці паверыш? З сафона нават не вылецеў, а выйшаў. Як быццам катацца на аўтобусе для яго — справа звычайная”.

А ўзяць казку “Каровы на дарозе”? Адбылося ўсё, канечне, за горадам, у тым месцы, дзе статак пераходзіў дарогу: “Ох, якога страху нацярпелася Машынка. Асабліва калі адна жывёліна падышла бліз-

ка-блізка і тыцнула гарачым носам якраз у бампер”. Спачатку спалохалася Машынка, але ўспомніла, што гэта такая жывёліна, якая намалявана на пакеце з малаком: “Машынка перавяла дух. Яна зразумела, што няма чаго ўжо гэтак баяцца”.

Разам з маленькай Машынкай дзеткі пабываюць там, дзе з аўтамабіляў змываюць усялякі бруд (“На аўтамабілі”). Трапіць яны і ў вулічны затор (“Пробкафобія”). Даведаюцца, на неабходна ашчадна ставіцца да навакольнага асяроддзя (“Чаму “кашыляюць” машыны”). Зазірнуць таксама і туды, куды машыны звоззяць, калі паршаны правалы паркавання (“На штрафстанцыі”). Дый шмат чаго іншага чакае малечу пры знаёмстве з гэтай аповесцю-казкай.

Прабачце, забыўся сказаць, што ў кнізе ёсць яшчэ адзін герой, які пераходзіць з раздзела ў раздзел, — малады шафёр Толік. Паколькі вадзіцельскі стаж у яго зусім малы, то і яму таксама трэба яшчэ шмат чаго вучыцца. Як і самой маленькай Машынкi. З-за гэтага абое яны трапляюць у сітуацыі, з якіх няпроста знайсці выйсце, але гэта, безумоўна, зрабіць прасцей, калі побач надзейныя сябры.

Не ведаю, ці садзіцца за руль сама Н. Бучынская, але адчуванне такое, што яна ва ўсім тым, што звязана з кіраваннем, абслугоўваннем машыны, разбіраецца цудоўна. Чаго жадае ў будучым і сваім маленькім прыхільнікам: “Кожны з вас таксама падрасце, і кожнага чакаюць свае цікавыя прыгоды. І, магчыма, некаторыя з іх сустрануць менавіта тады, калі вы самі будзеце сядзець за рулём машыны”.

“Удачы вам!” — кажа дзеткам на развітанне аўтар “Прыгод маленькай Машынкi”. Самой жа Н. Бучынскай хочацца пажадаць новых кніг. Не сумняваюся, што яны, як і гэтая, будуць запатрабаваныя, бо відэачона, наколькі пісьменніца ўмее пісаць па-свойму. Не паўтараючы іншых. Каб у хлопчыкаў і дзяўчынак не знікала цікаўнасць да кніг.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Гадоў сорак пяць таму ў савецкай прэсе разгарэлася дыскусія: “Што такое фантастыка?” Больш маладыя аўтары публікацый (а не трэба забывацца, што гэта было на сыходзе хрушчоўскай “адлігі”) настойвалі: фантастыка — такая ж паўнавартасная галіна “сапраўднай” літаратуры, як і славыты рэалізм. Іх апаненты, людзі выразна кансерватыўнай арыентацыі, наадварот, сцвярджалі: фантастыка — разнавіднасць

папулярнага чытва, няхай сабе і захапляльнага, але цалкам пазбаўленага мастацкасці. Падчас дыскусіі адразу ж з’явіліся і з’едлівыя азначэнні: “падчарка літаратуры”, “Папулярна літаратуры”, “літаратура крылатай мары”, якія на доўгія гады сталі своеасаблівым клішэ і пры гэтым нібы катэгарычна вызначалі “законнае” месца фантастыкі ў літаратурным працэсе.

Новыя абрысы айчыннай фантастыкі

Здымак з інтэрнет-сайта.

Адукуль жа ўзяўся такі зняважлівы, калі не сказаць негатыўны падыход? Бо такога стаўлення да фантастыкі не было нідзе, нават у краінах так званых сацыялізму. Толькі ў СССР.

Асноўная прычына была, мабыць, у тым, што фантастыка паволе сваёй прыроды, заўсёды была схільная да рэфлексіі, аналізу, нестандартнага асэнсавання рэчаіснасці. А якое такое асэнсаванне савецкай рэчаіснасці магло быць у прыцыпе? Гэта ж імгненна стварала небяспеку і для існуючага ладу, і для яго ідэалаў, зададзеных раз і назаўсёды! Беспраблемным бытапісальніцтвам займацца — калі ласка, такое вельмі нават заахвочвалася і афіцыйна ўзводзілася ў ранг “высокай літаратуры”. (Адсоль — усе гэтыя знакамітыя “Брускі”, “Цементы”, “Знакомтесь, Балудевы”, “Оптимистические трагедии”, “Поднятые целины” ды іншыя...) У той час я фантастыка... жанр непрадказальны! Калі толькі не паставіць перад фантастамі першапачаткова “правільныя” задачы. Вось ідэалагі ад літаратуры і пастараліся.

Было абвешчана: у эпоху пераможнага сацыялізму і, адпаведна, перамаганоснага шэсця савецкай навукі (нібыта навук бывае некалькі!) галоўнай задачай айчыннай фантастаў становіцца раскрыццё веліч камуністычных ідэй і, у рамках такога раскрыцця, — прапаганда ўсяго самага перадавага ў айчыннай навуковых ведах. Хай сабе пісьменнікі лунаюць у навуковых эмпірэях (але марксісцка-ленінскіх, вядома), затое ў рэальную паўсядзённасць не стануць лезці. Аднак не трэба забывацца, што ў сярэдзіне мінулага стагоддзя ў СССР з пагардай іменавалі кібернетыку “буржуазнай ілжэнавукай”, а генетыку і ўвогуле — “публічнай дзеўкай імперыялізму”. Ды і шмат якія тэарэтычныя распрацоўкі фізікаў выклікалі ў савецкіх ідэолагаў навукі сур’ёзныя падазрэнні... Вось таму і фантастам было загадана: не захапляцца ўсялякімі там абстракцыямі, але, праслаўляючы камуністычную будучыню, не адрывацца празмерна ад рэальных навукова-тэхнічных здзяйсненняў.

Статус фантастыкі, здавалася б, зацвердзілі назаўсёды. І што самае крыўднае, такое стаўленне да яе замацавалася і ў чытачоў, нават вельмі адукаваных і інтэлігентных. Маўляў, ёсць і палёзна развіваецца рэалістычная (то бок паўнавартасная) літаратура, а ёсць, убаку ад яе, нейкі мастацкі “неданосак”, званы фантастыкай. Прычым, не проста фантастыкай, а менавіта навуковай фантастыкай, паколькі фантастыка “ўвогуле” выклікала ў ідэолагаў літаратуры недаўменне, галаўны боль і рэзкае класавае непрыманне. Не бывае проста літаратуры, лічылі яны, усё павінна быць класіфікавана, раскладзена па палічках і забяспечана адпаведнымі ярлыкамі.

Само сабой, літаратурнае гэта, куды загналі савецкую фантастыку, вельмі імпанавала так званым рэалістам. Яны ж меркавалі (і іх усяляк падтрымлівалі ў гэтым вучоных крытыкі), што фантастыка (нібы ў сілу сваёй першапачатковай прымітыўнасці) займаецца рэчамі несур’ёзнымі, для яе важныя неіснуючыя светлы, дзе творацца чуды, і пазбаўленыя жывых чалавечых рысаў героі. Затое яны, рэалісты, маўляў, самую праўду-матку пра жыццё ведаюць і адважна яе прамаўляюць! І няўцяма ім было, што акурат-такі пра чуды фантасты і не пішуць. Гэта яны, стваральнікі так званых сацрэалізму, і вынаходзяць дзівосы. Бо жывуць у прыдуманым свеце

“камуністычнай мары” і **наперабой** пішуць пра нейкую нечуваную праўду “камуністычнай казкі”, то бок з’яўляюцца самымі натуральнымі і беспрынцыповымі фантастамі.

Многія рэалісты падсвядома, пэўна ж, адчувалі, што ў фантастаў усё ж фармальна болей істотнае і нават жыццёвае — няхай сабе і ў незвычайнай форме. Бо фантасты ў меру свайго таленту і ў меру дазволенасці разважалі пра магчымае як прыхаваную іпастась рэальнага, пра тое, чаго, здавалася б, і няма на свеце, але можа праявіцца — і не на пустым месцы, а ў строгай адпаведнасці з фундаментальнымі законамі светабудовы, выяўленымі навукай. І, трэба думаць, невыпадкава ў 1960-х мінулага стагоддзя вядомы фантаст У. Грыгор’еў даў парадаксальнае азначэнне: “Фантастыка — гэта праўда пра тое, чаго няма”. Менавіта “няма”, а не “немагчыма”. Паняцці прыныцыпова рознага ўзроўню, а гэта вельмі часта пакідаюць па-за ўвагай.

Такім чынам, фантастыка (і афіцыйнай крытыкай, і чытацкай публікай) была прызнана літаратурай другога гатунку. Аднак чуйныя бытапісальнікі адразу ж адчулі ў ёй схаваную пагрозу для сябе. Давялося абвясціць савецкую фантастыку выключна спадчыніцай Жуля Верна (Герберта Уэлса таксама паважалі, ды вось нешта ў ім насяржовага!) і загнаць яе ў пракрустава ложа навукова-тэхнічнай прапаганды. Гэта было справай няхітрай. Аднак урэшце стала ясна, што сацрэалізм як магістральны шлях роднай літаратуры сябе не апраўдаў. Трэба было нешта прадпрымаць. Айчынная фантастыка ўжо гадоў праз пяць пасля смерці лепшага сябра ўсіх фізкультурынікаў Зямлі і Сусвету пачала змяняцца, ускладняцца, паляпшацца літаральна на вачах. А тут яшчэ ўзяліся пакрыху друкаваць у перакладзе заходніх фантастаў. І чытачы з немалым здзіўленнем адкрылі для сябе, што на савецкай фантастыцы свет кліна не сышоўся, што “за бугром” пішуць па-іншаму і зусім не горай, а можа, нават і лепей. Лем, Брэдберы, Азімаў (дарэчы, выхадзец з Беларусі, нарадзіўся ў мястэчку Пятровічы, што размяшчалася некалі на Магілёўшчыне), Саймак, Шэклі, Коба Абэ — вось першыя ластаўкі, якія заляцелі да нас з практычна невядомай сусветнай Краіны Фантазіі. І — пайшло-паехала! Шчыльны кокан, які ахінаў фантастыку як нейкую “недалітаратуру”, умомант хруснуў.

Вось тады і адбылася змянальная дыскусія, пра якую шла гаворка ў самым пачатку артыкула. Дык што ж такое фантастыка? Усяго толькі “літаратура крылатай мары”, закліканая быць правадніком камуністычных ідэй і прапагандыстам “перадавой савецкай навукі”? Ці сапраўды — самастойная галіна на дрэве “вялікай” літаратуры? Артадоксы жахаліся: якая галіна, якая літаратура, прыдумкі ўсё гэта! І тут апаненты, з “наватараў”, упершыню гучна заявілі: і не адгалінаванне зусім, і нават не асобны, хай сабе і спецыфічны кірунак; фантастыка і ёсць сама літаратура — уся, ад старажытных гадоў да нашых дзён, тады як славыты рэалізм, наад-

варот, толькі бакавы атожылак на магутным ствале фантастыкі, не болей!

Калі непрадзута паглядзець на развіццё сусветнай літаратуры, лёгка выявіць: так, яе магістральнай лініяй была менавіта фантастыка — як фундамент, на якім надбудовалася ўсё астатняе. Гесіё, Гамер, Арыстафан, Апулей, Лукіян — хто? У першую чаргу — фантасты. У іх можна знайсці і шэраг іншых жанравых рысаў, што з захапленнем і робяць мнагамудрыя гісторыкі літаратуры. Аднак фантастыка як такая — відавочна прэвалюе. Ну, а Чосэр, Мэлары, Шэкспір, Рабле, Свіфт, Вальтэр, Стэрн, Гётэ, Гофман, Мэры Шэлі, усе прадстаўнікі гатчынага рамана — хто яны? Вядома ж, фантасты! У большай ці меншай ступені, але — фантасты. І ўсе яны раз-пораз звярталіся да гэтага жанру. Напрыклад, Бальзак... Здавалася б, “прожжённы” рэаліст (так пра яго заўсёды пішуць). А вось і не: захпіўшыся Мэцьюрынам, не ўтрымаўся і напісаў працяг — “Мэльбат, якому даравалі”, і яшчэ напісаў фантастычны раман “Шчыгрынавая скура”.

А Пушкін, Гогаль, Распэ, Баршчэўскі, Патоцкі, Дастаеўскі, Тургенеў, Марк Твэн, Натаніэль Готарн, Адоўскі, Вельтман, Дыкенс, Эдгар По, Чэхаў, Брусаў, Заміяцін, Булгакаў, Тамас Ман, Маркес, Борхес, Каргасар, Гесэ, Айтматаў, Дорыс Лесінг, Карэн Бліксен, Сельма Лагерлёф, Караткевіч, Акунін, Шэфнер, Грас, Аксёнаў, Годынг, Апдайк, Эка, Маруа, Марыя — усіх і не прыгадаеш, спіс можна доўжыць да бясконцасці. Усе яны аддалі да ніну фантастыцы. Не таму, што модна (запатрабавана, як цяпер часта кажучы), а таму што інакш, не звярнуўшыся да фантастыкі, да фантастычнага, не маглі адэкватна, ва ўсёй паўнаце выразіць тое, што іх хвалявала. І аўтары ўсе — першаступенныя.

Між іншым, і Гесэ, і Лагерлёф, і Годынг, і Маркес, і Грас атрымалі свае Нобелеўскія прэміі за раманы цалкам фантастычнага характару. А Лесінг і ўвогуле быў ўганараваны Нобелеўскай прэміяй у 2007 годзе за цыкл фантастычных раманаў. Вялікага Уэлса некалькі разоў вылучалі

на Нобелеўскую, проста аўтар, на жаль, не дажыў (уручаюць толькі прыжыццёва, а на прэмію, як вядома, чарга вялікая: Пастэрнак, напрыклад, атрымаў медаль толькі з адзінаццатага заходу!) Таму дзіўна бывае чуць ад, здавалася б, адукаваных, разумных людзей заявы кшталту: “Я фантастыкі не чытаю. Гэта танны жанр”. Няўжо яны не разумеюць, што многія з тых цудоўных кніг, якія яны з задавальненнем прачыталі, і ёсць самая натуральная фантастыка, толькі без адпаведнага грыфу на вокладцы?! Але для такіх чытачоў яшчэ не ўсё страчана... Крыху іншыя эмоцыі з’яўляюцца, калі самі пісьменнікі грэблява кажуць: “Фі, прымітыўная літаратура! Хіба я магу апускацца да пісання такіх опусаў?! І хочацца адказаць: “Не апускацца, а паднімацца! Павучыся ў класікаў сусветнай літаратуры, перш чым такое заяўляць. А калі вучыцца не ў стане, то і нічога ты не варты як пісьменнік”.

Аднак я быў бы несправядлівым, калі б не адзначыў, што пэўная доля рацыі ў такіх прыдзірлівых выказваннях ёсць. Сапраўды, фантаст, як правіла, піша не пра тое, што ёсць, а пра магчымае, нязвяданае і пра верагодныя шляхі набліжэння да яго. На першы погляд, у фантастыцы магчыма ўсё. Што гэта значыць? Сучасная фізіка сцвярджае: у будучыні стане магчымым усё, што не супярэчыць фундаментальным асновам Сусвету, — і тэлекінез, і штучны інтэлект, і нават перамяшчэнне ў часе. Немагчыма толькі адно: прадказваць будучыню. Яна непрадказальная, і развагі пра яе падобныя да варажбы на кававай гушчы. Але ж фантасты так любяць менавіта пагадаць!.. У гэтым — і захапляльнасць іх “літаратурнай варажбы”, і відавочная слабасць. Праўда, калі пра будучыню гадаюць з пэўнай доляй дэманстрацыйнай умоўнасці, з адценнем іранічнасці, гэтыя недахопы нібы сыходзяць у цень, а то і наадварот, пераўтвараюцца ў вартасці, уласцівыя кожнай гульні.

Вось і вышляла слоўца — гульня. Многія аўтары шчыра мяркуюць, нібыта гуляць нашмат прасцей, чым карпець над кож-

най старонкай. Аднак не! Дастаеўскае гульня патрабуе захававання куды большай колькасці правіл, умоўнасцяў і ўзятых на сябе абавязкаў. Гульня — гэта моцартаўскі стыль, знешне лёгкі, бесклапотны, нібыта даступны кожнаму, а вось колькі за ім стаіць цяжкай, адказнай працы — нікому невядома, і любое пранікненне ў сутнасць гульні для старонняга недапушчальна. Затое ў выніку — бліскучыя, захапляльныя творы, якія так уражаюць нас у класікаў, або легкаважнях, але па сутнасці не ацэненыя крытыкамі раманы Акуніна, якога ўжо цяпер называюць на Захадзе “сучасным Дастаеўскім”...

Іншая справа, цяперашняя мода на розныя трылеры, дзе адрываюць рукі-ногі, а вантробы выпякаюць вонкі. І хай бог толькі гэта. Адбылося амаль неверагоднае. Скончылася перабудова — і ўсё стала можна. Прыдумай, гадай колькі заўтодна — чытач, згадады па рознай фантастыцы, з удзячнасцю ўспрыме новы тэкст. Фантастыка амаль імгненна пераўтварылася ў пародыю на самую сябе, з’явілася прымітыўнае, бясконца паўтаральнае фэнтэзі, дзе абавязкова супердзяздыкі лётаюць туды-сюды, бразгочуць мячамі, і магі, падобныя да ідыётаў, змагаюцца з драконамі... Таму можна зразумець сапраўдных пісьменнікаў, калі яны заяўляюць, што не прызнаюць і адмаўляюцца ствараць такую фантастыку. Тут яны маюць рацыю на ўсе сто.

Але ж ёсць і іншая фантастыка. Была і ёсць. На жаль, надня позна дайшоў да нас Толкіен з яго геніяльным “Уладаром пярэсценкаў”. Яшчэ пазней, ужо на мяжы 1980-1990-х гадоў, мы нарэшце пазнаёміліся з творчасцю К. С. Льюса. Калі б адбылося гэтае знаёмства на чвэрць стагоддзя раней, не ўзнікла б такога нястрымнага пераймальніцкага шалу, якое назіраецца цяпер. Пераасэнсавалі б, прызвычаліся б, і калі б і сталі пераймаць, то на нейкім іншым, больш высокім узроўні. А тут яшчэ з’явілася вялікая хваля нізкапробнай кінафантастыкі — і нашы аўтары, замест таго, каб прыдумляць хай не вялікае, але ўсё-ткі арыгінальнае, узяліся бессаромна перацягваць кавалкі ўпадабаных фільмаў на старонкі сваіх тэкстаў. Увогуле ў савецкай (там хоць неяк можна раслумачыць) і ў цяперашняй расійскай казачна-фантастычнай літаратуры агульная бяда: яна заўсёды запызывала тое, што прыцякала з Захаду, і рэдка-рэдка стварала нешта вартэ і пры гэтым цалкам арыгінальнае. Або адкрыта кралі (“Залаты ключык”, “Чароўнік Смарагдавага горада”, “Прыгоды Нязнайкі і яго сяброў”, напрыклад), або пераймавалі так, што лепш бы гэтага не рабілі зусім.

Кажучы, фантастыка паўсюль перажывае не самыя лепшыя часы. **Такая** фантастыка — хутчэй за ўсё. Між тым, у нас, у Беларусі адбылася немалая літаратурная падзея: пачала выдавацца серыя “Беларуская сучасная фантастыка”, якую заснаваў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Менавіта так — проста фантастыка. Без разрознення на паджанры. Бо і так званая навуковая фантастыка, і містыка, і казачная фантастыка, і гумарыстычная, і гісторыка-этнаграфічная, і загляблена філасофская — усё гэта грані аднаго каштоўнага каменя, імя якому фантастыка. Серыя будзе працягвацца, трэба выдаваць шмат кніг новых аўтараў — і ўжо вядомых, і яшчэ невядомых нікому, якія твораць у сталіцы і ў глыбінцы. Мы пакуль яшчэ не ўякі багатыя, каб раскідвацца тым, што маем, вось і трэба ўсё гэта захоўваць. Таму кніжная серыя “Беларуская сучасная фантастыка” — цудоўны спосаб не толькі захаваць, але і даць новае жыццё аднаму з самых важных і вартых кірункаў у айчынай літаратуры.

Аляксандр СІЛЕЦКІ, пісьменнік-фантаст

Тамара
КАШАВАЯ

Верніца кахання

Было — і адышло,
Ужо не вернецца...
Адлюстравала школа
Каханьня верніцу.

Размытыя сляды,
Ці затаптаньы?
Пражытыя гады...
Мае каханьня...

Лістамі па вясне
Мне квецень падала
Ад тых, хто здрадзіў мне,
Каму я здрадзіла.

І восеньскіх гароў
Плады нямалыя...
Хто быў кахаць гатоў,
Не пакахала я.

Бо дагзена мне ўмець
Са стальым вопытам
Ужо не блытаць медзь
З чырвоным золатам...

...Над здрадай і маной
Зіхціць і свеціцца
Ў люстэрку прада мной —
Каханьня верніца.

Зімовая туга
Другім пасцелена,
А на маіх лугах
Яшчэ ўсё зелена!

Непагадзь

Пишу я вершанё, так, ні аб чым,
Маленькае такенькае, мясцовае,
А непагадзь нацюрнам велічым
Уладу на зямлі ўмацоўвае...

...Я ціха песню мармычу ўначы,
У цішыні утульнага пакою,
А непагадзь, як той арган, гучыць
Складанай фугай Бахаўскага строю.

Маланкай апаляе небакрай,
Сціскае хмараў пругкія камэлкі,
І панаванне гэтых чорных зграй
Нібыта усталёўвае навекі.

Ілье вадою і плюе агнём
З агромністай расчыненае пашчы,
А мы ўдваіх з маленькім вершанём
Спрабуем тую непагадзь улашчыць.

З лістом паперы, на якім — радкі
І на нагах, безабаронна босых,
Гукаю ёй, дабегшы да ракі:
— Ну, што ты вырабляеш у нябёсах?

Разводзіш тут макрэчу, халадзеж.
Скідай гаспехаў вогненую зброю.
Ты вельмі гучна граеш і пнеш,
Таму з табою людзі не сябруюць.

— Хадзем са мной на Шведскую гару!
Што? Прагуляцца ты са мной
не можаш?

А хочаш, табе вершык пагару?
Глядзі, які маленькі і прыгожы!

— Табе няўтульна на двары адной?
Стыхія, глянь, ты ўжо не ў адзіноце!
І непагадзь, уражаная мной,
Раптоўна замірае на паўноце...

Верш да людзей

А чаго, чаго захацелась ім,
Пагарджаным век, ім, сляпым, глухім?
Людзьмі звацца!

Янка Купала

Няхай дакорам мне не будзе,
Што думаю наадварот...
Люблю, калі гавораць: "людзі"
І не люблю, калі — "народ".

Спрабуйце, людцы гарагія,
Каб на мяне не крыўдаваць,
Два словы, розныя такія,
На слых і смак пакаштаваць.

І зразумеце агразу
Якой нудой маршчыню лоб:
Я не люблю такую масу
Абезаблічаных асоб.

І так, і гэтак, і нанова
Крыўлю я прамаўленнем рот,
Невінаватая, што слова
"Народ" — гучыць мне, як прыплог.

Не дасць ілжою мне ўпівацца
Мая сумленная рука.
Я слова не люблю "грамадства",
Мілей мне слова "талака".

Адно — шкрабе, як кот бязродны,
Другое з ласкаю вядзе,
Бо грамада — яна з народа,
А талака — яна з людзей.

За думкі, вартыя гэбатаў,
Даруй мне, люд мой гарагі!
Я — музыкант. А музыканту
Гучыць усё не як другім.

Напрыклад, як парой часова
Мяне ўзнямае дагары
Такое ёмістае слова —
Не "спевакі", а "песняры".

Адныя — зорак не хапаюць,
Другія — душу ў песнях льюць.
Бо спевакі — яны спяваюць,
А песняры — яны пяюць!

Якою мовай карыстацца —
Ад нас залежыць ад саміх.
Калі ж людзьмі мы хочам звацца,
Найперш павінны быць людзьмі.

Ода Аўдзеевай лазні

Цела абдымае жарам —
Ці то п'яны, ці цвярозы!
Ой, ты, лазня з лёгкім парам!
Ой, ты, венічак з бярозы!

І душа тут маладзее,
І распарваюцца косці...
Ходзім да дзядка Аўдзее
Мы у лазню — як у гошці!

Квасу плэхне на каменне —
Пар струменем узнясецца!
Счырванееш за імгненне
І мацней заб'ецца сэрца.

Ад касцей агстане мяска,
Бы то студзень даварыўся,
Расквітнее, нібы краска,
Змаладзелая Марыся.

Ну, а потым... потым гзедка
Б'е нас венікам без жалю,
Б'е мяне, Марыську, Светку,
Сала выбівае з Галі...

На паліцы з той нагоды
Дух адзінства паміж намі —
Стогнуць гзеўкі з асалоды
Пад такімі бізунамі!

Сажалка каля ўваходу
Падаецца пэўным раем,
Мы з той лазні не выходзім,
А папроста выпадаем!

Каб крыху ахаланіцца,
Мы на дно ідзем каменнем...
Здавальнелы гзед смяецца,
Каля дзевак ходзіць пеўнем...

Ох, гзядуля, кат мой любви,
Хто ж прылюдна ўсіх цалуе!
Пападзе ад бабы Любы,
Баба Люба не даруе!

— Не-е, кабеткі, не кажыце!
Помніць Любачка і знае:
Як кахаў яе — у жыце! —
Так дагэтуль і кахаю.

І якая ж, гзеткі, свара,
І якія ж там пагрозы,
Калі лазня з лёгкім парам,
Калі венічак з бярозы!

Сціпласць

Паэтаў, кажуць, красілі заўжды
Прыгожыя і сціпльыя ўласціваці!

Усё лухта! Не тья ўжо гады,
І мне, сябры, прабачце,
не да сціпласці.

Мой знак — Авен,
стыхіі знак — агонь,
У тым — мая планіда чалавечая.
А на задворках таленту свайго
І так праседзела амаль паўвека я.

Не вылучыць і не ускалыхне
Матляне між апошнімі і першымі.
Хачу, каб людзі ведалі мяне
І грэлі душы над маімі вершамі!

О, Муза, твай караючы бізун,
Мне не дае
ад сціпласці затойвацца
І ў адзіноце абраняць слязу,
Калі радком душа мая патоліцца.

Так! Пацягну свой крыж я на гару.
Не! Не вымольваю сабе я міласці.
Надыдзе час — няхай і я памру,
Але сваё смерцо,
не ад сціпласці!

Я з таго пакалення...

Мілагучнасць маўлення
ўспрымаць не "пантова",
Я з таго пакалення,
што цуралася мовы.

Я з таго пакалення,
што крычала: "Дзяроўня!",
Не дай бог,
загаворыць па-вясковаму роўня!

На палях угнаенняў брыдкі пах,
а не вогар,
Я з таго пакалення,
дзе сялянства — не гонар.

Корміць пашу насеннем
хлебаробская сіла...

Я ж з таго пакалення,
што Краіна ўскарміла!

Дзеўчыне гарадское,
украінка — ды й годзе! —
Як я смачна чытала
пра "людзей на балоце"!

Суткі сездзячы колам,
не выходзячы з хаты,
Як рыдала я ўголас
ад "Альпійскай балады"!

Апякала навала, гора ціснула скроні,
Быццам сэрца трымала
я на ўласнай далоні...

Час кідаці каменне,
час збіраці каменне...
Так балюча-балюча за маё пакаленне...

Мне за боль несучешны,
Бог, памыкі закрэслі!
За любоў, і за вершы,
і за светлыя песні.

Што каштоўнага маю,
я з адказнасцю сталай,
Як гусяр, праспяваю ля
"Кургана" Купалы.

Уладзімір
САКАЛОЎСКІ

***

Сярод чужых я чуюся далёкім,
Сярод сваіх незразумелым і чужым.
Так і блукаю вечна адзінокім,
Шукаю свет, каб мог назваць сваім.

***

Ганяўся век за ўласным ценем,
Хацеў яго злавіць, спазнаць.
Не ведаў, покуль свеціць сонца,
Яго ніколі не дагнаць.

***

Ёсць святло — і водбліскі жыцця,
Сонца бляск — і цені як зігзагі.
Думкі светлыя, успышкі пачуцця,
Прага вечнасці і спаталенне смагі.

***

Звычайны сад становіцца нам раем,
Калі з каханай там мы спачываем.

***

1
Што страчана не вернецца ніколі.
Набытае заўсёды застаецца.
Нас пакідаюць радасці і болі.
Нішто дарма нікому не даецца.

2
Да сэрца добрае і злое мкнецца
Жыццё свой след у сусвеце пакідае
Набытае заўсёды застаецца.
А створанае ў вечнасць пранікае.

***

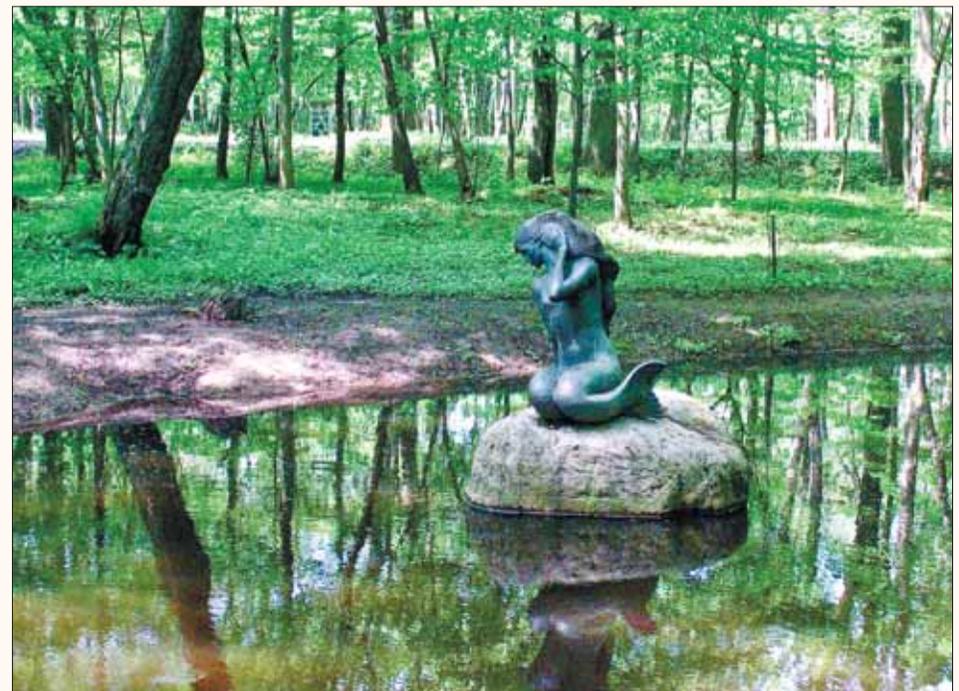
1
У прасторах
Бязмежных сусвету,
Дзе наша доля,
Адукуль наш шлях,
Вялікія катастрофы
Маленькай планеты
У памяці сэрцаў
Схаваны, як жах.

2
Рытмы мелодый
Далёкіх стагоддзяў
У імпульсах душаў
Нашых жывуць.
Усё ўзнікае
І гіне ў прыродзе.
Бясконцы рухі
Ў бясконцым жывуць.

***

1
Божа мілы, літасці не маеш
Над душою беднаю маёй.
І за што, за што мяне караеш?
Я зусім не вінны прада табой.

2
У гэтым свеце зверства і разбою,
Страціўшы дарогі і масты,
Я не змог застацца сам сабою
І не змог распятым быць, як ты.

Фота Віктара Кавалёва

Казанова і Квазімода

Уладзімір СЦЯПАН

Навела

пагонамі чапаць не будзе. Звычайна пасля другой бутэлькі віна Саня расказвае пра вайну, на якой ён біў амерыканскіх марскіх пехацінцаў прыкладам свайго аўтамата АК і нагой сорака пятага памеру. Біў у пах. І ні каратэ, ні другія прыёмчыкі амерыканскім хлопцам супраць яго не дапамагалі. У нейкай невядомай краіне адбываўся той лакальны канфлікт, тая кароткая, але жорсткая сутычка. Саня добры. Ён адразу будзе мне вялікі смачны бутэрброд. Такі высокі і шматслойны, што ў рот не месціцца. Ён сочыць, каб я шмат не піў і добра закусваў. Ён угаворвае Ігара вярнуцца да сям'і, бо там жа дачка трохгадовая. У Сані жонка ёсць, а вось дзяцей няма. Ігар неяк сказаў, калі мы завялі Саню на прыпынак і пасадзілі ў тралейбус, што ягонам лепшаму сябру, на той выспе, пасярод мора трапічнага, амерыканцы адбілі памідоры, і таму дзяцей няма. Пры гэтым твар у Ігара выглядаў задумным, хоць партрэт малой.

Але ўсё, што я так доўга апісваў, гэта толькі пачатак гісторыі. Сама ж гісторыя кароткая — даўжынёй роўна ў трыццаць пяць гадоў. Пачалася ўвосень тысяча дзевяцьсот семдзесят пятага, а скончылася праз трыццаць пяць гадоў, у новым тысячагоддзі. Вось так...

Дачка гаспадыні скончыла шывтв. Падняла рукі, і прасціна ломкімі складкамі выпрасталася, завісла ў прасторы. Жанчына нягучна засмяялася. Прасціна вісела, прыхопленая за ражкі пальцамі, як прышчэпкамі, а Зіна стаяла за ёй. Потым яна перахапіла ільняную тканіну, пераламіла і склала. Гэта ўсё паўтарылася тройчы, па колькасці прасцін. Склала стос на канапу і спарадкавала машынку. На развітанне яна дакранулася прахалоднай далонню да майго лба і сказала, што тэмпература, калі і ёсць, то не надта вялікая. Праз чвэрць гадзіны яна прынесла кубак гарачага малака з жоўтай пенкай і падала мне ў рукі.

Я сядзеў і піў малако, а яна глядзела ў вакно і пастуквала пальцамі па машынку. Яшчэ яна спытала, а ці пайду я заўтра на заняткі... Потым колькі часу здівілася на малюнак, прышпілены да сцяны кнопкамі. Было разумела, што Ігар ёй падабаецца. А калі забрала цёплы кубак, то заўважыла, што нос у Ігарка большы, чым у намаляваў. Мне заставалася адно паціснуць плячыма і вінавата пасміхнуцца. Мы мала з ёй гаварылі...

За акном неба зрабілася цёмна-сцюдзёным, а дрэвы чорнымі.

Прыйшлі Ігар і Саня. Запалілася святло. Ігар чмыгнуў носам і паглядзеў на мяне з усмешкай.

— Тут пахне жанчынай, — сказаў ён і захінуў шторы.

— Зіна заходзіла, шыла, — патлумачыў я.

Ігар пайшоў грэць ваду, а Саня распрануўся і пачаў распакоўваць валізу. Заўтра яму трэба ехаць у камандзіроўку, а таму сёння можна і выпіць.

Праз чвэрць гадзіны мы сядзелі на канапе. У Ігара і Сані былі ў руках шклянкі, поўныя віна, а ў мяне паўлітровы кубак, а ў ім — кіпень з малавым варэннем.

Саня захмялеў хутка, ён прышоў нападытку і пачаў скардзіцца на сваю жонку. Ігар слухаў уважліва, а потым сказаў сябру, каб той сціх. Саня пакрыўджана змоўк. Колькі часу сядзелі ў цішыні. Было чуваць, як гаспадыня грыміць посудам і сварыцца на ўнучку, якая плёхаецца ў халоднай вадзе.

Саня падняўся і пачаў апрацца. Ён паціснуў мне руку. Ігар правёў яго да прыпынку. Вярнуўся і сказаў, што пазнаёміўся з прыгожай цёлкай, але сёння яму трэба выпсацца, бо заўтра будзе справа. Ён ляжаў на нераскладзенай канапе, глядзеў у стол і слухаў музыку са сваёй спіралі... Я чытаў кніжку і таксама слухаў музыку.

— Я куплю табе настольную лямпу, — раптам сказаў Ігар. — Атрымаю прэмію за новы атракцыён і куплю. Гэта будзе мой табе падарунак за партрэт.

— Зіна сказала, што ў цябе нос большы, чым я намаляваў.

— Усе адно я з ёй звязвацца не буду. Хопіць і без яе праблем. З бландзінкай пазнаёміўся, квітка на чыгуначным вакзале прадае. Так што, калі трэба ехаць куды, то возьме. А завуць яе Джэма. Імя як у сабакі. А да нас Фаіна ўладкоўваецца, і мужа няма, разышлася. Нішто сабе такая Фаіна. Да вясны мне пакой у інтэрнаце абяцаюць... Абяцаюць, усе толькі абяцаюць, абяцаюць...

Калі я паглядзеў на Ігара, то ён спаў. Левага рука з гадзіннікам закрывала вочы.

Мне засталася выключыць музыку і патушыць святло.

Раніцай Ігар спытаў пра тое, калі я збіраюся вярнуцца з заняткаў. Патлумачыў, што будзе не адзін. Я сказаў, што вярнуся гадзін у дзевяць, не раней.

— Паспею, — сказаў ён задумна, быццам у космас сабраўся паляцець.

Роўна а дзевяці я ішоў ад тралейбуснага прыпынку ў свой цёмны завулак. Было халодна, крапаў дождж, мокрая дрэвы, мокрая парканы, мокры асфальт. Ігар і светлалася

жанчына таропка выйшлі з-за рога. Ігар трымаў над светлавалосай свой парасон-аўтамат. Мы сутыкнуліся амаль нос у нос, але Ігар адварнуўся і падахліў жанчыну пад локаць. Я паправіў каўнер, вецер дзьмуў у твар.

Канапа была раскладзеная. На машынку стаяла бутэлька чырвонага віна, на талерцы чорны вінаград, а на другой — акуратна парэзаная вяндына. Такая, як прыносіў з дому Саня. Ён казаў, што яго жонка светлалася і маленькая. На этажэрцы стаяў нявыключаны прыёмнік. Гучала музыка.

Я разумею, што па літаратурным сюжэце гэта няправільна, але.

Мне далі інтэрнат раней, чым Ігару, і я з'ехаў з вузкага і панылага пакойчыка з адным вакном. Хацелася напісаць пра пакой — аднавокі... Настольную лямпу пакінуў Ігару.

Бачыў яго праз год, наступнай вясной, у парку. Выпадкова сустрэў. Ён стаяў у капелюшы, у касцюме шэрым і кашулі сіняй. Верхні гузік, як заўсёды, расшпілены. Ігар абарыўся локцем на агароджу і глядзеў-слухаў, як носяцца бляшаныя тарпеды аэрадынамічнай формы, як вішчаць і смяюцца дзяўчаты, калі тарпеды саслізгвае з вышыні і ляціць-ляціць. Ён слухаў, як грымяць ланцугі і гудзе рухавік.

Я гуляў у парку з дзяўчынай. Ігар ёй спадабаўся, а яна Ігару не спадабалася. Яго доўгі нос зморшчыўся. Ён правёў нас праз шчыльную чаргу і кантроль, пацадзіў у тарпеду. Мы налісілі на "Супер-8", пакуль Ігар не вярнуўся. Майй сяброўцы стала млосна, выгладзіла яна кепска, і каб я не паглядзіла, то магла б і паваліцца.

Я спытаў, ці з'ехаў ён з вузкага пакойчыка ў цагляным доме, што стаіць у Крапоткінскім завулку? Ён сказаў, што пакуль яшчэ жыве там. Але гэта толькі пакуль.

Пра сябра-волата паведаміў, што даўно не бачыў, што Саня цяпер малады бацька і клопату хапае, бо жонка нарадзіла-такі дзіця, і яго сябар зусім кінуў піць. І ён сам цяпер амаль не выпівае. Мая сяброўка пачувала сябе кепска, і мы развіталіся.

Маляваць цяжка. Маляваць доўга. Намаляванае застаецца ў памяці надоўга, можа назаўсёды. Я пазнаў яго адразу, як гэта ні дзіўна. Ён сядзеў насупраць увахода ў гастронам. Сядзеў на склізкім гранітным парэпце газона. Твар яго быў жудасны, азызлы, у сінках і крывападцёках. Бомж глядзеў на дзверы і сціскаў кулак. Вялікі рот расцягваўся ў гумовай усмешцы. Сапраўдны Квазімода... Гэта быў Саня.

Май 2010

кейс, адпрасаваны штаны, наваксаваныя чаравікі, белыя, чорныя ці сінія кашулі і скураны плашч. У яго ёсць і чорны капялюш з папялістай шаўковай стужкай, і чорны парасон-аўтамат. Знаёмыя жанчыны ў майго суседа паўсюль: у краме, газетным шапіку, пральні, гастронаме, міліцыі, пашпартным стане, аптэцы, паліклініцы, на Прылуцкай...

Гаспадыня прыводзіць жанчын забараніла. Але жанчыны трапляюць у наш вузкі пакой праз акно. Ігар грукае ў шыбку, я адчыняю шпінгалеты, запуская халоднае восеньскае паветра, а следам з'яўляецца дзяўчына, жанчына. Худыя і мажнныя, маладыя і не вельмі, гаваркія і спалоханыя, цвярозныя і п'янаватыя. Мне тады даводзіцца рабіць выгляд, што я моцна сплю. Гэта цяжка... Добра, што такая радасць не кожны дзень.

Ігара я маляваў двойчы. Адзін малюнак ён забраў на працу, паклаў пад шкло пісьмовага стала, а другі прышпіліў да сцяны, насупраць канапы, каб на сябе глядзець. Ён можа чвэрць гадзіны на той малюнак, чорным алоўкам зроблены, дзівіцца і пасміхацца загадкава.

У Ігара ёсць сціплы і магутны сябар Саня. І Саню я намаляваў, бо Ігар папрасіў. У Сані шырокія плечы, амаль кубічная галава і прамыя валасы колеру навошчанага паркету і яркі залаты зуб. Але Саню гэтыя дэталі зусім не псуюць, а наадварот, дадаюць мужнасці. Саня з нянавісцю ставіцца да міліцыянераў. І ён ім не падабаецца, выклікае трывогу і неспакой. Можна таму, як вып'е мужчына-волат, так і ўплішчаецца ў розныя непрыемнасці. Ігару тады даводзіцца сябра ратаваць. У Ігара гэта атрымліваецца. Ён тэлефануе патрэбным жанчынам, сустракаецца, і яны яму дапамагаюць.

Потым Саня прыносіць валізу з бутэлькамі і хатняй ежай. На машынку "Зінгер", зробленай у тысяча дзевяцьсот шаснаццатым годзе, накрываецца стол. П'юць Саня з Ігарам па-сапраўдному, заўсёды, як у апошні раз. Саня клянецца-бажыцца, што больш ні-ні, больш ніколі ён людзей у шэрых шынялях і з

Алесь ДЗЕРАВЯНКА

Пад вечар хлынуў праліўны дождж, прамы, роўны, спакойны. Кабды Машка стаяла на лужку з мурожнай травой, што прылягала да ўчастка бульбы... Не скубла сакавітую траву, дрыготка прабягала па скуры. Я збіраўся вынесці лусту хлеба, пачаставаць любіміцу. Але ўсё не сціхаў моцны дождж, і я марудзіў з пачастункам, адкладваў свой візіт на "потым". Чаму я не прынёс акраец хлеба, калі вяртаўся з лазні? Калі хмары яшчэ не аблажылі неба. Тады не мучылі б згрызоты, не пакутаваў бы, што не пачаставаў каняку любімым ласункам.

Машка ўжо была абьякавая да ўсяго, чакала на канаванага лёсам. Мне было шкада жывёліны. Выводзіў кожную раніцу на далёкую траву, ставіў на прывязь. А затым познім вечарам

Бывай, Машка!

вяртаў у двор. Зусім не маючы навыкаў абыходжання з канём, я ўсхвалявана і няўмела насоўваў на галаву аброць і, адчыніўшы загарадку, выводзіў Машку на панадворак з хлява. Швагер трымаў каня ў бацькавым хляве, на сядзібе майго цесця. Вечарам забраў каня з лугу і ставіў у хлеў.

Машка не заўсёды мяне слухалася. Аднойчы — во, конская сіла! — тузанула повад аброці, калі выводзіў са стайні, дык я паляцеў, як малое хлопчанё, потырч. Моцна выціраў плячом аб загарадку. Дзякуй Богу, што не гваздануўся лбом.

Але ж яна мяне любіла: незласліва пакусвала за плечы, патрабуючы лусту хлеба, любімага ласунку. Іржала, паварочваючы ўскінутую галаву, калі заўважала мяне здалёку. У спя-

котныя дні чакала, каб завёў у стайню, дзе яе чакала ношка накошанага мурагу. Буракі са sklepa. Яна са смакам хрумстала, у прыцемках знаходзячы гасцінец. Кабылу некаму было даглядаць. Швагер цяжка хворы, прыкаваны да інваліднай каляскі. Ды і сама Машка хвора на астму. Моцна кашляе, калі ў паветры кружыцца кветкавая пыльца. Аж вывальваецца язык, агаляе яшчэ даволі моцныя жоўтыя зубы. Задыхаецца. Пасадзіць, абараць бульбу з ёю цяжка, вальца на баразну ў пастрэмках. Даглядаць кабылу няма каму. Збыць за нейкія капейкі хворую было б нават грэшна. Каб здаць на мясакамбінат, трэба везці яе ажно ў Барысаў. З выдаткамі — грошы абы

што, паўтары сотні рублёў. Хоць выгані каня на волю, каб нехта ўзяў да свайго двара. Гандляры падрадзіліся купіць.

У чаканні прыезду купца і яго каманды са швагравай і нашай, цесцевай, хаты ніхто не выходзіў. Спрыяў абложны дождж, які не заціхаў з вечара. Мая жонка і яе сястра сядзелі перад тэлевізарам. З перамоў швагравага зія па мабільніку з купцамі вынікала: яны, што выехалі, жывадзёры. Ведаў пра гэта і гаспадар, ад якога хавалі дамову з мяснікамі. Шмат гадоў гадаваў ён каня, касіў на яго і карову сена, а цяпер прыходзіў час з жывёлай развітацца. Ніхто пра гэтую падзею не размаўляў. Спрыяў сядзець у хаце абложны дождж...

Я выглянуў на двор, калі ён заціх і перастаў ліць. Зацікаўлена паглядзеў на лужок, дзе спадзяваўся ўбачыць Машку. Там было пуста.

Здзіўляць раз-пораз усялякімі нечаканасцямі ды адорваць сюрпрызамі здатнае не толькі навакольнае жыццё, але і мастацтва. Колькі разоў можна сутыкнуцца з яго парадоксамі! Бо ў наш час, на пераломе стагоддзяў, сталася так, што аматарства ўзнялося на вялікі ўзровень, а прафесійная творчасць, наадварот, знізіла планку, і сярод безліччя цяперашніх тэатральных пастановак "сярэдняе арыфметычнае" знаходзіцца далёка ад прасторы сапраўднага мастацтва. Тым большае ўражанне, узрушанасць, проста ўздым пачуцця ахопліваюць тэатрала (і аматара, і практыка, які мае дачыненне да гэтага цудоўнага жывога мастацтва), калі ён нечакана напаткае хаця б фрагменты сцэнічнай творчасці, якія адпавядаюць гэтай вялікай назве — Тэатр.

Тэатральная нечаканасць

Я знаёмы з Наталляй-Разаліяй Родзінай ужо некалькі гадоў — з таго часу, як я выкладаў у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў эстэтыку і культуралогію, а яна была студэнткай рэжысёрскага аддзялення. Мы неаднаразова сустракаліся і ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, дзе ёй давалося папрацаваць. А сёлета паглядзеў спектакль "Дзюймовачка", які малады рэжысёр паставіла ў Беларускім рэспубліканскім ТЮГу. Спектакль атрымаўся дыхтоўны, даволі моцны, асабліва калі ўлічваць, што яго стваральнікам быў пачатковец. Але нічога нечакана-незвычайнага я не ўбачыў.

Вядома, рэжысура — самае слабае звяно беларускага тэатра. Акцёры ў нас усё-ткі трымаюць планку: у іх зберагаецца школа і моманты сапраўднага майстэрства (праўда, гэта датычыць пераважна псіхалагічнага тэатра, тэатра перажыванняў). Сцэнографы апошнім часам, дзякуючы мастацка-педагагічнай дзейнасці Б. Герлавана, таксама выглядаюць больш-менш грунтоўна. І драматургія на пераломе стагоддзяў некалькі разоў скранулася з месца — цяпер за межамі Беларусі добра ведаюць не толькі Андрэя Курэйчыка, але і, напрыклад, імёны Сяргея Гіргеля, Міколы Рудкоўскага, Паўла Пражко. І толькі з рэжысурай — хоць плач. Зразумела, прафесія рэ-

род легіёна новых "шукальнікаў шчасця" ў гэтай цяжкай, звышцяжкай прафесіі я ведаю пакуль толькі трох асоб, якія здзівілі: Кацярыну Агароднікову, Вольгу Саратокіну і Кацярыну Аверкаву. Здзівілі нейкай адметнасцю — і гэта ўжо дасягненне.

Аднак жыццё мастацкае можа не толькі здзівіць, але і ўразіць. Я зноў пераканаўся ў гэтым, пабываўшы нядаўна ў Гродне.

Пры першым позірку на афішу Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра ледзь не аслупянеў: назва новага тамтэйшага спектакля значылася буйнымі літарамі — "Графіня Шардэн", а маленькімі ўдакладнялася, што пастаноўка зроблена паводле твора К. Хігінса "Гаральд і Мод". Мне адразу ўспомніўся адзін з лепшых спектакляў тэатра імя Янкі Купалы 1990-х гадоў — "Гаральд і Мод" у адметнай, саспелай ужо рэжысуры М. Пінігіна і з яркаравымі, незвычайнымі акцёрскімі работамі В. Манаева і С. Станюты. Яны двое стваралі цудоўны ансамбль... Як можна спаборнічаць з імі!

Я думаў: не вытрымаю, пайду з залы, але расхінулася заслона, і потым... Потым пайсці не было ніякай патрэбы, таму што са сцэны (тэатрал гэта адчувае!) пацягнула адразу жывым токам. Даволі ўмоўная сцэнаграфічная канструкцыя, якая добра і тактоўна падтрымлівае дзеянне разам з музыкай. (Пасля заканчэння спектакля я спытаў у Наталлі-Разалі Родзінай — а менавіта яна працавала і ў якасці аўтара музычнага афармлення спектакля — колькі варыянтаў мелодый было выкарыстана ёю падчас працы над спектаклем. Яна адказала: каля дзвюх соцень.) Сцэнаграфія і касцюмы, якія яе лагічна дапаўняюць, зробленыя Алесіяй Снапок-Сарокінай, якую па праве можна лічыць сааўтарам спектакля. Асабліва ў гэтым сэнсе ўражвае гэтак званая "японская" мізансэна, дзе Мод прымае Гаральда ў адпаведным стылі, дзе ўсё фактурна і лёгка, адначасова павет-

рана і моцна. Нядрэнна выглядае і пластычны малюнак спектакля (харэограф гродзенскі — Аляксандр Цебенякаў, і яго работа сведчыць пра павышэнне айчычнай тэатральнай культуры).

Такое падрабязнае апісанне дэталей спектакля заўсёды выклікае падзрэненне, што нечага, мабыць, бракуе ў самім дзеянні. Так часам здараецца ў сучасных спектаклях, дзе сцэнограф альбо харэограф "цягнуць коўдру" на сябе. Але ў гэтым спектаклі ўсё падпарадкавана генеральнай ідэі. Дзякуй Богу, яна ёсць у пастаноўцы і вызначае яе мастацкі ўзровень. Гэта ідэя перамогі агульначалавечага, ідэя сцвярджэння жыцця, любавання ім. І па-рэжысёрску яна вырашаецца не "ў лоб", а неяк спакваля. Нездарма жанр спектакля вызначаны як сюіта-фантазія ў стылі танца мадэрн. Знакаміты пінігінскі "Гаральд і Мод" уяўляецца спектаклем на дзве асобы. У гродзенскай пастаноўцы дзейных асоб дванаццаць. І прахадных персанажаў няма. Я быў сведкам, як рэжысёр перажывала з-за ўвода ў спектакль новага выканаўцы на ролю садоўніка, які з'яўляецца на сцэне літаральна на некалькі хвілін.

Годна выглядаюць у спектаклі А. Шаўкапясаў (доктар Маціуш), В. Жадзько (Мары), А. Станога (святар), А. Дзям'янаў (паліцэйскі). А работы А. Івановай (мадам Чэйзен), А. Машынкавай (Нэнсі) і Т. Жук (Сільвія) наогул аздабляюць дзеянне, надаюць яму своеасаблівую стэрэаскапічнасць, атачаюць адносны галоўных герояў, маюць і самастойную сцэнічную значнасць.

Што датычыць галоўных герояў, можна сцвярджаць, што менавіта ў іх адносінах знаходзіць канчатковае завяршэнне ідэя спектакля пра бязмежнасць чалавечай любові. Гаральд Чэйзен у выкананні М. Вілімовіча па-юнацку парывісты, чысты імкненнямі і дзеяннямі. А Мод актрысы Л. Волкавай і ўражвае, і здзіўляе адначасова. Яна нясе з сабой дабрыню трапятліва і ўсхвалявана. Калі глядзіш за яе рухам-паўлетам на сцэне, абвешчаны ўзрост герані здаецца абсурдам. Міжволі верыш, што ў такую Мод і сапраўды можна закахацца! І таму сапраўднай трагедыяй успрымаецца знікненне Мод. І як запавет і Гаральду, і нам, глядачам, застаюцца ў памяці яе словы: "Жыццё — як гэта цудоўна!.."

А з тэатральнага пункта гледжання вельмі цікава асэнсоўваць моцную повязь працы вялікага тэатральнага майстра і маладога артыста, які шукае сябе і раскрывае пры гэтым творчы патэнцыял. Але важней за ўсё тое, што сінтэз гэтых дзвюх акцёрскіх работ трымае, як гавораць у будаўніцтве, усю апорную канструкцыю, надае спектаклю імпульс сапраўднай мастацкасці...

І яшчэ адно. Я бачыў, з якой павагай сустракалі акцёры за кулісамі свайго рэжысёра. І гэта для мяне, абазналага ў закулісных стасунках, — вызначальны паказчык. Значыць, рэжысёр (малады рэжысёр!) змагла выклікаць давер выканаўцаў, ператварыў іх у сваіх аднадумцаў. Толькі так і дасягаюцца творчы перамогі. Адна з іх — спектакль "Графіня Шардэн" у Гродзенскім абласным драматычным тэатры. На жаль, мы са сваёй сціпласцю і сталічнай пыхай (гэта датычыць "топавых" мінскіх крытыкаў) не заўсёды заўважаем тыя парасткі сапраўднай мастацкасці, якія з'яўляюцца у нас, часам далёка ад сталіцы.

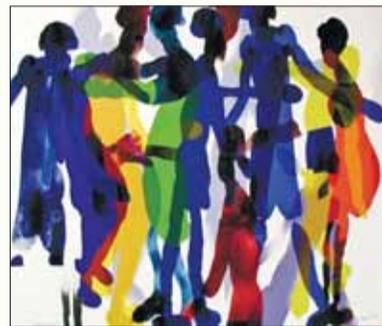
Вялікая рэч, аказваецца, нечаканасць. Яна калі-нікала адмыкае браму здзіўлення. А здзіўленне — маці пазнання і радасці.

Вадзім САЛЕЕЎ,
доктар філасофскіх навук,
тэатральны крытык

На здымках: сцэны са спектакля "Графіня Шардэн".

Польскі карнавал

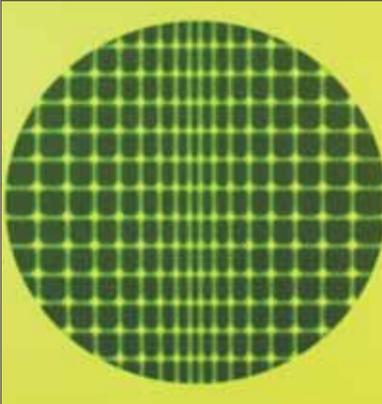
Музей сучаснага выяўленчага мастацтва наладзіў пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску выстаўку "Польская сучасная графіка", падрыхтаваную выкладчыкамі ды выпускнікамі факультэта графікі Акадэміі мастацтваў горада Катавіц. Экспазіцыю прадставілі дэкан факультэта прафесар Гжэгаж Ханьдэрэк ды загадчык майстэрні шаўкаграфіі прафесар Вальдэмар Вэнгжын. Гасцей з Катавіц віталі дырэктар музея Наталля Шаранговіч, дырэктар Польскага інстытута ў Мінску (ІР) Пётр Казакевіч, старшыня Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА

Уладзімір Шчасны. А першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца падкрэсліў, што каля 300 гадоў беларусы ды палякі жылі ў адной дзяржаве, і наўрад ці ёсць яшчэ большая радня ў свеце, чым нашы народы, таму сённяшняя, дзякуючы кіраўніку ІР, актывізацыя працэсу збліжэння дзвюх роднасных культур мае вельмі важнае значэнне. З дапамогай польскіх калег нашы мастакі могуць хутчэй дасягнуць больш глыбокага пранікнення ў еўрапейскую арт-прасторы. А знаёмства з дзясятнымі трох пакаленняў катавіцкай школы графікі дазваляе беларускім творцам карктаваць прафесійныя самаацэнкі, не цурацца разнастайнасці ў традыцыях і эксперыментах.

У экспазіцыі спалучыліся два асноўныя кірункі развіцця польскай сучаснай графікі: арыентацыя на класічныя традыцыі, развіццё ў межах старадаўніх тэхналогій (высокі друк, інталія, сухая іголка) ды пошук з выкарыстаннем складаных спалучэнняў камп'ютэрных магчымасцей (лічбавы друк). Катавіцкая школа графікі, якая выдзе свайго радавод ад легендарнай Кракаўскай акадэміі выяўленчага мастацтва, — самая маладая ў Польшчы: у наступным годзе яна адзначыць 10 гадоў. Тут імкліва і няспынна адбываецца перагляд абшару творчасці, вынікам чаго — смелае выкарыстанне лічбавых матрыц, светлавой анімацыі, развіццё "трэцяга вымярэння" літаграфіі; размаіттыя тэхнікі друку перамяшчаюцца з паперы на палатно, а інтэрмедыйная графіка асвойвае паверхню гарадской рагушы...

Работы Евы Завадскай, Ёзафа Будкі, Аляксандра Лясона, Марыгуша Палкі, Якуба Цікалы, Яна Шмаглоха, Шымона Прандзёха ды іх калег дэманстра-

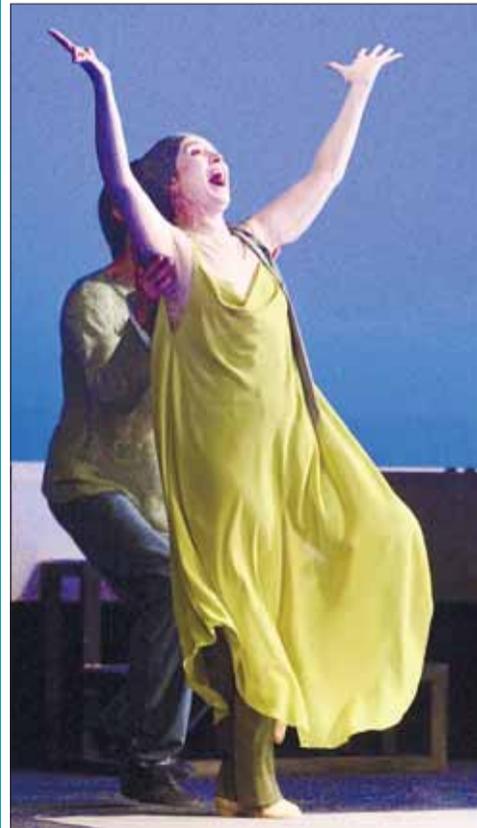

валі пейзажы і вобразы, народжаныя ў падсвядомасці, рэальныя чалавечыя твары і філасофію беспрадметнага свету, рэбусы геаметрычных фігур і рытміку абстрактных колеравых "акордаў", напаяўняючы залу карнавальнай стыхіяй — стракатай, парадаксальнай і загадкавай...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: Адам Раманюк "Карнавал" (лічбавы друк); Дарэк Гаеўскі "Прастора II" (лічбавы друк)

Фота Віктара Кавалёва

жысёра вымагае складанага комплексу моцнай асобы. А ў нас апошнім часам у рэжысуру ідуць амаль адны дзяўчаты. Не, я зусім не антыфемініст. Калі чалавек у такой цяжкай працы, як мастацтва, можа пацвердзіць сваю годнасць, вартасць, шчыра скажу, для мяне не мае значэння тая інфармацыя, што не датычыць яго прафесіі. Але на працягу свайго не надта кароткага жыцця я ў нашых тэатрах бачыў толькі аднаго звышвыдатнага рэжысёра — Веру Рэдліх, і яшчэ аднаго, так бы мовіць, які здзейсніўся, — Наталлю Башаву. А ся-

У Беларускім саюзе музычных дзеячаў працягваецца працэс аб'яднання членаў суполкі паводле прафесійнага прынцыпу. Да сямі творчых асацыяцый (цымбалістаў, дамрыстаў і мандаліністаў, перкусіі, майстроў музычных інструментаў, кіраўнікоў хароў хлопчыкаў і юнакоў, оперна-сімфанічных дырыжораў, баяністаў і акардэаністаў) дадалася Асацыяцыя маладых беларускіх кампазітараў (АМБК), якая аб'ядноўвае прафесійных кампазітараў ва ўзросце да 39 гадоў. Галоўная мэта арганізацыі — папулярызацыя музыкі маладых кампазітараў краіны, дапамога ў рэалізацыі іх творчага патэнцыялу.

Сябры па суполцы

Сярод прыярытэтнах напрамкаў дзейнасці АМБК — арганізацыя і правядзенне фестываляў сучаснай акадэмічнай музыкі, канцэртаў з твораў маладых кампазітараў Беларусі, супрацоўніцтва з рэжысёрамі, харэографамі, мастакамі, паэтамі і г.д. з мэтай стварэння разнастайных арт-праектаў; падрыхтоўка да выдання партытур твораў членаў асацыяцыі, а таксама CD і DVD з аўдыё- ды відэазапісамі іх твораў; стварэнне нотнай электроннай бібліятэкі маладых кампазітараў краіны; пашырэнне міжнародных кантактаў у галіне сучаснага музычнага мастацтва; актыўная прапаганда маладзёжнай акадэмічнай музыкі ў сродках масавай інфармацыі.

Старшынёй Асацыяцыі маладых беларускіх кампазітараў абраны Канстанцін Яськоў, яго намеснікам — Максім Крутлы.

Новая творчая структура БСМД — квартэт блокфлейт "Brevis", выключна рэдкі па сваім інструментальным складзе, — быў створаны ў 1998 г. як дзіцяча-юнацкі калектыў. За гады існавання ансамбля тут выхавана плеяда высакакласных музыкантаў. Паспяхова гастралюваў "Brevis" у Германіі, Польшчы, Літве, ААЭ, Паўднёвай Карэі.

З'яўляецца лаўрэатам міжнародных конкурсаў камерных ансамбляў імя М. Кл. Агінскага (2006 г. — 1 прэмія, 2009 г. — 3 прэмія), III міжнароднага конкурсу камерных ансамбляў, фартэпіянных дуэтаў і канцэртмайстарскага майстэрства ў г. Клайпеда (2007 г.), VII міжнароднага фестывалю-конкурсу старадаўняй музычнай культуры "Wspolne Dziedzictwo Kultury" (2009 г. — 1 прэмія). У 2008 г. за актыўную паспяхова творчую дзейнасць ансамбль атрымаў грант спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі на набывшчэ прафесійнага камплекту блокфлейт фірмы "МОЕСК" (ФРГ). У актыўна ансамбля — 6 аўдыё кампакт-дыскаў, адзін з якіх выдадзены ў 2008 г. "Новай музычнай кампаніяй" і дыстрыб'ютраваны ў СНД. Мастацкі кіраўнік квартэта "Brevis" — член Беларускага саюза музычных дзеячаў Павел Сурагін.

Васіль ВАЛОДЗЬКА

Сябры! На вашы пытанні, якія датычацца падрыхтоўкі матэрыялаў для гэтай старонкі, адкажа першы намеснік старшыні праўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў Наталля Васільеўна ВІТЧАНКА.

Тэлефоны: (017) 222-37-33 — працоўны; (029) 507-55-05 — МТС; (029) 699-32-00 — Velcom.

Рэха спеўных струн

Сёлетняй вясною па ініцыятыве ўпраўлення культуры Мінгарвыканкама і пры падтрымцы Беларускага саюза музычных дзеячаў праводзіўся VI Мінскі гарадскі адкрыты конкурс юных выканаўцаў на струнных народных інструментах памяці Г. Жыхарава "Спяваючыя струны".

Творчыя саборніцтвы ажыццяўляліся ў розных намінацыях (домра, мандаліна, балалайка, інструментальны ансамбль) у ДМШ № 7 г. Мінск, дзверы якой заўсёды гасцінна расчынены для канцэртаў і конкурсаў. Юныя артысты, якіх было больш як 100, прыехалі з розных куткоў краіны — Полацка, Магілёва, Барысава, але ж найбольшую колькасць канкурсантаў прадставіў Мінск. Заахвачаныя выкладчыкі музычных школ на працягу навучальнага года рупліва рыхтавалі сваіх вучняў да конкурсу, які з'явіўся адначасова і творчай справаздачай, і яскравым святкам інструментальнага жанру. Хваляванне ўсіх удзельнікаў было зразумелае: праслухоўванне паважаных журы на чале з заслужанай артысткай Беларусі, прафесарам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, членам прэзідыума БСМД Галінай Асмалоўскай, а таксама імя Г. Жыхарава, памяці якога прысвячаўся конкурс, — гэта абавязвала выконваць праграму з высокім мастацкім густам, тэхнічна і выразна.

Нельга не адзначыць, што Георгій Іванавіч Жыхараў — заснавальнік і вялікі майстра народна-інструментальнага мастацтва, які паклаў пачатак у напрамку акадэмізацыі выканальніцтва на струнных народных інструментах. За сваё жыццё ён стварыў шмат разнастайных інструментальных калектываў (у тым ліку аднавіў пасля Вялікай Айчыннай вайны дзейнасць сэкстэта домраў Беларускага радыё). Яскравы аранжыроўшчык, Г. Жыхараў, чья

творчая дзейнасць вызначалася разнастайнасцю і высокай артыстычнай культурай, стварыў шэраг нотных работ, якія цяпер знаходзяцца ў БДАМ у гэтак званай "жыхараўскай бібліятэцы". Гэта ноты для ансамбляў, аркестраў розных складаў і творчага ўзроўню, але ж усе адметныя выразнасцю і дасканаласцю. У дзейнасці Г. Жыхарава не было нічога выпадковага. Настойліва і прафесійна ён прапагандаваў народныя інструменты, прыкладаў вялікія намаганні, каб людзі іх ведалі, гралі на іх, любілі гэты мілагучны каларыт. На працягу дзесяцігоддзя (1963 — 1973) Георгій Іванавіч з'яўляўся загадчыкам кафедры струнных народных інструментаў БДАМ. Нястомны творца-педагог, ён выхаваў плеяду яркіх музыкантаў, якія з вялікім майстэрствам і энергіяй працягваюць працу свайго Настаўніка.

Але ж звернемся да сённяшніх юных талентаў і паглядзім на вынікі конкурсу. Лаўрэатамі Гран-пры ў розных на-

мінацыях сталі Ілья Якубеня з Полацкай школы мастацтваў і дуэт брата ды сястры Аляксея і Дар'і Пракапенкаў з ДМШ № 11 г. Мінск. Першыя прэміі ў сольных намінацыях заваявалі мінчане Соф'я Ляўковіч, Ліза Кнацько (ДМШ № 6), Алена Філазаповіч (ДМШ № 7), Яна Пяровіч (ДМШ № 1), Андрэй Дзем'яненка (ДШМ г. Мінска) і Настасся Барадаўка (ДМШ № 11); у ансамблевых намінацыях былі лепшымі ДМШ № 12, № 17, № 7, № 1.

Каб вызначыць асноўныя напрамкі развіцця вучняў, варта паразмаўляць з журы. Так, загадчык цыклавай камісіі "струнных народных інструменты" Мінскага дзяржаўнага музычнага вучылішча імя М. Глінкі Я. Валасюк адзначыў: "Безумоўна, конкурс выклікаў вялікую зацікаўленасць музычнага грамадства. У гэтага мерапрыемства ёсць будучыня і добры творчы настрой, бо тут маюць месца свята і, адначасова, саборніцтва. У вучняў заўважна ўзрос

выканальніцкі ўзровень, яны выконваюць цікавыя праграмы, творча падыходзяць да вырашэння складаных задач". Добрыя пажаданні пачулі салісты-выканаўцы на мандаліне ад старшыні Асацыяцыі беларускіх дамрыстаў і мандаліністаў БСМД, лаўрэата міжнародных конкурсаў М. Марэцкага, які выказаў упэўненасць у яркай творчай будучыні лаўрэатаў, падкрэсліў неабходнасць уключаць у рэпертуар буйныя творы класікі, ствараня для мандаліны А. Вівальдзі, Л. ван Бетховенам, В. Моцартам, Ф. Саулі, М. Карэтам. Кандыдат мастацтвазнаўства дацэнт БДАМ В. Шчарбак падкрэсліў імкненне навучэнцаў ДМШ іграць на балалайцы і адчуваць разнастайныя фарбы гучання, а таксама артыстызм дзяцей.

Аднак вынік конкурсу — гэта не толькі ўзнагароды і пашана. Галоўнае, як лічыць старшыня журы конкурсу Г. Асмалоўская, — любоў дзяцей да музыкі і народных інструментаў. Не ўсе вучні музычных школ выбіраюць тут прафесійны шлях, але ж яны становяцца падрыхтаванымі аматарамі мастацтва, што з'яўляецца значным сацыяльным (грамадскім) фактарам. Таксама нельга не адзначыць стымул інтэнсіўнага прафесійнага росту не толькі вучняў, але ж і выкладчыкаў.

Пажадаем нашаму творчаму святу пашыраць геаграфію, набываць новых сяброў і ўдзельнікаў, умацоўваць свой статус у пачэснай чарадзе творчых праектаў.

Наталля МЯРКУЛАВА-НАЛІВАЙКА, старшыня гарадской метадычнай секцыі па спецыяльнасцях "домра, мандаліна, балалайка", член Беларускага саюза музычных дзеячаў

Граць і слухаць сваё!

Не вельмі часта на афішах Беларускай дзяржаўнай філармоніі можна ўбачыць канцэрты, у якіх гучала б музыка выключна беларускіх кампазітараў. Таму сапраўдным святам стаўся канцэрт навучэнцаў і педагогаў сталічнай дзіцячай музычнай школы № 10 імя Я. Глебава.

"Музыка беларускіх кампазітараў у сэрцах нашых дзяцей" — так называўся той дынамічны і вельмі добра скампанаваны па драматургіі канцэрт. Ён прайшоў на адным дыханні, хаця гучалі творы самых розных жанраў і для самых розных выканаўчых складаў — ад дуэтаў да аркестравых і харавых калектываў. Нумары з удзелам вучняў і педагогаў, а таксама сумесня, змянялі адно аднаго, але ва ўсім канцэрце адчуваўся той высокі прафесійны ўзровень, які быў зададзены ад пачатку праграмы. І асабліва ўразлі самыя юныя выканаўцы, якія прадэманстравалі зусім не вучнёўскі артыстызм і ўпэўненае валоданне сваім інструментам. Асаблівым і хваляючым момантам для многіх юных талентаў з'явілася выкананне твораў у прысутнасці аўтараў, вядомых беларускіх кампазітараў Віктара Войціка, Галіны Гарэлавай, Эдуарда Зарыцкага, Ігара Лучанка, Ларысы Мурашкі, Кіма Цесакова. Трэба адзначыць, што прыкладам для таленавітых навучэнцаў з'яўляецца цудоўны педагогічны калектыў, у якім працуюць такія вядомыя выканаўцы, як лаўрэаты міжнародных конкурсаў Таццяна Карма-

зінава, Аляксей і Павел Дараганавы, квартэт драўляных духавых "Riviera" пад кіраўніцтвам Максіма Расохі.

Выкананне музыкі беларускіх кампазітараў навучэнцамі і педагогамі школы даўно зрабілася добрай традыцыяй. І ў гэтым вялікай заслуга выдатнага кіраўніка ДМШ № 10 імя Я. Глебава, заслужанага дзеяча культуры, члена праўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў Тамары Арцёмаўны Куніцкай. Дзякуючы яе запалу і шчырай зацікаўленасці, шматгадовая дружба са многімі беларускімі кампазітарамі ператварылася ў сапраўднае творчае супрацоўніцтва, праз якое маладыя музыканты далучаюцца да сваёй нацыянальнай музычнай культуры. Жадаем калектыву школы далейшых поспехаў на гэтым шляху і чакаем новых канцэртаў.

Максім КРУТЛЫ

На здымку: у зале — кампазітары. Фота Уладзіміра Вітчанкі

Класічная беларуская літаратура не карыстаецца сёння асаблівай увагай у шырокага чытача. Пашыраным з'яўляецца ўяўленне пра невысокую вартасць твораў першай паловы XX стагоддзя ці, прынамсі, іх неадпаведнасць сучасным мастацкім густам і інтэлектуальным запатрабаванням. Калі ж уражанні ад тэкстаў малавядомых дагэтуль аўтараў дашчэнт зруйнавалі мае ўласныя стэрэатыпы, сталася зразумелым, што праблема стаўлення да класікі патрабуе разгляду. Мэта

распачатага цыкла артыкулаў — вылучыць пісьменнікаў, якія маглі б быць чытанымі сёння, а таксама спыніцца на адметнасці творчасці аўтараў, вядомых яшчэ па школьных падручніках. Допісы пра асабістыя літаратурныя адкрыцці, паралелі паміж творчасцю класікаў і сучаснікаў, супастаўленні тэкстаў беларускай і замежнай літаратуры азначаюць перыяду будучы чаканымі ў рэдакцыі і дазваляюць чытачам таксама працягнуць рубрыку...

...І дастатковая ступень інтэлектуалізму

Адна з асаблівасцей літаратурнай сітуацыі ў нашай краіне — нізкая папулярнасць беларускай класікі, нават сярод чытаючага народу. З чытачоў "ЛіМа" таксама, бадай, не кожны, прагартышы газету, пацягнуцца па раманы К. Чорнага ці вершы Якуба Коласа. Пра невысокую запатрабаванасць сведчыць і ўзровень прапановы ў кнігарнях і ў байнэце: ані там, ані там не знойдзеш, прыкладам, вершаў Алаізы Пашкевіч ці Алеся Гаруна...

Яшчэ ў юнацтве патэнцыйных амагараў беларускай літаратуры адштурхоўвае ад класікі школьная праграма: "колькі можна пра тую вёску чытаць", — пэўна, знаёмае ўсім нараканне былых аднакласнікаў. Між тым, тэматычная і настраёвая аднастайнасць беларускай літаратуры першай паловы XX стагоддзя была відавочнай і для тагачасных аўтараў. "Дый нашто вам так карціць у вашай літаратуры гэта жалобнае жыццё? Ну, напісалі, паказалі другім людзям і сабе, што вам грэнна і што ў вас баліць, папалакі троху, дый досыць. Шукайце новага чалавека, які ён павінен быць. А прычыны вашай нядолі вы ўжо палічылі, зразумелі, знаючы іх, шукайце раду, лекі", — кажа маскоўскі дэмакрат з драматызаванай аповесці "Антон" **Максіма Гарэцкага**. Аднак выпраўляць хібы няпроста, тым больш, што паводле савецкіх стандартаў дакалгаснае жыццё вёскі трэба было маляваць абавязкова гаротным, а шчаслівы калгаснік — "новы чалавек" — атрымліваўся ў пісьменнікаў чамусьці ненаaturalным.

Тэматычна-стылёвыя адметнасці беларускай класікі маюць вынікам скептычнае стаўленне да яе з боку шэрага сучасных аўтараў — праз што маладыя людзі (не філолагі, а зацікаўленыя ў літаратуры наогул) часцяком пачынаюць лічыць творчасць пісьменнікаў мінулага стагоддзя не вартай уласнай увагі. Калі аўтарытэт Міхаіла Дастваўскага ці Льва Талстога застаецца непахісным нягледзячы на іронію сённяшніх літаратараў і іх памкненне да самасцвярджэння (цалкам натуральнае для кожнага новага творчага пакалення), становіцца беларускіх аўтараў у большай ступені няпэўнае. Па-першае, таму, што сапраўднае ўяўленне пра стан беларускай літаратуры пакуль немагчымае: шмат якія імёны і творы яшчэ не вярнуты шырокаму чытачу. Сведчанне гэтаму — выдан-

Алеся ЛАПЦКАЯ — новы супрацоўнік арганізацыі "ЛіМа", — магчыма, ужо вядомая чытачам па сваіх артыкулах у нашым тыднёвіку. **На раздзілася ў Мінску, цяпер з'яўляецца студэнткай Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (спецыяльнасць беларуская філалогія). Распачынае зварот да пачаткаў, вытокаў роднай літаратуры, намагаючыся кароткімі заўвагамі, адносна творчасці пісьменнікаў XX стагоддзя "асвяжыць" уяўленне чытача пра беларускую класіку.**

ні "Беларускага кнігазбору", дзе далёка не ўсе прозвішчы пісьменнікаў (такіх, як Фадзей Булгарын, Уладзімір Жылка, Рыгор Кобец) знаёмыя сучасным чытачам. Па-другое, пустазелле дагэтуль не адкінутае ад збожжа, і больш актуальным было б не поўнае адмаўленне папярэднікаў (абсалютызаваныя заўжды некарэктныя), а спроба расставіць акцэнт і вылучыць значнае ў беларускай літаратурнай спадчыне. Таму актуальнасць набывае менавіта сучасны погляд на беларускую класіку — прычым, погляд асабісты, не вузкая навуковы, погляд чытача, што пры пэўным веданні сённяшняй літаратуры звяртаецца да творчасці аўтараў XX стагоддзя з імкненнем заўважыць яе вартасць і магчымую цікакасць у наш час. Неабходнасць жа ведання роднага прызнавалася здаўна:

*Бо толькі родны чарназём,
цятлом духовым абгарэт,
здале даць пітомнае красы
праўдзіўны квет.*

Цікава, ці шмат хто здагадаўся, каму належаць вершаваныя радкі? У школьных падручніках гэты пісьменнік згадваецца адно як грамадска-палітычны дзеяч, мовазнаўца, аўтар "Кароткай гісторыі Беларусі". Аднак сапраўды значнай была і літаратурная дзейнасць **Вацлава Ластоўскага**. Ягоныя абразкі і вершы ў прозе маюць, бясспрэчна, высокі мастацкі ўзровень, стылёва і інтанацыйна нагадваюць творы тых жа жанраў Уладзіміра Арлова. Вершы ж Ластоўскага цалкам руйнуюць стэрэатыпы пра беларускую класічную паэзію. Замест катрэнаў з перакрыжаванай рыфмоўкай — верлібры, дольнікі, радковыя лагады з нерэгулярнай, часам распыленай рыфмай — то бок своеасаблівы рытмічны малюнак у кожным вершы, абсалютная незасяроджанасць на пэўным памеры і абавязкова даўжыні радкоў. Дзякуючы гэтаму, творы ўспрымаюцца як больш эмацыйныя, жывыя і вольныя... Яшчэ адна адметнасць вершаў Ластоўскага — тое, што штуршком для большасці з іх была па-

трэба выказаць пэўную, дакладна ўсвядомленую думку — адкуль шматлікасць тэм і выразнасць асноўных ідэй твораў. Тут і супастаўленне гандлю славянскімі рабамі на генуэзскім рынку са зладжанай у тым самым горадзе міжнароднай канферэнцыяй 1922 г., і паэтызацыя беларускай Радуніцы, і малітва зорніка да Сварога...

Адметнасць жа ўсёй творчасці Ластоўскага — па-першае, нязвычайная мова, пры мінімальнай колькасці русізмаў вельмі насычаная архаізмамі, дыялектызмамі і неалагізмамі (праснёны, канодны, кураклік, калыбка), што выключна адпавядае сучаснай плыні ў літаратуры. Па-другое — зварот да гістарычнай тэмы і відавочная прыхільнасць аўтара да паганства, першаснай веры беларусаў, што магла б злучыць народ у адрозненне ад прынесенага чужынцамі хрысціянства. Дзякуючы гэтым уласцівасцям, паэзія Ластоўскага ўспрымаецца сёння абсалютна арганічна, а большасць вершаў, пакладзеных на музыку, маглі б быць з поспехам праспяваныя якім-небудзь рапан-metal гуртом.

Апавяданні гэтага аўтара разнастайныя паводле тэматыкі, стылю, мастацкага модусу, і разнастайнасць гэтая падаецца вельмі прывабнай. Такія ж апавяданні, як "Дудар", "Дзень ружавыя кветкі", "Часы былі трывожныя", нават сёння ўспешылі б рэдактараў літаратурных часопісаў.

Аповесць "Лабірынты" — крыху несувыммерная, перагружаная звесткамі па беларускай і сусветнай міфалогіі, але значная як першая спроба стварэння вялікага фантастычнага твора. Для тых, хто сёння захапляецца тэмай паганства, развагі і супастаўленні Ластоўскага былі б, безумоўна, цікавымі; зрэшты, высокая ступень інтэлектуалізму прыкметна вылучае гэтага пісьменніка з шэрага тагачасных ягоных калег. Здзіўляе, што яшчэ да першай кнігі, выдадзенай Уладзімірам Пропам — вядомым фалькларыстам, які пачаў пачатак структурна-ты-

Наміткі ад Віткі

Сваімі жыццём і творчасцю Васіль Вітка саткаў вялізны сувой кужальнага палатна. З яго можна нарабіць мноства намітак і ахінуць імі ўсё самае дарагое, што выпаставаў Цімох Васільевіч за свае 85 зямных гадоў.

Які ж Віткаў скарб просіцца ў абдымкі з яго наміткамі? Слова — трапяткое і вобразнае. Мама з яе беларускай калыханкай. Дзеці — Божыя пасланнікі на Зямлі. "Вясёлка" — школка для малалеткаў. Вася Вяскін — пястун дзеда Васіля. Сябры, верныя ў хмарныя і сонечныя дні. Кнігі — выхвальніцы душы. Беларусь, якую Паэт любіў да слёз.

Я назваў Васіля Вітку паэтам. А ён жа яшчэ — казачнік, прэзаік, драматург, публіцыст, перакладчык, крытык, сатырык, гумарыст, энцыклапедыст, рэдактар, педагог.

У характары гэтага творцы высвечваюцца такія чалавечыя рысы, якія ўласцівы толькі Беларусу. Гэтыя якасці, як жывыя промні, бачацца мне ў асобе Васіля Віткі: прыродная мудрасць, непадкупная сціпласць, цяльцовая нястомнасць, выслакавая іскрыстасць, вясновае душэўнасць, таленавітая трывучасць, зайздросная вернасць.

Усё гэта зноў жа, як ікону, можна ўпрыгожыць наміткамі Віткі. І ўсё гэта цяпер — наша спадчына.

Я шчаслівы, што аднойчы асмеліўся і занёс самому Васілю Вітку свае першыя дзіцячыя апавяданні. Ён папрасіў прачытаць іх усьля. Слухаў ён, галоўны рэдактар "Вясёлкі", і яго папчэльнікі — Сяргей Грахоўскі, Алесь Пальчэўскі. Я, помню, узмак-рэў ад таго чытання і папрасіўся зайсці да іх іншым разам, калі некалькі разоў перапішу свае творы. Цімох Васільевіч падараваў мне сціплую ўсмешку:

— Правільна вырашылі, Валодзя...

Тыя апавяданні пра Рыгоркавы прыгоды былі надрукаваны ў "Вясёлцы" на дзвюх старонках. Я ж і не мог прадабчыць тады, што некалі, ажно на трыццаць гадоў, стану галоўным вясёлкаўскім рэдактарам. А Цімох Васільевіч, мне здаецца, гэта адчуваў.

Аднойчы, калі я браў у яго інтэрв'ю, ён папрасіў мяне запісаць прозвішчы пісьменнікаў, якім ён давярае лёс беларускай дзіцячай літаратуры. Сярод іх Цімох Васільевіч назваў і мяне. Я паспрабаваў далікатна, але настойліва, не запісаць сваё прозвішча, ды ён быў непадкупны.

— Валодзя, запішыце ўсё тое, што я вам сказаў.

У гэты міг яго добры, мілы твар быў крыху насулены, строгі, як у бацькі з папруккай: "Рабі, што загадаў!"

Шмат-шмат чаго выношае мая душа пра Васіля Вітку. Пасеянае — заруне, закалосіць і дасць умалотны ўраджай. У гэта веру! І жыву ў буднях і святых з адчуваннем, што Вітка і цяпер, з нябёсаў, спрыяе мне ў творчасці, у рэдактарстве, у любові да роднага Слова і мілай Беларусі.

Уладзімір ЛІПСКІ

Памяць пра земляка

Пра слыннага земляка — пісьменніка Міколу Гамолку — не забыліся на малой радзіме. Колькі год Жыткіўскім райвыканкамам было прынятае рашэнне аб ушанаванні памяці аўтара аповесці "Дзяўчына ішла па вайне", "Лясная крэпасць", фантастычнага рамана "Шосты акіян" і многіх іншых. Гарадскі парк у Жыткіўках сёння носіць імя Міколы Гамолкі.

З'явілася надзея і на стварэнне музея Міколы Гамолкі ў Жыткіўскай сярэдняй школе № 1. Апошнія гады ў навукальнай установе праводзіцца пошукавая работа па зборы матэрыялаў, звязаных з жыццём і творчым шляхам пісьменніка. Добрай дапамогай у гэтай важнай справе стаў нядаўні візіт ў сярэдняю школу ўдавы Мікалая Іванавіча — Ніны Лапцкай і сына пісьменніка Васіля.

Родныя Міколы Гамолкі перадалі частку яго асабістых рэчаў: друкарскую машынку, фотаздымкі, аўтарскія выданні, публікацыі і рукапісы...

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

палагічнаму вывучэнню наратыва, беларускія пісьменнікі імкнуліся заўважыць у народных казках сімвалічнае адлюстраванне актуальных для народа рэчаісных з'яў. Так, згадваючы Кацігарошка з сялянскай сям'і, што "пагросшы, ідзе нішчыць зло на зямлі і памалу габірае сабе яшчэ двух, а часам трох асілкаў, якія ўрэшце робяць між сабой змову, каб загубіць яго" — В. Ластоўскі тлумачыць казачную алегорыю такім чынам: "Чужаземцы, прыманыя спярша як госці, пачалі панявольваць славянскія народы і памалу абяртаць у сваіх нявольнікаў". Да таго ж, навукоўца робіць шматлікія параўнанні між беларускай і грэчаскай міфалогіяй...

У "казачным" кантэксце немагчыма абмінуць рускамоўны эцюд **Максіма Багдановіча** "Мадонна", дзе галоўны герой захапляецца імкненнем мастакоў спалучыць у абліччы Мадонны хараство і нявіннасці, і маці, а пасля звяртаецца да казкі "о братце Іванушке и сестрице Аленушке". "Тут народ свои наблюдения над жизнью выражал и, на этих вот няк-неголетков внимательным глазом взглянувши, создал образ девочки с материнскими чувствами, — образ, как видите, в серию все тех же Магонн входящий". Безумоўна, гэтакім роздумам паспрыяла ўвага беларускіх пісьменнікаў да фальклору, самым яскравым выяўленнем якой сталіся вершы і паэмы Янкі Купалы.

На развітанне ж з творчасцю В. Ластоўскага — ягоны верш "На Каляды":

*Святаў Калядаў
кывіцім звычайем
ў хатках нізенькіх прыждаўшы,
ў конадзень славіці
выправім чэлядзь к суседу,
"слаўце як трэба" сказаўшы.
Сам я сягоння з жаною
князям й княгіняй завуся:
месякам ясным я ў хаце,
сонейкам жончка бугзе...
Сеўшы на покуць,
на лаве шырокай,
дзетачак-зорак і чэлядзь
пасагзім круг-столой:
вось і нябёсы ў хатцы убогай,
вось і багамі мы, логзі!*

Пяць гадоў таму малады пісьменнік Сяргей Балахонаў выдаў сваю першую кнігу "Імя грушы". Дэбют гомельскага настаўніка гісторыі атрымаўся гучны: палова крытыкаў і чытачоў была ў захапленні, ад другой жа паловы маладому літаратару дасталося на арэхі. Чытацкая аўдыторыя пакутавала ад амбівалентных думак і меркаванняў, пакуль не вынесла нарэшце прысуд: у беларускую літаратуру вяртаюцца "вялікія формы", а гэта добрая прыкмета, як бы яно там ні было. Насамрэч, "Імя грушы" — гэта, безумоўна, з'ява ў нашай літаратуры: раман, паўнюткай алюзіі, гумару, дзівоўнай лексікі, незвычайны замес з гісторыі, фантастыкі, эзатэрыкі. Сам Балахонаў — таксама гучная з'ява ў беларускім культурным жыцці, гэтакі шматгранны "чалавек-аркестр": і гісторыю дзеткам выкладае, і постмадэрнісцкія творы піша, і песні перакладае. Карэспандэнт "ЛіМа" сустрэлася з пісьменнікам, каб пагаварыць пра поспех мінулы і пра тое, што чакаць нам у будучыні ад гомельскага постмадэрніста.

Сяргей Балахонаў:

— Твор "Імя грушы" калісьці анансаваўся як першы беларускі постмадэрнісцкі раман. А нядаўна Зміцер Вішнёў выдаў свой раман "Замак, пабудаваны з крапівы". І сярод водгукаў на яго пабачыла знаёмы цэтлік: зноў "першы беларускі постмадэрнісцкі раман". Ці паспелі вы працягнуць гэты твор? Калісьці Зміцер выказаў свае думкі наконт вашай кнігі "Імя грушы", магчыма, цяпер вы маглі б штосьці сказаць пра яго раман?

— Я не памятаю, каб "Імя грушы" анансаваўся як першы беларускі постмадэрнісцкі раман. Калі не дзе такія анонсы і сустракаліся, дык сыходзілі не ад самога аўтара. Я ніколі б не наважыўся, нават у маркетынгавых мэтах, такім чынам пазіцыянаваць свой твор. Пагатоў, задоўга да напісання "Імя грушы" першым беларускім постмадэрнісцкім раманам (эпохі найноўшай рэінкарнацыі постмадэрнізму) я стаў лічыць твор Уладзіміра Караткевіча "Хрыстос прызямліўся ў Гародні". З раманам Змітра Вішнёва я пакуль не знаёмы (біру ў спіс літаратуры для летняга чыгання). Таму сказаць, колькі постмадэрнізму ў "Замку, пабудаваным з крапівы", не бяруся. Але нешта мне падказвае, што аўтары названых вамі водгукаў папросту блытаюць тэрміналогію. Бо творчасць Вішнёва, наколькі я знаёмы з ёй, мне бачыцца нейкім адгалінаваннем мадэрнізму са сваімі размаітымі авангардысцкімі практыкамі. Не стану хаваць, што колішні крытычны артыкул Змітра пра "Імя грушы" я характарызаваў як адыёзны. Але папраўдзе ён не зачэпў мяне так моцна, каб таіць на аўтара крыўду і тацьчыць нажы. І калі мне закарціць напісаць водгук на раман "Замак, пабудаваны з крапівы", я зраблю гэта максімальна аб'ектыўна.

— Ці пагодзіцеся вы, што постмадэрнізм — гэта мода? Ці мае постмадэрнізм будучыню?

— Калі я пачынаў пісаць, то проста браў і пісаў, не азіраючыся на модныя кірункі. Але нечакана выявілася, што гэтае мае "проста пісанне" ў той ці іншай ступені можа быць аднесена да постмадэрнізму. Атрымаўся, што не я знайшоў постмадэрнізм, а постмадэрнізм знайшоў мяне. Нельга сказаць, што гэтая сустрэча не была для мяне прыемнай. Вось жа з уласнага досведу мне цяжка назваць постмадэрнізм модай. Для мяне асабіста гэта пераважны спосаб светаўспрымання. Калі Умбэрта Эка ці Дзмітрый Затонскі сцвярджалі пра вечнае вяртанне постмадэрнізму, пра тое, што для кожнай эпохі ўласцівы свой варыянт постмадэрнізму, то я пайду ў сваіх сцверджаннях яшчэ далей: постмадэрнісцкае светаўспрымання існавала заўсёды, ад таго моманту, калі чалавек навучыўся не толькі смяяцца, але і жартаваць. Іншая рэч, што не заўсёды былі прыялыныя ўмовы для таго, каб гэтае светаўспрымання знайшло сваё адлюстраванне ў творчасці. Мабыць, і ў будучыні аж да Апакаліпсісу, а мо і пасля яго, будуць існаваць постмадэрністы. Праблема будучыні постмадэрнізму палігмае хіба ў тым, як будуць успрымацца творы, напісаныя ў яго рэчышчы, праз 100 — 200 і г. гадоў.

«Я пішу, не азіраючыся на модныя кірункі»

— Можна быць такое, што пісьменнік, які назваўся калісьці пад уплывам моднай хвалі постмадэрністам, цяпер, калі хваля ўжо адышла, проста не можа пісаць па-іншаму, не можа знайсці сябе, не можа напісаць, напрыклад, якасную рэалістычную прозу?

— А навошта? Навошта ламаць сябе, прымушаць да таго, што няма сэрцу? Зрэшты, пры пільнай патрэбе ці дзеля эксперыменту можна паспрабаваць сябе пераадолець. Тэхнічна гэта, напэўна, магчыма. Праўда, не бяруся прадаказаць, якім будзе плён.

— Чытачы вельмі цёпла прынялі "Імя грушы", што нельга сказаць пра крытыкаў. Як вы ставіцеся да меркавання, што крытыкі раўнуюць чытача да пісьменніка і таму крытыкуюць найжарсцей тых, хто быў асабліва ласкава прыняты публікай?

— Я не заўважыў падобнай паларызацыі чытачоў і крытыкаў. Тут не ўсё так адназначна. Адна з першых чыста чытацкіх рэакцый на "Імя грушы", якая была выказана мне асабіста, была не цяплейшай за ядзерную зіму. А вось прафесійныя крытыкі былі, калі не цалкам прыязнымі ў ацэнцы "Імя грушы" (Г. Кісліцына, Л. Рублеўская), дык, прынамсі, без пустазвонска-хамаватых выпадаў (З. Вішнёў, Д. Жукоўскі, Н. Якавенка, М. Шчур). Мяркую, не трэба спрашчаць карціну, без агаворак сцвярджаючы, што крытыкі раўнуюць чытача да пісьменніка. Не менш аспірожна варта ацэньваць чытацкую прыязнасць да літаратара. Адынае, што магу сказаць упэўнена: я свайго чытача люблю. Нават тады, калі мяне намякаюць, што я з яго здэкуюся.

— Лексіку вашых твораў можна назваць даволі цяжкай для ўспрымання. "Незвычайныя" словы, якія вы выкарыстоўваеце, што гэта — архаізмы, неалагізмы? Якімі слоўнікамі вы карыстаецеся, каб так узбагаціць мову сваіх твораў?

— У канцы мінулага стагоддзя, будучы яшчэ студэнтам, я бязмэтна рабіў выпіскі з розных слоўнікаў, што былі даступныя мне толькі ў бібліятэцы. Гэта слоўнік Ваўлава Ластоўскага, гістарычны слоўнік беларускай мовы, дыялектныя слоўнікі. Таксама рабіліся выпіскі "незвычайных" слоў, якія падаваліся ў каментарыях да твораў класікаў беларускай літаратуры XIX ст. У той час я не мог сабе патлумачыць, навошта мне гэта патрэбна. Але не мінула і пяці гадоў, я амаль усё з занатаванага прыдалося. Дадаўся яшчэ "тоўсты" слоўнік Яна Станкевіча. Калі казаць пра "Імя грушы", то прызнаюся, што ў першай частцы шмат лексікі ад Ластоўскага, у другой — ад Станкевіча, у трэцяй — ад Дуніна-Марцінкевіча. Апаўданае "Палманне на пачварнага парсюка" напісана на беларускай

мове з вялікай канцэнтрацыяй старабеларусізмаў XVI — XVII стст. Лічу, што старабеларушчына павінна заставацца для нас актуальнай крыніцай лексікі і асабліва устойлівых словазлучэнняў.

— Быць цікавым для нашчадкаў уваходзіць у вашу задачу?

— У мяне няма ніякіх задач. Я дзейнічаю спантанна. Верагодна, гэтая спантаннасць не будзе зразумелай ні нашчадкам, ні нават многім маім сучаснікам. Спакусліва думаць, што нехта хача б дзеля спартыўнага інтарэсу працягае твае творы ў той час, калі цябе самага ўжо не будзе.

— Вы актыўна жывяце ў Інтэрнеце, маеце блог пад назвай "Блог аднаго скамароха" і сайт, які завецца "Тэзэй беларускае літаратуры". Чаму Тэзэй? У якіх лабірынтах блукае гомельскі Тэзэй?

— Прысутнічаю ў віртуальнай прасторы сапраўды рэгулярна, бо чэрпаю адтуль ільвіную долю той інфармацыі, якую атрымліваю ўвогуле. "Блог аднаго скамароха" — гэта не назва, а падзагаловак да назвы майго інтэрнет-дзённіка. Насамрэч ён называецца "Вяртанне на крукі свая". Гэткі каламбур, які ў розных людзей выклікае розныя асацыяцыі, асабліва ад шматзначнасці слова "крук". Што да скамарохаў, то з пэўнага часу я адчуваю пераемнасць з ім. Невыглумачальнае пачуццё. У сайта назва "Тэзэй беларускае постмадэрнізму". Яна знайшла невяпадкова. Калі ў пачатку "нулявых" гадоў мяне даводзілася дыскутаваць з Данілам Жукоўскім наконт наяўнасці/адсутнасці беларускага постмадэрнізму, шанюны гарадзенскі "крытык новай хвалі" абвясціў мяне не толькі адзіным "правільным" постмадэрністам Беларусі, але і параўнаў з Тэзеям. Параўнанне мне спадабалася, і я выбраў яго для назвы сайта сваёй творчасці. Міф пра Тэзея мяне заўсёды захапляў. І вось я прымерываю яго вобраз на сябе. І што ж? Лабірынт агромністы. У яго хадах і тупіках — літаратура, гісторыя, музыка, фальклор, кіно... А яшчэ шмат парадаксальных сноў. А Мінатаўр, дакладна, як абцяў Жукоўскі, толькі адзін — самота. Вось толькі, што з Арыяднай, да гэтага часу невядома...

— У вашым блогу вы аднойчы вельмі трапна адзначылі, што "крыўда + канспіралогія = нацыянальны характар беларусаў". А што для вас значыць быць беларусам?

— Быць беларусам для мяне — значыць падмацаваць са дна гісторыі артэфакты Беларускай Атлантыды. Да таго ж рабіць гэта нават тады, калі ніякіх артэфактаў зусім няма. Пагадзіцеся, што праца нялёгка. Не кожны жыхар Беларусі на яе здатны, бо шчасліва спальвае жыццё ў карыстанні артэфактамі *Русскаго Поля*, па якія не трэба нырпаваць у акіян гісторыі.

— Зараз дакладна можна ка-

заць, што амаль кожны рэгіён краіны адзначаны сваёй "унутранай" літаратурай. Асабліва актыўна ідзе літаратурнае жыццё ў Мінску і Брэсце. Ці можна казаць пра наяўнасць асобнай гомельскай літаратуры?

— Ведаецца, я неангажаваны ў мясцовыя літаратурныя тусоўкі, таму не магу сказаць нічога пэўнага. Бакавымі сляхам і зрокам мне іншым разам выпадае фіксаваць нейкія падзеі, што звязаныя з гомельскім літаратурным жыццём. Але я заўсёды па-за гэтымі падзеямі. Я не ведаю тых гомельскіх твораў. А яны не ведаюць мяне. Калі б у нас былі хача б найменшыя пункты судакранання, мы абавязкова пазнаёмліліся б. А так — прабач мяне, мая чарэшняя. Для мяне гомельская літаратура — гэта творчасць Югасі Каляды, эксперыменты Андрэя Скідана з літаратурна-мастацкага асяродку колішняга самвыдата "Аксамітны Жак", замалеўкі пра Гомель і ваколіцы Уладзіслава Ахроменкі. Іх творы зусім не падобныя міжсобку. Але ў іх — сапраўдная любоў да горада над Сожам, дарма што яна наўмысна не выпінаецца.

— Вы пераклалі на беларускую мову песню Юрыя Дземідовіча "Чароўны трусік". Песні якіх яшчэ беларускіх выканаўцаў вы перакладалі?

— Напэўна, "Чароўнага трусіка" мне прыгадоў і ў апраметнай. Просценькі вершык, які здолеў бы перакласці школьнік, што мае збольшага добрыя веды ў беларускай. Мне толькі лашчасьціла апырацца на іншых ахвочых, а потым абараняць Юру за тое, што ён пасармеўся спяваць "трусік". Але самае забавнае, калі знайшліся крытыкі, якія аўтарытэтна заяўлялі, што мой пераклад няўдалы. Ага, нібы гаворка ідзе пра пераклад "Гільгамеша" ці "Ляды". З тых маіх перакладаў песень беларускіх выканаўцаў, што потым загучалі іх жа галасамі, можна назваць гурты Naka, Нестандартны варыянт, Серебряная свадьба (часткова), магілёўскі гурт Waria. Я кансультаваў па моўна-стылістычных пытаннях гурт Termin X, які не так даўно прэзентаваў альбом "Што дае нам магчымаць дыхаць". Перакладаю таксама песні замежных выканаўцаў (Rammstein, Плач Ерэміі, Linkin Park і інш.). У творчым даробку ёсць і ўласныя тэксты, напісаныя адмыслова як песенныя. Але пакуль яны ляжаць паўмёртвым грузам. Маладыя гурты любяць пісаць тэксты песень самастойна са страшэннымі моўнымі памылкамі. Узіць гатовае і якаснае яны чамусь не могуць.

— Вы пішаце прозу, займаецеся перакладамі, выконваеце песні, выкладаеце ў школе. Што для вас займае першае месца? Хто ён — Сяргей Балахонаў — пісьменнік, гісторык, перакладчык?

— Не хацелася б рабіць нейкага ранжыравання. Усе гэтыя іпастасі

ў аднолькавай ступені складаюць мае агульнае "я". Калі нешта з пераліканага адкінуць ці наўмысна паставіць на першае месца, то я буду не я. Праўда, у тых выпадках, калі мяне просяць коратка абзначыць сваю сферу дзейнасці, найперш я называю сябе настаўнікам.

— А калі вы ўпершыню зразумелі, што вы — пісьменнік?

— Прызнаюся, што я аж дасюль цалкам не паверыў у гэта. У 2000 годзе, калі я служыў у войску і патрапіў у балыніцу, мяне адшукаў адзін хлопец, які чытаў мае першыя творы ў газеце "Наша Ніва". Ён прынёс для мяне цывільную вопратку, і мы паехалі да яго цешчы. Вось жа тады сваёй жонцы і цешчы гэты хлопец адрэкамендаваў мяне як беларускага пісьменніка. Сэрца ў мяне затахкала, бо раней мяне ніто пісьменнікам не называў. Магчыма, гэты эпізод для мяне і стаў адпраўным пунктам усведамлення сябе пісьменнікам. На той час у маім даробку было ўсяго некалькі надрукаваных нататак.

— Пытанне да Балахонава-гісторыка: вам падабаецца час, у які мы жывём? Якая гістарычная эпоха вабіць вас больш за іншыя?

— Помніцца, як герой раману Умбэрта Эка "Ківач Фуко" разважаў над падобнага кішталту пытаннем. І сэнс яго разваг палягаў у тым, што няма і ніколі не будзе ідэальнай эпохі. Чалавек, калі ён увогуле пра такія рэчы задумваецца, заўжды будзе пачувацца ў сваім часе дыскамфортна, прымерваючы на сябе іншыя гістарычныя перыяды. Калі мяне пытаюць, ці хацеў бы я вярнуцца ў сваё юнацтва (часы распаду СССР і становлення незалежнай Беларусі), то я адказваю адмоўна. Вяртацца не хачу. Хачу пабыць там на экскурсіі ці ў экспедыцыі. Гэтаксама, як хацеў бы пабыць у кожным перыядзе беларускай гісторыі. Але жыць пастаянна ў Вялікім княстве Літоўскім ці ў *Северо-Западнам краі*, захоўваючы свой цяперашні досвед, мне катэгарычна не хацелася б. Апошнія колькі гадоў містычным чынам мяне вабіць далёгоўскі перыяд гісторыі Беларусі, пра які мы ведаем, па вялікім рахунку, не так і шмат. Нам невядома, як нашы продкі таго часу прызнаваліся адно аднаму ў каханні. Нам незнаёмы гумар Усяслава Чарадзея і яго падданых. Поўнай загадкай для нас з'яўляецца наяўнасць ці адсутнасць у IX — XIII стст. тутэйшай свецкай мастацкай літаратуры. Але зноў жа мая цікавасць да гэтай эпохі не азначае, што я лічу яе ідэальнай ці, прынамсі, утульнай для сябе.

— Сёлага спаўняецца пяць год з часу выдання вашай першай кнігі "Імя грушы". Сапраўды, яна тады выклікала рэзананс. З той пары вы не адзначыліся такім жа яркім выступленнем. Над чым вы цяпер працуеце?

— Сапраўды, новых кніг майго аўтарства з таго часу не з'явілася. Але ж нельга казаць, што ўсю гэтую пяцігодку назіралася маё творчае маўчанне. Я не маўчаў. Былі ж і "Снег капітана Мантгомеры" пра падзеі ў Гомелі сярэдзіны XVII ст., і альтэрнатыўная фантастыка "Пятля зацягасці", і шматлікія містыфікацыі нашкгалт "Пракляцця Вешчага Баяна" ды "Супер-Марыя з Вялікага княства Літоўскага". Пры жаданні ўсё гэта можна было б аб'яднаць пад адной вокладкай. Але кніга атрымалася б у выніку дужа пярэстай у жанравым сэнсе. Мне ж самому хацелася б бачыць наступнай кнігай паўнаватарасны ў сэнсе аб'ёму раман. Аднак загавдака ў тым, што я пішу яго амаль заўсёды ў летнія месяцы. Ён апавядае пра настаўніцкае жыццё з фантастычным суплётам рэчаіснасці і надрэальнага. Акрамя таго, я распачаў некалькі іншых буйных твораў, ды будучыня іх пакуль яшчэ менш пэўна, чым у настаўніцкага рамана. На ўсё патрэбны час. І не проста вольная хвілінка, а такая хвілінка, калі паслеў адпачыць. Таму большасць ўсплёскаў пісьменніцкай актыўнасці ў мяне назіраецца ў час вакацыі. Вось такая проза жыцця.

Гусіным пярэм

Лявон ВАЛАСЮК. Нарадзіўся ў 1955 годзе ў вёсцы Песцянькі Кобрынскага раёна. З 1963 года жыве ў Брэсце. Пасля школы працаваў слесарам на заводзе, служыў у Савецкай Арміі ў Венгрыі. У 1981 годзе скончыў архітэктурны факультэт Брэсцкага інжынерна-будаўнічага інстытута. Мастак-дызайнер. Сябра Беларускага саюза мастакоў. Друкаваўся ў часопісах "Польмя", "Маладосць", тыднёвіку "ЛіМ", у зборніках "Дзень паэзіі". Аўтар вершаваных кніг: "Леаніды", "Чырвоная вежа", "Познія сны", кніжкі прозы "Сцежкі да сядзібы". Кніга "ЗНАКІ НА ВАЛУНЕ" (выбранае і новыя вершы) выйшла ў Брэсцкай друкарні ў 2010 годзе. Рэдактар — Алесь Каско. Прадмова Міколы Сянкевіча.

Паэзія — такая дзіўная рэч, што не перастаеш уражвацца ёю ні пры першай, ні пры дваццаць першай сустрэчы. А што не менш дзіўна, яна раптам адкрываецца там, дзе па першым часе ты яе з нейкіх прычын не заўважаў ці не разгледзеў. Так сталася ў мяне з вершамі берасцейца Лявона Валасюка. Памятаю, што першыя дасланьня ім паэтчыня зборнікі мяне калі і ўражвалі, дык найперш сваім арыгінальным мастацкім афармленнем. Не ставала ім ні стройнасці, ні строгасці, ні рэдактарскага адбору, ні аўтарскай сюжэтнай выбудаванасці. Хоць, заўважу, паасобныя вершаваныя ўдачы здараліся, аднак губляліся ў стыхійнай гушчы вершаваных напаставаньняў. Сёння многія з тых вершаў перачытваюцца мною свежа і па-новаму, быццам рэхам вяртаючыся з той вершаліннай ветранай какафоніі...

Дык у чым жа справа? Паэт, пастарэўшы, стаў пісаць больш адмыслова? Наўрад ці. Справа ў падыходзе і стаўленні да сваёй творчасці. Разам з набытым выдавецкім досведам у Л. Валасюка з'явілася самакрытычнасць і неабходнасць рэдактарскай ацэнкі. І гэта дало плён. Тым больш, што да рукапісу прыклааліся ажно два прафесіяналы — вядомы паэт Алесь Каско і пісьменнік-літаратуразнаўца Мікола Сянкевіч.

Па-першае, саму кнігу прыемна браць у рукі. Гэтаму спрыяе і высокі друк, і якасная папера, і мастацкае адмысловае афармленне самога аўтара. Чалавек, які мае архітэктурную адукацыю мастака-дызайнера, Лявон паўсюль прытрымліваўся гармоніі і адпаведнасці ў прапорцыях. Знешне гэтае выданне аддалена нагадвае мне колішняю адмысловую кнігу Міхася Стральцова "Мой свеце ясны", якую я часта люблю не толькі перачытваць, але і проста пагартач дзеля эстэтычнага задавальнення. Канечне, там больш відэачны талент з яго тонкімі лініямі і адценнямі, больш насычаная ілюзійным туманам вобразнасці, і ўсё ж...

Цяпер, што да самога зместу. Адчуваецца рука рэдактара. Цвярозадумны А. Каско не прапусціць стыхійнага самацёку і безразборнай вершаманіі. Таму вершы ўладжаны і дапасаваны ў асобныя раздзелы. Іх пяць. Першыя чатыры складаюць гэтак званае "выбранае" паэта пад назовам "Палёт матыля", апошні ж

«На абрыўках абблокаў»

раздзел ("А да вясны так далёка") прэзентуе чыгачу "новыя вершы" Л. Валасюка. Структура зборніка выдатна прадумана і годна ўва-соблена. Я ўяўляю, як няпроста было А. Каско вытрымаць сваю лінію, не адступіцца перад націскам амбітнага берасцейскага аўтара і пераканаць яго ў правільнасці і адназначнасці свайго бачання кнігі. Дзякуючы яго строгасці і адбору, сёння ёсць чым выявіцца перад чытачом.

Да таго ж глыбока-няспешнае, а не спягнада-беглае, як часта бывае, працывітанне ўсёй творчасці паэта аўтарам прадмовы М. Сянкевічам вылілася ў заклапочаную, разважлівую і, што істотна, чыгальную гаворку на пачатку кнігі.

Справа заставалася за малым — за добрымі вершамі. І яны знайшліся. І не адзін-два, а пару дзесяткаў. Як для адной кнігі, то нямала. Што найперш падкупляе мяне асабіста ў лепшых вершах Л. Валасюка, дык гэта яго натуральнасць думкі і пачуццяў у адносінах да самога святога: маці, радзіны, мовы, Айчыны, веры, духоўнасці, высокай чалавечай маралі. А яшчэ мяне з ім збліжае наша адпрыроднае вяскоўства — нацыянальная беларуская круўнасць. Чытаючы яго вершы, як бы вяртаешся да сябе таго, якім ты быў "задуманы" і якім павінен быць насамрэч, але з розных, часцей за ўсё незалежных ад цябе прычын і абставін, на жаль, не стаў...

А хата
Засталася там...

Але —
Адчыненыя сены...

Засталася прага ўвайсці ў пакінутыя адчыненымі дзверы, але дачаснае пакутнае веданне расчаравання ў жыцці... бо сёння за тымі дзвярыма — пустка і нежыць... Толькі выратавальная памяць і любоў пакідаюць нам права на працяг спрадвечнага. Вельмі правільна напісаў у прадмове М. Сянкевіч, вобразна пераасэнсоўваючы наш зямны шлях на праявах чалавечага дзяцінства: "А якая рызыка па крыгах дабрацца да берага, бо, калі не пашанцуе, не ўтрымаеш раўнавагу, — можаш і па пояс акунуцца. І чакай тады, пакуль валёнкі ды нагавіцы высыхнуць, а яшчэ ж працуханца ад маці атрымаеш. Менавіта раўнавага, сцвярджае аўтар "Знакаў на валуне", ад самога маленства трымае нас на жыццёвым ішляху".

Раўнавага стрымлівае
Ад благіх учынкаў,
Ад паспешлівых слоў...

Так пшла Л. Валасюк і такой аўтарскай пазіцыі ён стараецца прытрымлівацца ў сваёй творчасці, хоць гэта і не заўсёды ўдаецца. Асабліва ўражваюць лірычныя верлібры паэта, дзе апісваецца прыгажосць беларускай прыроды:

На пам'яне восеньскай
Жоўта-залатой
Павуцінне белое.
Белы сон.
Спакой.

За гэтымі радкамі радном тчэцца псіхалагічны настрой і працуе філасофскі падтэкст цэласнага твора. Аўтар вызначае свае вершаваныя тэксты як мініяцюры, напісаныя ў вольнай форме, але не забываецца ён і на традыцыйны рыфмаваныя вершы. Зрэшты, тут важна — не як напісана, а — як выдыхнута, бо змест твора сам набывае тую форму, у якой ён найлепш пачуваецца і ў якой ён найбольш годна выяўляецца перад сваім чытачом. Недзе ў падкорцы Л. Валасюк, я так думаю, мае час ад часу бескантрольна-падсвядомыя паслылы добра завучанай ім паэтычнай школы свайго земляка Алеся Ра-

занава. Асацыяцыі сям-там пра-чытаюцца. Але ж ці кепска гэта? Блага было б, калі гэта былі заёмны з якога-небудзь буйнатварага графамана... Самотны мінор прыцішаных гукі суправаджае чытача на ўсім прасцягу кнігі. Зямля бацькоў не дае супакою паэту, а яе чарнобыльская трагедыя адгукваецца нечаканай метафорыкай:

Я птушак
Жытам накармаў —
Птушкі памерлі.
Я кветкі
Вадою паліў —
Кветкі засохлі...
Чым накормяць,
Напояць
Мяне?..

Але на глебе гэтага шчымлівага песімізму кволіцца парасткам неадольнага жыцця і паступова ўзрастае настойлівае праўленне калі не мажорных нот, то ўсё ж прага прагматычных праясненняў уласнага лёсу:

Праз шыбіну ліецца святло
Нечаканага дня.
Хмаркай белай адхілена
Фіранка льяная.

Альбо, скажам, такое творчае адлюстраванне ўласнага мастацкага настрою:

Ад палітры староў
Каляровыя пахі.
Бы вяселья птахі
Заліцелі ў пакой.

Запамінаюцца і такія янішчыцкія мастакоўскія расфарбоўкі летняга дня:

Ціхі вечар.
Светлы сон.
Спіць у полі
Сіні лён.
Зоркі сцелюць
Ясны след,
Рассыпаюць
Жаўтацвет.

Трэба асобна адзначыць, што ў вершах Л. Валасюка няма абрыдлай пост-савецкай параднасці і пуспапарожняй грамадзянскай рыторыкі. Сумленнасць і шчырасць паэтычнага ўздыху і роздху жывяць яго душу і сэрца. Скажам словамі Валасюка, што яго "Муза" (назва верша):

У летнім халадку
Сяззела
Каля цётчынага
Ганку.

Чытала вершы
Па радку...
Вось два з іх — да пошуку ўжо ўпамненай намі раўнавагі — якія вызначаюць ідэю жыццяцвярджальнасці ўсёй паэзіі Лявона Валасюка:

У двор прыляцеў
Чорны воран,
І ў хаце маёй
Цёмна стала.
Але:
У сонечны дзень
Я ў хату зашоў,
Памаліўся...
Замест бажніцы —
На паліцы цвыркун.
І такіх прыкладаў даволі шмат. Скажам, і гэтыя дзве мініяцюры:
Сэрца баліць,
Пакутуе душу.
Слова было
Лязом нажа.
Аднак:
У полі за вёскай —
Збуцвела жыта.
У небе —
Месяца серп.

Асацыяцыя адназначна адпраўлена да Бібліі. І да сённяшняй вясковай рэчаіснасці. На маю думку, паэзія (мастацтва) — гэта адказ душы на запытанні чалавечай істоты. Пэўным чынам такім адказам ёсць і гэтая кніга вершаў. Буду шчырым, патрапляюцца на яе старонках і прахадныя шаравыя тэксты як практычныя выдаткі літаратурнай дзейнасці паэта Лявона Валасюка. Фатаграфічная праясненасць і наўпроставая празрыстасць некаторых тэкстаў робяць іх буднімі і ведама-звыклымі. Тыпу такіх:

Святло ў тваім акне
Пабачыў...

Як цёпла на зямлі,
Як светла мне.

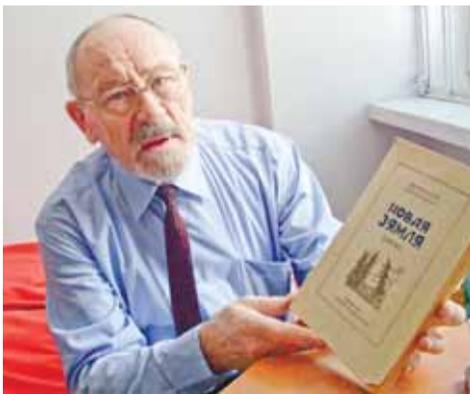
І непадалік:
Восень рані мае
Залечвае

Польмам лісця
З бацькоўскай бярозы.

Можна было б абысціся без іх? Безумоўна. Але то ўжо была б іншая таналянасці. Зрэшты, паэты і кнігі цікавыя і запамінальныя менавіта сваёй непрыхарошанай натуральнасцю пісьма (арыгінальным стылем найперш) і выбітнай аўтарскай асабовасцю. А яшчэ самабытнасцю, калі хочаце, якой і з'яўляецца, на маю думку, гэты паэтычны зборнік. Бадай лепш за мяне скажаў пра кнігу Л. Валасюка ва ўжо ўпамненай прадмове М. Сянкевіч: "Удалай бачыцца назва зборніка "Знакі на валуне". Замішлы камень-валун — адзін з тых вобразаў, да якіх Лявон Валасюк звяртаецца найбольш часта. (...) На замішлым плячы волата — "пачаткі рук і босых ног". Менавіта "босых" — было б святатацтвам наступаць бруднымі падэшвамі ботаў на адбіткі сонца, дажджу і ветру на гэтым ушанаваным паэтам мануменце часу. Разумець знакі на валуне — ішчаслівае накіраванне ўсіх, каму дарага зямля бацькоў".

Нельга не пагадзіцца з такой высновай.

ЛеГАЛ

Калі пра каго і можна казаць «непадуладны гадам» — дык пра найадданейшага сябра беларускай літаратуры ў Варшаве — Чэслава Сэнюха.

Што слыннаму перакладчыку ўжо 80 — такое не выяўляецца ў аніводнай жыццёвай праяве-паставе Чэслава: ці гэта прапанова кудысьці паехаць-павандраваць, ці наладзіць пачастунак, ці сустрэцца на творчай

Стукаюць рыфмы ў скронь пасівелую...

нарадзе, ці перакласці новы тэкст для аўдыё-перадач, лік якім ужо набліжаецца пад 550 (болей паўтысячы штотыднёвых выхадаў у эфір для літаратурнай радыёбібліятэкі!! — такое напоўніцу можа ацаніць толькі калега-журналіст).

Анічога практычна спадар Сэнюх не адкідае, прагнучы піць жыццё нагбом.

А жыццё тое склалася нялёгка... Народжаны 9 ліпеня 1930 г. ў Любчы над Нёманам, з радзімага кутка Чэслаў вынес не толькі матчыну мову і спеўныя народныя песні-прыпеўкі, але нейкае невыказнае тужлівае рэха, што безназоўна лунала пад скляпеннямі суседняй дзеляччанскай царквы, даўняй уніяцкай... Пра тую даўнюю "веру продкаў" пераказваў яму дзяды Ганна ды Андрэй Смыкі (ці варыянтна "Шмыкі"). Род Шмыкоў здаўна вёўся ў вёсачцы Ваўкарэзь між Любчай і Дзяліччамі.

Вёўся ды звёўся... Няма ўжо такой мясцовасці ў Любчанскім краі: Ваўкарэзь перай-

менавалі ў "калас Пабеда". Але перш чым той калас утварылі, бацьку Чэслава, інжынера Станіслава Сэнюха, выслаілі... НКВД арыштавала яго напярэдадні першамайскага свята 1940 г. (бо меў дома план-мантаж маста прыз Нёман, які сам як архітэктар спраектаваў). Уляпілі 10 гадоў — "горад Маршнск Новосибирской области, почтовый ящик 2473 а". Ліставанне сваякоў з "ворагам народа" цягнулася менш чым год; згодна з дакументамі, здабытымі ўжо пасля вайны, Станіслаў Сэнюх памёр 16 красавіка 1941 г.

Апроч лістоў, па ім застаўся кенатаф ("груб symboliczny") на Варшаўскіх могілках, куды Чэслаў наведваецца на Дзяды і ў іншыя дні да матулі, да сваёй першай жонкі Крыстыны і да сястры Гэлены...

Бо пасля вайны ў Польшчы апынулася ўся сям'я Сэнюхаў. У 1950 г. Чэслаў скончыў Беластоцкі ліцэй імя Жыгімонта-Аўгуста, а вось варшаўскі універсітэт, дзе вучыўся да 1954 г. на русі-

стыцы, скончыў не атрымаўшы: паглынула стыхія радыёжурналістыкі, якая на дзесяцігоддзі стала яго асноўнай прафесіяй. І толькі ў 1980-я спачатку спакваля, а потым усё больш ушчыльную пачалася праца над радзімым беларускім словам, каб найлепш пераклазаць яго на польскай мове. Так, загучалі па-польску Янка Брыль, Васіль Быкаў, Алесь Адамовіч, Уладзімір Караткевіч ды іншыя.

Так урэшце паўстава польскамоўная "Новая зямля" Якуба Коласа — вынік 10-гадовага змагання-шліфавання Чэславам несмяротнага шэдэўра...

І як ён сам непадуладны гадам — гэтак няхай непадуладнай часу стане і ўсё перакладзенае ім. У імя Айчыны, шлях якой няхай славіцца ў стагоддзях тымі рыфмаванымі творами, якія перастарыву перакладчык з любчанскай вёскі над Нёманам...

Язэп ЯНУШКЕВІЧ

На здымку: Чэслаў Сэнюх.

Палітра рускай паэзіі мае самыя розныя адценні самых розных колераў. Паэтаў у Расіі заўжды было шмат. Але, калі паглядзець сёння свежым вокам, то з бясспрэчна "залатога" XIX стагоддзя засталася не больш як дзесяць аўтараў. Тую ж самую "пальцавую" лічбу можна прымяніць і да стагоддзя XX. Вось жа, якая б ні была багатая літаратура, усё роўна час і людзі "адфільтруюць" толькі самае асноўнае.

Сённяшні выпуск "Даляглядаў" прысвечаны рускай лірыцы XIX-XX стст. Некаторыя чытачы кажуць, што перакладаць беларусам з рускай мовы — непа-

трэбшчына, бо кожны ахвотны можа пачытаць суседзяў у арыгінале. Але, бадай што, варта займацца такім перакладам. Найперш, гэтым мы кшталтуем уласную паэтычную мову, развіваючы яе стылістычна. Па-другое, пераклады рускай літаратуры таксама могуць станавіцца шэдэўрамі жанру: разанаўска Хлебнікаў, да прыкладу, відавочна супастаўны па слоўным майстэрстве з "Фаўстам" Сёмухі...

Усе прапанаваныя ўзнаўленні — новыя і раней не аб'яўляліся ў друку.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Заварожваў, бо душа ў ім пела.
Слухала кавярня, дых стаіўшы...
Пахла мёдам, пахлі кветкі, травы...
(І дзяды замерлі: лепш за іншых!
Юнакі знямелі з сваім "брава")
...Як жаўрук звінеў
над росным лугам
І каханні ўсім, і шчасця зычыў...
Гэта праўда: лепш за ўсё паслухаць,
А аплеўванне — паганы звычай!

Пераклад Паўла Місько

Васілій ЖУКОЎСКИ

Што такое закон?

Закон — напята цераз вуліцу канат,
Каб пешаходаў супыняць
сярод дарогі,
Альбо іх павярнуць назад,
Альбо заблытаць ногі.
Але — дарэмна ўсё!
Назад ісці не рупіць,
І пачакаць ніхто не хоча!
Не выйшаў ростам —
дык падніз праскоча,
А хто вялікі — пераступіць!

Міхаіл ЛЕРМАНТАЎ

Да***

1
Прабач! — не спаткацца нам болей
І ў поціску рук не сагрэць;
Прабач! — тваё сэрца на волі...
Ды з іншымі шчасця не мець.
Я знаю: з адчаем пакутным
Ізноў страпянецца яно,
Калі ў ім ускрэсне нячутна
Імя, хто загінуў даўно!

2

Ёсць гукі — нікчэмнага чыну,
Натоўпу — для кпінаў асцё,
Але іх забыць немагчыма:
З душою яны — як жыццё;
Нібыта ў магіле, былое
На дне гэтых гукаў святых;
І ў свеце пачуць толькі двое
Іх могуць — і ўспыхнуць ад іх!

3

На момант нас лёсы злучылі,
Ды вечнасць нішто перад ім:
Усе мы пачуцці спалілі
Сваім пацалункам адным;
Прабач! — аб кароткім каханні
Пакінь шкадаванні хутчэй:
Здавалася цяжкім расстанне,
Ды, пэўна, сустрэцца цяжэй!

Апалон МАЙКАЎ

3 нізкі «Накіды»

Формы, мой сябра, дыхтоўнасць —
не ўсё яшчэ ў справе мастацтва.
Чыстаю хай мне знутры свеціцца
ў форме душа.

1882 — 1883

Кажаш, няма ў цябе ворагаў?
— дружа, прабач, не паверу:
Столькі зрабіў ты добра!
столькім памог, паспрыяў!
Ведай: удзячнасць для нізкай душы
— як ярмо, як абраза, —
Ну, а душаў высокіх —
ці многа ты знаеш?.. Злічы!

Велімір ХЛЕБНІКАЎ

Па-людзі

Птушка па вышыню
Да неба ўзлятае,
Панна па вышыню
Ўзносіцца на абцасах.
Калі я не маю абутку,
Іду купляць на базары.
Калі няма ў каго носа,
Ён воску на нос купляе.
Калі няма ў народа душы,
Ён ідзе да суседа

І за плату яе набывае —
Ён, душы пазбаўлены!..

Восіп МАНДЭЛЬШТАМ

***

Мы жывём — і не чуем краіну сваю.
Слых ні слова не ловіць —
хоць побач стаю,
А калі хто і мовіць паўслоўца,
Тут жа ўспомніць
крамлёўскага горца.

Яго тоўстыя пальцы —
рух тлустых чарвей,
Кожны сказ —
за пудовую гіру вярней,
Тараканна смяецца вачышчамі,
І халявы ззяюць начышчана.

Зброд — паўлюдзі —
наўкола з паслугамі
Танкашныя згінаюцца дугамі,
Хто мармыча, хто свішча, хто ные —
Ён адзін ставіць тычкі прамыя.

Як падковы, за ўказам указ ён куче —
Каму ў лоб, каму ў зад,
каму ў пах паддае.
Што ні кара ў яго — то маліна
І з шырокім дыханнем грудзіна.

Пераклад Васіля Зуёнка

Інакенцій АНЕНСКИ

Ліра гадзінніка

Гадзіннік не здзейсніў урока,
А маятнік быццам заснуў,
Тады расчыніў я шырока
Футляр іх — і ліру хіснуў.

І, страціўшы бачнасць спакою,
Чаканнем якога жыла,
Ізноў па турэмным пакоі,
Блукаючы, ліра пайшла.

І вось ужо ходзіць больш роўна,
Знайшоўся мінулы размах.

О сэрца! У той час, як раптоўна
Смяротны адчуеш ты жах,

Ці знойдзецца хтосьці, каб ліру
Ў табе гэтак ціха хіснуць,
І ў лепшыя дні, нібы ў вырай,
Цябе, маё сэрца, вярнуць?..

Аметысты

Тады, як спальваючы сіль,
Барвяны дзень расце шалёна,
Я клічу ветравую плынь,
І аметыстаў змрок сцюдзёны.

І каб не сонца прамяні
Палілі грані аметысту,
А ззянне свечкі ў цішыні
Ўзнімалася над ім агніста.

І каб, праходзячы наскрозь,
Упэўнівала гэта ззянне:
Не наша сувязь недзе ёсць,
А прамяністае яднанне...

Пераклад Уладзіміра Стасюка

Анна АХМАТАВА

Пятая ружа

Soleil ты звалася, ці чайнай,
І чым магла б ты быць яшчэ.
Наколькі ж стала незвычайнай —
Што не забыць цябе лягчэй.
Ты ззяннем прывіднага лета

Напамінала райскі сад.
Быць і петраркаўскім санетам
Магла б, і лепшай ад санат.

Мы будзем піць тваё дыханне,
Табой мой дом благаславім.
Была ты, як само каханне,
Хоць справа тут зусім не ў ім.

Барыс ПАСТЭРНАК

***

Быць знакамітым — непрыгожа,
Не гэта ўзносіць найвышэй.
Не варта лік архіваў множыць,
Над рукапісамі дрыжэць.

Сэнс творчасці — самаадданасць,
Не поспех і не шум гурбы.
Ганебна, будучы ледзь здатным,
Шматлікіх вуснаў прытчай быць.

Без самазванскага напору
Жыць варта — так, каб на зямлі
Прывабіў ты любоў прасторы,
Пачуў бы будучыні кліч.

І акунацца ў невядомасць,
І крокі ў ёй хаваць на дно,
Нібыта ў тумане — мясцовасць,
Калі і носа не відно.

І трэба пакідаць прабелы
У лёсе — не сярод папер,
Жыцця абзацы і раздзелы
Адрэсліць на палях паспець.

Другія пройдуць пядзь за пядзям
Твой шлях, знаходзячы сляды.
Ды перамогі і паразы
Сам не павінен розніць ты.

Адно павінен — ні на дольку
Твар не хаваць свой, як дзіця.
А быць жывым,
жывым — і толькі,
Жывым — да цемры небежцы.

Пераклад Міколы Кангратава

Дзмітрый КЕДРЫН

Кавярня

...Хто мае ў кішэні мускус,
той не крычыць пра
гэта на вуліцах.
Пах мускусу гаворыць за яго.

Саагзі

Звычай у паэтаў спаковеку,
Як збяруцца разам у кавярні,
То пачнуць сварыцца, недарэкі.
Трос Амару Магамет каварны,
Драў на ім адзенне творца п'яны,
Ліў памыі, бруд і пырскаў пенай:
"Ты радок пятнаццаты
з майго "Дывана"
Сцібрыў! Злодзей! Брудная гіена!"
Маладзейшыя крычалі: "Брава!",
Хто старэй, хіталі галавамі.
Падзяліць не можаце вы славу?
Дзе ваш сорам?

Што, братове, з вамі?
І Амара плюнуў ад парога
Ў Магамета: "Бездар ты, пісака!
Хай цябе міне любоў прарока,
Хай міне падзяка падзішаха!
Ты кастрат, маўчыш ужо гадамі!
Спеваком ты быць не маеш права!"
Хто старэй, пацвердзілі кіўкамі,
Хто малодшы, мармыгнулі: "Брава!"
Саадзі ж маўчаў і сёрбаў каву,
Так сказаў, нарэшце: "Кіньце звады.
Даказаць, што геній,
проста — справай!"
Вось такую даў усім параду.
Час мінуў. Забылі ганарыстых,
Памяць пра іх згасла, зледзянела.
Голас Саадзі ж пеў звонка, чыста,

Глеб ГАРБОЎСКИ

***

Рэчка ў Віцебску — Віцьба.
Сесці на камень і выць бы.
Раней у Віцебску —
з цэркваў гарод...
Суму ў горадзе па самы рот.
А храмы ў Віцебску
былі вышэй галавы...

Горад Віцебск старэй Масквы.
Нядаўна ўзарвалі дванаццаты век.
Як пырсне цэгла на белы снег!
Прааб вясёлы — чарціям радня —
Свет цэлы разбурыць. І цішыня!

***

За мяжой не быў я ні хвілінкі
Не таму, што ўсім па горла сыт.
Мне і ад сваіх ужо будынкаў
Хочацца ў трушчобы альбо скіт.

А другі паэт, бы ў анекдоце, —
Адылжэцца дома, баламут,
Праляціць над Чылі ў самалеце —
І "Чылійскі сшытак" — тут як тут.

Ці пачне расчулення шашні
З Францыяй... Чырыкае, як чыж,
Каб пасля — аж з Эйфелевай башні
Уціхую плюнуць на Парыж.

***

Сябе ў люстэрку больш не пазнаю:
той чалавек,
што быў патрэбен свету,
раптоўна перацёк у нічыю
чужую абалонку і прыкметы.
Так вераснем —
пастылаю парой,
абвісла нешта, нешта ўжо распята.
і раптам разумееш: свет не той,
і што прыйшла не восень, а адплата.

Валянціну Распуціну

Ліст сцякае з галін невясёла.
Дождж блішчыць у сівой барадзе.
А ці ёсць за прысадамі сёлы?
Аказалася, ёсць... дзе-нідзе.

Значыць можна
ў прагулках па трасах
Напаткаць неўспадзеўку гармонь?
Аказалася, можна і разам,
Проста так... у вясновую звонь.

Дзед і мудра глядзіць, і старанна,
Можа, помніць семнаццаты год?
Аказалася, помніць... ды цьмяна.
Як праз дождж, што засыпаў яго.

Пераклад Алега Салтука

Віктар ЛАПШЫН

Ігу на споведзь

Мой друг! Мой брат! Такая справа:
Больш я маўчаць не маю права —
Іду на споведзь, як на суд.
Калі памру, дык прынародна.
Надзея дыхае свабодна
Ў душы, збалалай ад пакут.

Хвалююся, ды веру ўпарта,
Што з некім падзяліцца варта
Сардэчнай думай. Зведаў я:
Змарнее тайнае пад спудам.
Няхай не стане слова чужым,
А рэхам зробіцца быцця.

Прабач мне загадзя: баюся —
Без лаянкі не абыдуся,
Ды грэх — нахабна глаць услых:
Салодкае лісліўца слова.
Шурпатая мая прамова,
Але за ўсіх — і дзеля ўсіх.

Пераклад Уладзіміра Скарынкіна

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барсукоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крайдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- (намеснік галоўнага
рэдактара)
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар —
284-84-61
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Адрасы:
публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
навін — 284-82-04,
284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасыліцца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмаляюць сваё
прозвішча, поўнае імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
ўнітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 2998
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
17.06.2010 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7
Заказ — 2864

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

Задумваемся мы пра іх ці не, а экалагічныя праблемы датычаць абсалютна ўсіх. І чым больш імкліва развіваецца наша цывілізацыя, тым вастрэй адчуваецца відавочнае: патэнцыял прыродных рэсурсаў — не бязмежны. Людзі, адказныя перад жыццём, неаб'якава да захавання біялагічнай і ландшафтнай разнастайнасці, экалагічнай раўнавагі, парупіліся, каб у сусветным календары з'явіліся гэтак званыя міжнародныя экадні. Штогод, і з усё большым грамадскім розгаласам ды навуковай грунтоўнасцю, адзначаюцца, напрыклад, абвешчаныя Генеральнай Асамблеяй ААН Сусветны дзень водных рэсурсаў, Міжнародны дзень аховы аэравага пласту. Ці такія вехі экалагічнага календара, як 22 мая — Міжнародны дзень біялагічнай разнастайнасці ды 5 чэрвеня — Сусветны дзень навакольнага асяроддзя. Да гэтых дзвюх важных дат прымяркоўваўся выставачны праект "Біясфера-2010", зладкаваны сталічнай мастацкай галерэяй "Універсітэт культуры" і Прадстаўніцтвам Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у Рэспубліцы Беларусь.

Радасць разнастайнасці

Арт-праект "Біясфера-2010" яго арганізатары трактуюць як своеасаблівае мастацкае даследаванне. Чаму? Таму, што ў жывапісных, графічных, скульптурных работах, фота ды арт-аб'ектах, выстаўленых у галерэі, раскрыліся цікавасці іх стваральнікаў да разнастайнасці праяў аб'ектыўнага жыцця, захапленне невытлумачальнай гармоніяй біясферы, мастацкае асэнсаванне яе загадкавай дасканаласці, багацця і складанасці форм; выявілася імкненне аўтараў перадаць цэльнаю подыху біясферы і падштурхнуць глядача да разваг пра тую з'яву, што ствараюць экалагічную небяспеку.

Ідэю праекта яго куратар, дырэктар галерэі "Універсітэт культуры" Дзяніс Барсукоў тлумачыць так: "Правесці канцэптуальную мастацкую выстаўку ва ўлонні Міжнароднага года біялагічнай разнастайнасці — надзвычай актуальная задума. Усе мы жывём у біясферы, але біясфера жыве ў кожным з нас. Усе мы — расліны, жывёлы, людзі — утварам адно цэлае, адзін унікальны і складаны арганізм. І вельмі важна для нас, насельнікаў біясферы, усведамляць гэтую непадзельную аднасць і рабіць усё магчымае для яе захавання. Свежыя, нестандартныя, крэатыўныя, таленавіта ўвасобленыя ідэі ўдзельнікаў выстаўкі здатныя і захапіць яе наведвальнікаў мастацкімі якасцямі, і прыцягнуць увагу грамадскасці да праблемы захавання навакольнага асяроддзя. А калі разважаць глыбей, гэта значыць — праз мастацтва скіраваць увагу на жыццёвую неабходнасць захавання біялагічнай разнастайнасці

Зямлі, каштоўнага і, на жаль, безабароннага і крохкага багацця ўсяго чалавечтва".
Выстаўка "Біясфера-2010" уразіла разнастайнасцю самавыяўлення творчых індывідуальнасцей, вынікам чаго і сталася шматстайнасць жанраў, творчых падыходаў, стыляў, пошукаў, эксперыментаў... У экспазіцыю увайшлі як ранейшыя, так і нядаўнія работы вядомых майстроў ды маладых, але прызнаных ужо, мастакоў: Вадзіма Качана, Марты Шматавай, Людмілы Налівайкі, Ганны Сілівончык, Васіля Пешкуна, Людмілы Дамнянковай, Стаса

Сугінтаса, Максіма Калтыгіна, Андрэя Скіцёва, Сяргея Стальмашонка ды многіх іншых.

Прэлюдыяй успрымалася дэманстрацыя старажытнага аўтэнтчнага вулея як сімвала таго жыцця ў гармоніі з прыродай, якое ўжо страціла сучаснае урбанізаванае грамадства. "Рэха" — так назвалі гэты арт-аб'ект Павел Вайніцкі, Сяргей Завіжэнец і Дар'я Іваноўская, размясціўшы яго насупраць лостранай сцяны галерэі такім чынам, што перад глядачом адкрываецца бясконца афілада пустых пакояў даўно пакінутага пчалінага дома. І гэты эфект своеасаблівага "візуальнага рэха" прымянаецца аўдыёэфектам — манатонным куваннем нябачнай язюлі, якая вядзе адлік віртуальных гадоў...

"Прадчуванне апакаліпсісу" адлюстравалася ў нейкіх не дзічэных, не забавных, а злавесных папяровых карабліках на чорнай вадзе, што ўзніклі ў мастацкім уз'яўленні Дзяніса Барсукова. Аўтар дасціпных арт-аб'ектаў Сяргей Шыла "ўбачыў" і паказаў, як пакутліва захламаецца ў Сусвеце

наш маленькі зямны шар, абліты нафтавым "соусам". Таццяне Сугінт удалося "падслухаць" і графічна занатаваць "Шэпт травы", які, нібы фантомны шум хваляў у вялікіх марскіх ракавінах, перадаецца праз бясконцую чараду мініяцюрных смюўжыкаў — кранальных і крохкіх насельнікаў зямнога мікракосму. Алесі Скоробагатай прымоўраўся "Танец светлякоў" ва ўлонні паганскай містычнасці прыроды, ля "басногага" расквітнелага дрэва. А старэйшына айчыннай школы жывапісу Барыс Аракчэў падтрымаў агітацыю за біялагічную разнастайнасць магутным жыццесцвярджалым акордам — карцінай "Спякота": палатно замілоўвае сонечным панарамным краявідам, прыгожымі постацямі коней на мелкавадзі...

Някога расквеціла праграма самабытнага гурта Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў "Алтай-электрон" пад кіраўніцтвам Валерыя Малахава, выступлі прадстаўнікі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у Рэспубліцы Беларусь Антоніус Брук, галоўны спецыяліст упраўлення мастацтваў Міністэрства культуры Беларусі Аляксандр Зіменка, мастацтвазнаўца Яўген Шулейка. Конэрчы, "Біясфера-2010" — гэта ўжо трэці, пасля выставак "Арт-бульба" і "Бэбі-бум", супольны праект галерэі "Універсітэт культуры" і Прадстаўніцтва ААН у нашай краіне.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: Павел Вайніцкі, Сяргей Завіжэнец, Дар'я Іваноўская "Рэха" (арт-аб'ект); Сяргей Станіслаўчык "Чорная зорка" (палатно, алей); Дзяніс Барсукоў, Аляксандра Салдатава "Memento mori" (камп'ютэрная графіка); Сяргей Шыла "Зямля пад соусам".

Фота Віктара Кавалёва

У наступным нумары

Чытач, магчыма, звярнуў увагу на з'яўленне ў газеце за 28 мая новай рубрыкі "Прастора ўяўлення", дзе былі прадстаўленыя інтэрв'ю са старшынёй Беларускага саюза мастакоў Уладзімірам Савічам, матэрыялы пра разнастайныя па тэматыцы і аўтарстве мастацкія выстаўкі. Гэтая рубрыка і надалей будзе перыядычна з'яўляцца на старонках "ЛіМа". А ў наступную пятніцу "Прастора ўяўлення" прапануе вашай увазе артыкулы пра персанальныя мастацкія выстаўкі такіх знаных творцаў, як Рыгор Несцераў, Мацвей Басаў...

3 глыбінкі

Сцяжынкi ў свет мастацтва

Вызначальнаму, першаму шляху ў краіну творчасці быў прысвечаны святочны канцэрт сёлетніх і былых выпускнікоў дзіцячай школы мастацтваў горада Драгічына, прымеркаваны да яе 50-гадовага юбілею.

На свята прыехалі дзесяткі ганаровых гасцей з усіх куткоў Беларусі. Вядома ж, у асноўным гэта былыя навучэнцы, уладальнікі тых "шчаслівых пучэвак у жыцці", якія з цягам часу самі сталі майстрамі: вядомымі музыкантамі, педагогамі, артыстамі, аспірантамі і дацэнтамі. Са сцэны раённага Дома культуры іх прывітаў цяперашні дырэктар школы, таксама колішні яе выпускнік, С. Падлужны. Побач з ім былі і тыя, хто ўзначальваў школу ўсе гэтыя гады.

Кожны год са школы выходзяць дзесяткі музыкантаў, прафесіяналаў ігры на 16 інструментах, а яшчэ — нямаля юнакоў і дзяўчат, якія навучыліся тут выдатна маляваць. Як адзначыў у сваім выступленні дырэктар школы, для двухсот былых выпускнікоў мастацтва стала галоўнай справай жыцця. Сярод іх першы выпускнік школы, цяперашні выкладчык музыкі па класе баяна, кіраўнік ансамбля

народных іструментаў, які з 1985 года носіць званне "народны", кампазітар М. Сіліч, настаўнікі музыкі розных школ раёна В. Талатай, А. Федзюковіч, загадчык аддзела культуры Кобрынскага райвыканкама Н. Жук ды іншыя.

Вялікім аказаўся пералік і тых, кім асабліва ганарыцца школа-юбіляр. Гэта дацэнт кафедры народна-інструментальнай творчасці, мастацкі кіраўнік аркестра Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў С. Авадок, яго родны брат, выкладчык музыкі вышэйшай катэгорыі гімназіі № 15 г. Мінска Г. Авадок, кіраўнік аркестра народнага ансамбля песні і танца "Сюзор'е" з Брэста С. Стэльмах, салістка ўзорна-паказальнага аркестра Узброеных сіл Рэспублікі Беларусь Паліна Данская і іншыя.

На ўсю Беларусь праславілі школу яе выпускнікі. Лаўрэатам 3-й прэміі Міжнароднага конкурсу юных вакалістаў імя С. Манюшкі стаў Аляксей Падлужны, пераможцай рэспубліканскага конкурсу "Маладыя таленты" ў намінацыі "народныя спеы" выйшла Хрысціна Клімчук. Шмат узнагарод у нядаўняй выпускніцы Эльвіры Стэльмашук. Званне лаўрэата ў конкурсе маладых выканаўцаў "Шаную цябе, Белая Русь!" атрымала Жанна Ліцвінка, а Ганна Гражэўская — Гран-пры Міжнароднага фестывалю-конкурсу "Джанкой-2010".

Мікола ТРАФІМЧУК